

नेपालय्
स्थविरवाद गुकथं वःगु खः ?

ने. सं. ११०५ (वि. सं. २०४२)

पिकाक :

मालती लाकौल

का. न. पं. ३०

महाबुद्ध

सर्वाधिकार सुरक्षित

ह्वापां खुसिइ ७५० गू

मू : ३०१ - तका

वक्व फुकं

नेपालभाषाया वःचाधंगु

“खँवः धुकू (Dictionary)”

नेपालभाषा परिषद्‌या प्रकाशनायात्

थाकू :

हिसि प्रेस

सेतो दरवार जमल, काठमाडौं ।

शुद्धी पौ

पेज	ज्ञो	स्यंगु	भिवये
(i)	भूमिका-	“थज्याःगु सफूया आवश्यकता” स	
	८	दायेकाच्चवनागु	दाकाच्चवनागु
	११	चेला भन्ते	चेला व उपस्थापक भन्ते
	१७	बौद्ध धर्ममा ज्ञां	बौद्ध धर्मया ज्ञां
	२२	देव पाल	देवमित्र धर्मपाल
(ii)	भूमिका-	“छत्वाःचा खँ” स	
	२१	अथेसां थुलिजक इलं	अथेसां इलं
मेगु पेन्नय्	२	थजाःह्य प्रतिभाशाली	थजाःह्य प्रभावशाली
३	२६	अनागारिका	भिक्षुणी
३	२७/२८	उपवनया छमा सिमाक्वय् ।	उपवनय् छमा सिमा फुसय् छमा सिमा लिक्वय् लाकाः ।
४	२	जुल छमा सिमाया	जुल निमा सिमाया
४	१२	ल्याः ला खात	ल्याः खात
५	२	भय मन्त ।	भय मदु तिथिकथं काइगुलि ।
५	१६	कालचक्रयात	कालचक्रयान ।
२३	११	तक्षशिलायात	तक्षशिलाया
२६	२५	परिनिर्वाणया	निर्वाणया
३३	२२	व्छयातःह्य	व्छनातःह्य
४५	३	स्वह्य कार्यापि	प्यह्य कार्यापि
६५	२६	ससः अबु	ससः दाजु
६७	३०	गजराज	गजरत्न
६८	६	थुछे थजाःगु	थुखे थजाःगु
६८	६	थथे जूलि गजरत्न	थथे जूगुलि गजरत्न
७५	५	चौतरा, मणिकमान	चौतरा पूर्वय्, मणिकमान
८२	१	ने० सं० १०६१ या	ने० सं० १०६३ या
८६	७	बारांसाहु (महास्थविर)	बारांसाहु,
८६	८	महास्थविर धर्मा लोक भन्ते धर्माचारी	धर्माचारी

थज्याःगु सफूया आवश्यकता

विश्व शान्तिया अग्रदूत बुद्धया देश, सिद्धार्थ गौतम वृगु देश, शान्तिया देश झीगु देश, थौं विश्वय् चर्चा शान्तिया निमित्त, बुद्धया खँय् । तर झी अनभिज्ञ थःगु राष्ट्रय् ब्रह्म बुद्धया खँय्, वयागु सिद्धान्तया लँय् झी अराष्ट्रिय । झीसं ल्वःमंकाच्चना, बुद्ध सु ? वइगु धर्म—सिद्धान्त छु ? वइगु धर्म गप् गुकथं न्हात ? सर—सरती छःनें छःनें जक स्यू भापं सुम्क च्वंच्चना । धात्थेँ सीकेमाःगु खँय् आःतकं झीपिं छुबे लानाच्चना । झीसं थःगु लँपु हे दायेकाच्चनागु इलय् छगू सफू पिदनी “नेपालय् स्थविरवाद गुकथं वःगु खः” मास्टर वैकुण्ठप्रसाद लाकौलजुया छगू वःचाधंगु सफू झीगु न्ह्यःने इतिहास जुयावी ।

बुद्धधर्म न्ह्यज्याकेत उगु ईया समकालीन चेला भन्ते “आनन्द” यात ल्वमंके फइमखुसा अथेहे ल्वमंके मज्यूहा मेहा छहा उपासक “देवमित्त धर्मपाल” यात ह्मसीकेगुया नापं नेपालय् स्थविरवाद वःगु तथ्यय् थ्व सफूया विशेषता गथे मखइ ? झीपिं बुद्धिष्ट तर धर्मपालयात हामस्यू, अजुगतिया खँ, झीपिं बुद्ध—धर्मावलम्बी स्थविरवाद (थेरवाद) या ज्ञां झीके भ्याःहे मद्दु, गुलि हिलेमास्तिवःगु खँ—ह्माय् ध्यना सर्गः स्वये थें ।

उकिं बुद्धया देश, झी बुद्धिष्ट जुयाः बौद्ध धर्ममा ज्ञां संचित यायेगु झीगु कर्तव्य जक मखु अधिकार नं ख । थ्व कर्तव्य व अधिकारं झीपिं बुद्धिष्ट खःसा स्थविरवाद थुइके माल, देवमित्त धर्मपाल ह्मसीके माल । मय्जु मेरी एलिजाबेथ मिकाहाला फोस्टरयात छाया सत्य साम्राज्यया साम्राज्ञी धाल थुइके माल । मेरी फोस्टरं धर्मपालयात झिगू लाखं मत्याक दां बिल । तर थ्व दां देवपालं थःत काल ला ? मकाःसा बौद्ध धर्मया लागि गुकथं गय् यानाः खचं यात ? वहे धर्मपालया पुर्णरूपय् निस्वार्थ सिद्धान्तयात हःसय्—हाईसय् यानाबिज्याःह्म झीगु नेपालय् नं छहा व्यक्ति धर्म—प्रादित्य धर्माचार्यया प्रादुर्भाव जुल ।

षीं झीसं धर्म-घ्रादित्य धर्माचार्य (बंध जगतमान बँध) केवल
 नेपालभाषा ख्यलय् जक खनाच्चवना । व नं प्यंगःषांया पिने । छु थ्व धात्थे
 स्तुत्य खःला ? थुकिइ ह्लापांसिं मालाच्चवनागु जिगु न्हसः दु । थ्व
 न्हसःया सायद पाय्छिगु लिसः षींतक काये मफयाच्चन । अले नेपाल्य्
 “स्थविरवाद” वःगु खँय् झीके भ्रम दयाच्चन । सुयात श्रय बिइमाःगु खः,
 झीसं सुयागु नां कायेमाःगु खः, सुयात लुमके माःगु खः, थ्व फुक्क फसं
 लप्ते पुइका यथे इता-थिता जुयाच्चन । धर्मा साहुया नां प्रकाशय् मवल,
 लोकरत्न (तुयुदाइ) उपासकया ज्या सुनां मसिल, अनागारिक धर्मा-
 चारीया खँ मसिल, दशरत्न (बारां साहु) या चर्चा मजुल, २०००
 साल्य् नेपालं पित्तनाच्छःपि अनागारिकापिनिगु च्यूताः कयादीह्व कति
 पुह्लिया चकंगु स्वर्गं थें चकंगु नुगःया स्रष्टा साहु श्री मणिहर्षं ज्योतिजुया
 देन न्ह्यथनेगु मजुल । अज्ञ भ्रानन्दकुटी, किन्द्वः विहार स्वंगुया धात्थेया
 इतिहास छु खः मालेमाल । नेपाल्य् दकलय् ह्लापां “स्वांया पुह्लि” सुनां,
 गन, गुकथं न्यायेकल यक्वसित अनभिज्ञ तिनि । थ्व फुक्कया ह्लायाकं जि
 मास्टर वैकुण्ठप्रसाद लाकौलजुया रचनां पिदंगु “नेपाल्य् स्थविरवाद”
 सफुती खना अले चायेका-मदिकक न्ह्याःगु खुसिया गति थें झीत वाः चायेका-
 बी ।

सफू आवश्यक चिपें, तर समुद्रया रूप्य् थ्य सफुती स्थविरवादया
 बहुमूल्य तथ्यं क्वसिनाच्चंगु दु । उकिं झी बुद्धया उपासकं जक मखु बुद्ध
 भूमिया प्रत्येक मनुखं थ्व सफू वनेगु आवश्यकताय् छेँखापति संग्रह याये-
 माःगु खना । अस्तु

Dhamma.Digital

पुष्प चित्रकार

ने. सं. ११०५, स्वांयाः पुह्लि

बटु, चिकंभट

छत्वाःचा स्वं

नेपाल अधिराज्यभरय् अंग्रेजी व्क्कीगु छगुलि छगूजक येँया दरबार स्कूल खः । थ्व स्कूल कलकत्ता विश्वविद्यालय अन्तर्गत । मैट्रिकुलेशन जाँच वीगु कलकत्ताय् वनाः । जिपि (थुलिचा परिवार-नेवाः विद्यार्थीत) अबलय् थडं क्लासय् (थौंकल्लय्या ल्लय्गुगु कक्षाय्) तिति । कलकत्ता विश्वविद्यालयस सर आशुतोष मुकर्जी, छह भारतीय नागरिक दकलय् ल्हापां उप-कुलपति जुल । थः उप-कुलपति जुयेवं विश्वविद्यालय-यागु दक्क स्कूलय् विद्यार्थीतय् थः थः मातृभाषां 'वर्नाकुलर' धकाः पूर्णाकी छगु विषय अनिवार्य यानाबिल । दरबाद स्कूलय् व्वनाच्चनापि जिपि नेवाःत मांभाय् व्वनेदत धकाः सापं लय्ताया । परन्तु उगु हर्ष व्याककं बिस्मात् जुल । कूटनीतिइ सिँख्वोह्य चन्द्र शमशेरं नेपाली जुक्वसिया 'वर्नाकुलर' गोरखा भाषा (आःया नेपाली) यात यानाबिल । दुर्भाग्यपूर्ण खँ खः आतले नं उगु हे नीति नेपालय् दनि ।

उगुया प्रतिक्रियां शिक्षित नेवाःतय्सं नेपालभाषाया प्राचीन साहित्यया अन्वेषण-प्रकाशन व आधुनिक तरिकां साहित्ययात विकास यायेगु प्रक्रिया आरम्भ यात । विश्वविद्यालयस दुथ्याकेगु यत्न यात । उगु हे महायज्ञ थौँतक नं जुयावयाच्चन तिति ।

नेपालय् खास यानाः नेपाःगालय् बुद्धमार्गीपि आपाः दु । अझ स्वनिगल, वया जःखः गां गामय् व देचापतिकं बुद्धमार्गी नेवाःत हे खः । थमिसं थःथःगु थाय्या बाहाः वहीया धार्मिक परम्परा व संस्कृतियात म्वाकावयांच्वन तिति । अथेसां थुलिजक इलं मालाच्चक्कथं शीगु धर्म व संस्कृतिइ यक्व यक्व सुधार व ह्युपाः ह्येमालाच्चंगु दु ।

ईस्वी सन् नीगूगु शताब्दीया स्वंगूगु दशकय् अनागारिक धर्मपाल-जुं कलकत्ता महानगरया कलेज स्कवाय् रय् 'धर्मराजिक विहार' दयेकाः अनं हे 'महाबोधि' सोसाइटी चायेकल । 'महाबोधि' नांगु स्थविरवादया धार्मिक मासिक पत्रिका अंग्रेजि प्रकाश यात । थःनं उकी हे तल्लीन जुयाः विश्वभरय् स्थविरवादया प्रचार यानावंच्वन । थुगुहे इलय् यलया चिकं-

बहीयाह्वा वन्द्य वैद्य भाजु जगतमानजु कलकत्ताय् मैट्रिक जांच बीत वंगु पाःलात । वय्कः थजाःह्वा प्रतिभा व धर्मपाल थजाःह्वा प्रतिभाशाली धर्म-प्रचारक महामानव, निह्वा कर्मवीरपि चूलात । भाजु जगतमान वैद्यं धर्म-आदित्य धर्माचार्यया रूप काल । धर्मराजिक महाविहारया 'स्थविरवाद' 'अमर ज्योतिइ' धर्माचार्यजुं तप्वाःगु दिवा च्याकाहयाः किन्दः बाहाः जाहां थिइकाबिल । अथेहे धर्माचार्यजुं महाबोधि स्थविरवादी अंग्रेजी मासिक पत्रं "बुद्ध-धर्म" पत्रिका नेपालय् दकलय् ह्लापालाक नेपालभाषां लय्पौ पितकयाः, छखेर स्थविरवाद धर्मया व्याख्या यात, मेखे नेपालभाषा-या विकास-योजना ग्वल ।

थन स्थविरवादया जक बुखं कनागु दु । स्थविरवादयात नेपाःगालय् उपयुक्तकथं स्थान बीत किन्दः बाहाः भिकेगु व दयेकेगु धर्माचार्यजुया ग्वसालय् भूमिका च्यूपि खः बुद्धरत्न व सिद्धिरत्न ताम्राकार (भ्वारा साहु) अले नापं क्वथीक जाःह्वा भाजु लोकरत्न (तुयुदाजु) खः । स्थविरवाद धर्म स्वनेगुली न्ह्यलुवाःपि खः कर्मशील (प्रज्ञानन्द) धर्मालोक भन्तेपि तथा अनागारिका प्रमुख धर्माचारीजुं ।

आनन्दकुटी निर्माणया मूल कारण जा महास्थविर धर्मालोक भन्ते तुं खत ।

थ्व व्याक्क खंयात संक्षेपं पूर्वकेत माःगु ज्या क्वबियादीपि भाजु भूषणप्रसाद श्रेष्ठ एम. ए. (नेपालभाषा), भाजु अष्टमुनि गुभाजु व सफूया भूमिका नं च्वयाबियाः घ्वाकेगु ज्याय् सनादीह्वा भाजु पुष्पवहादुर चित्रकार एम. ए., थाकू व मालिक 'हिसि प्रेस' व प्रेसय् ज्या सनादीपि तुलसी नारायण डंगोल प्रभृति छह्वा थे छह्वा धन्यवादया पात्र खः ।

स्वांयाःपुह्लि ने. सं. ११०५

महाबुद्ध,

फा. न. पं. वडा ३०

लेखक

धलः पौ

विषय	पौ ह्याः
१) देवमित्त धर्मपाल व स्थविरवाद (थेरवाद)	१
२) बुद्ध-धर्म व बुद्ध-संवत्	२
३) धर्मपाल हेवावितारण	७
४) अनागारिक धर्मपाल	१०
५) सत्य साम्राज्यया साम्राज्ञी	१८
६) महाबोधि संस्थाया केन्द्रालय धर्मराजिक विहार, कलकत्ता	२३
७) बुद्धगया मन्दिरया ल्वापु	२९
८) स्थविरवाद वयेकेत धर्म-आदित्य धर्माचार्य	४१
९) धर्मां साहु	४२
१०) धर्म आदित्य धर्माचार्य	४४
११) कलकत्ताय् व्वनाच्चवलय्या ज्या	४७
१२) धर्माचार्यया शुरू	४८
१३) स्वांयाः पुत्ति	५१
१४) बौद्ध पत्र-पत्रिका, महासम्मेलन व समारोह	५३
१५) अखिल भारत बौद्ध महासम्मेलन	५८
१६) किन्द्रः बाहाया जीर्णोद्धार	६१
१७) स्थविरवाद वयेकेत	६६
१८) महाप्रज्ञा	६९
१९) लामा मतया भिक्षु जूपिन्त नेपालं पितित्	७१
२०) कर्मशील भन्ते	७२
२१) धर्मांलोक भन्ते	७६
२२) अनागारिका धर्माचारी	७९
२३) आनन्दकुटी चैत्य-विहार	८०
२४) वर्षावास धुंकाः	८१
२५) भिक्षु श्रामणेर व अनागारिकापिन्त मारया प्रहार	८३
२६) भन्तेपिन्त लिंगन	८७
२७) किन्द्रः बाहाःया ल्यंदनिगु छत्वाःचा खँ	८९
२८) थुकी छ्यलागु सफू व पत्रिकात छुँ	९४
२९) शुद्धि पी	९६

देवमित्र धर्मपाल
व
स्थविरवाद (थेरवाद)

देवमित्र धर्मपाल

(खण्ड : १)

बुद्ध-धर्म व बुद्ध-संवत्

बोधि-मन्दिर, बोधिगया

लुम्बिनी, बुद्ध जन्मस्थल

कुशीनगर, बुद्ध महापरिनिर्वाणस्थल

शाक्यपिनि जुजु शुद्धोदनं नेपाःया पश्चिम भाग्य् कपिलवस्तुस
च्चनाः राज यात । थ्व जुजुया निह्य महारानीपि मायादेवी व गौतमी ।

मायादेवी महारानीपाखें युवराज सिद्धार्थं, कपिलवस्तु नगरं पूर्वपाखे लुम्बिनी
नांगु उद्यान-वनया पलेस्वां पुखूया सिथय् पिलासिमाया व्वय् जन्म जूगु खः ।
वसन्त ऋतु, स्वांयाः पुह्लिकुण्डु ।

युवराज सिद्धार्थं कथातुगु वैसनिसें चिन्तनशील व गम्भीर स्वभावह्वा
जुयाबिज्यात । जन्म दुःख, व्याधि दुःख, जरा दुःख, मृत्यु दुःख धयागु चिन्तां
युवराजयात चितासू मदयेकातल । छु याःसा मतिइ शान्ति लुइ धकाः
युवराजया स्वया स्वयाकथं मच्छि ।

युवराज नीगुदँ (२९ दँ) दत । पुत्र राहुल कुमार वःचा धी
जुल । परन्तु विषयं विरक्त जुयाः युवराज सिद्धार्थं छन्हु रात्रीइ काय्,
कलाः, लाय्कूया मुख-भोग ब्याक्कं त्वःताः कपिलवस्तु राज्यं पिने वनाः
जोगी जुल ।

जोगी जुलं नं शान्ति मदु । उबलय्या चलनकथं शास्त्र-दर्शन
स्वत । योगाभ्यास यात । तपस्याय् च्वन । थुलि नं तुगः साम्य मजुल ।

दंदं बित । चिन्ताय् कून कून तत्तकयन । आखिर गयाया छमा
सिमाक्वय् हृदययात ववात्तुकाः “ज्ञानं लाकां त्वःते, मखुसा थनं तुं
सिनावने” धकाः दृढ जुयाः उह्य सुगत ध्यानय् च्वन ।

ज्ञान लाकांतुं त्वःतल शाक्यसिंहं - बोधि गयाया बोधिवृक्षया
मुलय्, सुइन्यादँ दुगुया स्वांयाः पुह्लिकुण्डु ।

बोधित्व लायेवं सारनाथस वनाः आषाढ पूर्णिमाकुण्डु पञ्चभद्र
वर्गपि न्याहः ब्राह्मणपिन्त धर्मं देशना यात । अनंलि पीन्यादँ पर्यन्त धर्मचक्र
प्रवर्त्तन यायां बोधिसत्त्वं उत्तर भारतय् विहार यानाबिज्यात ।

करुणा व मैत्री विश्व-शान्ति त्वयेकेगु हे बुद्ध-धर्मया हेतु खः । उकिं
अष्टशील पालन यानाः “बहुजन हितायः बहुजन सुखायः” या लागि मनुखं
“पवित्र जीवन” हनेगु परम कर्तव्य धयागु ज्ञान बुद्ध-धर्म कनी ।

थुगु उदाहरण रूपं शाक्यमुनि बुद्ध चर्यास च्वनाः भिक्षु,
अनागारिका, उपासक-उपासिकापिन्त ज्ञान बिब्युं कुशीनगरसें, चय्दँ दुगु
स्वांयाः पुह्लिकुण्डु महापरिनिर्वाण जुयाबिज्यात, मल्लपिनिगु साल उपवनया
छमा सिमाक्वय् ।

थथे शाक्यसिंहया स्वांयाः पुह्लिकुण्डु “लुम्बिनी”स सिमाक्वय्

जन्म, स्वांयाः पुत्तिकुन्हु बुद्धगयाय् छमा सिमा, बोधिवृक्षया क्वयस्सं बोधित्त्व
प्राप्ति व स्वांयाः पुत्तिकुन्हु हे कुशीनगरय् महापरिनिर्वाण जुल-छमा सिमाया
आश्रयस । स्वांयाः पुत्ति त्रिवेणी पर्व लाःगु तःधंगु नखः । थ्व नखः हनेगुया
अर्थ - शुद्धगु बुद्ध-धर्म मानय्यायेगु खः । थुगु धर्मयात स्थविरवाद धाड ।

अथेहे भारतं सलंसः वर्षतक त्वःफिकातःगु सामूहिककथं हनेगु
स्वांयाः पुत्तियात महाबोधि सोसाइटीं सन् १८९६ मई २६ तारिखकुन्हु लाः-
वःगु स्वांयाः पुत्ति, कलकत्ताय् श्री नरेन्द्रनाथ सेनया सभापतित्वय् धूमधामं
हन ।

तथागत महापरिनिर्वाण जुयात्रिज्याःगु स्वांयाः पुत्तिकुन्हुनिसें
बुद्ध-सम्बत् ल्याः खायेगु याःगु खः ।

स्वांयाः पुत्तिनं विश्वय् शान्तिया सन्देश बिल । बुद्ध-संवत् बुद्ध
मदुगु स्वांयाः पुत्तिकुन्हुनिसें ल्याः ला खात । थथे धायेबलय् बुद्ध-संवत्
शुरु जूगु दिनं चय्दं न्ह्यः बुद्ध वगु जुल । बुद्ध जूगु स्वांयाः पुत्ति बुद्ध-
संवत्सिकं पीन्यादं न्ह्यःव खः । थथे धयाः वर्ष ल्याःखायेगु संसारय्
सकभनं छगू जक बुद्ध-संवत्यात मान्यता बियातःगु जूसा ल्याः ल्वाक.बाकः
जुइगुथाय् मदु । विश्वय् संवत्सर तःगु प्रकारया दु । कीथाय् नेपालय्
थीकल्लय् विक्रम संवत्यात राष्ट्रिय स्तरय् छगुलातल । भारतं संवत् 'शक'
यात मान्यता बिल । देश पतिकं धयार्थे थःथःगु संवत् दुगु जूबलय् बुद्ध-संवत्या
सीमाङ्कन यायेत छगू थात ठेगान मयासें मगात । ईस्वी संवत्यात अन्तर-
राष्ट्रिय संवत् यानातःगुलि आपाः यानाः थुगु संवत्नाप तयाः बुद्ध संवत्या
ल्याःखानातःगु जुल ।

गौतमबुद्ध निर्वाण जूगु वर्षकथं इस्वी सन् सिबय् ४८३ न्ह्यः धकाः
इतिहासकारपिसं क्वःछिनातःगु खः । थुकथं क्वःज्युगुयात प्राचीन परंपरा,
उकी नं खुइदं लिच्छानाबिल । थुगु ल्याखं बुद्ध-संवत् नीन्यासः दैं समारोह
ईशा वर्ष ५४३ वा ५४४ लिज्याःवनी । अले सन् १९५६ या मई महीना-
या २४ तारिखकुन्हुया स्वांयाः पुत्तियात बुद्ध-संवत् नीन्यासःया अर्थात्
बुद्ध महापरिनिर्वाण जूगु पुण्यतिथि, स्वांयाः पुत्तिकुन्हु नखः न्यायेकल । थुकथं
अनेक कचिगः दुगु खँयात क्वःछित ।

दछि दछि ल्याःखायेबलय् बुद्ध वर्ष चान्द्रमान जूथें इस्वी सन् सौर्य

वर्षं जूगुलि दछिया ल्याखं निगू वपं सौर्यमानयात ज्ववने फु ।^१ पुल्लिया उपासं गुकुन्हु वा अष्टमीव्रत गवल्य् धयागु भ्रम जुइगु भय मन्त ।

परन्तु छगूतं मूलगु बुद्ध-धर्मं, गुगु कि गौतम बुद्धं कनाबिज्याःगु खः, उगु धर्मया थौकल्ल्य् थरी थरी मतं दुगुया थःथःगु सम्प्रदायया महत्त्वया उगु उगु मतावलम्बीपिसं गौरव तायाः मानय्यानाच्चनीगु ला जुहे जुल ।

बुद्धया महापरिनिर्वाणं सच्छिदँ लिपा बैशालीइ छुं कचवं पिदन । अले संगायन जूवल्य् भारतय् स्थविरवाद व महासांघिक विभक्त जुल । गुकि हानं सच्छि व नौदैया दुने फिच्यागू सम्प्रदाय महासांघिकयागु खनेदत । तर सम्राट अशोकं स्थविरवादया प्रचारय् जक महत्त्व तयाबिज्यात ।

महासांघिकवादं इस्वी सन्था प्रारम्भय् थुजाःगु सूत्रया निर्माण यात, गुकि महायान पिहांवल । थ्व चरम विकासय् थ्यनाः वज्रयान पिहांवल ।^२

थुगुकथं स्थविरवादया मूल पाली ग्रन्थया जक श्रीलंकाय्, बर्माय्, थाइलाण्डय्, कम्बोडियाय्, मुख्य यानाः अध्ययन यायेगु यात । ल्लासाय् पिसं विशेष यानाः महासांघिकयागु महायानयात काल । अले बौद्ध धर्मया तन्त्र-मन्त्रया मतया कालचक्रयात, वज्रयान, सहजयान नामं मतत दयावल । उखे चीनियातय्सं धाःसा महासांघिकपाखे मूल सर्वास्तिवाद, धर्मं गुप्तक, महिशासक आदि पितहःगु खः ।^३

थुखेपाखे कीगु उलि ध्यान छ्वयेगु ज्या मदु । कीसं स्वयेमाःगु स्थविर-वाद (थेरवाद) खः, गुगु धर्मं गौतम बुद्धं बोधिज्ञान लाकाःलि पीन्यादँतक भारतवर्षय् प्रचार - प्रसार यानाबिज्याःगु खः । बुद्धया महापरिनिर्वाण धुंकाः नं निसः दं मत्याक अरु स्वसः दँ ति हे धायेमाः, थुगु धर्मं भारतय् जक धयार्थे मानय्यानाच्चन ।

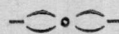
१. थुगु खँ चान्द्रमासकथं गबले अनःला, गबले क्षयमासत जुयाः लच्छि उखे-थुखे जुइगु सौरमास दछिया (१२) फिनिगू जक जुइगुया कारणं जूगु खः । थ्व खँ सामान्य जनतायात उलि ल्याः स्वयेमाःगु मदु ।

२. स्वयादिसँ-धर्मोदय बु. सं. २५०० पृष्ठ ४४९-४५०

३. स्वयादिसँ-महाबोधी पत्रिकाया हिरक जयन्ती अंकय् डा.पी. सी. बाञ्ची-यागु 'बौद्ध संस्कृति' नांगु च्वसु ।

कलिङ्गया युद्धं सम्राट् अशोक्यां मनः पुइकाबिसैलि वसपोलं बुद्ध-धर्मं प्रव्रजितं जुयाः लि बुद्धयागु शुद्धगु धर्मं स्थविरवादयात भारतं पिने प्रचारयानाबिज्यात । वसपोलं थःह्य म्हाय् भिक्षुणी संघमित्रा व काय् स्थविरमहेन्द्रयात बुद्ध-संवत् निसः व सुइखुदँय् बुद्धगयाया उगु बोधिसिमाया हा नापं छगू कचा बियाः धर्मं प्रचार यायेत श्रीलंकाय् छवयाबिज्यात । भारतय् नं बुद्ध-धर्मया व्यापक प्रचार यानाबिज्यात । दक्क बुद्ध-तीर्थं पवित्र स्थानयात संरक्षण यासे स्तूप, स्तम्भ, मण्डप, बही आदि निर्माणं धर्मयात विस्तृतकथं प्रचार यानाबिज्यात । श्रीलंका व भारत ला बौद्ध धर्मया केन्द्र हे जुल । क्रमशः ईया प्रवाहलिसे बुद्ध धर्म एशिया महाद्वीपय् सकभनं न्यनावं वन । श्रीलंका, श्याम, कम्बोडिया, बर्मा, जापान, कोरिया, मंगोलिया, चीन, साइबेरिया आदि देशय् जनताया मुख्य धर्मं बुद्ध-धर्मं जुल ।

थुगु प्रकारं बुद्ध-धर्मं भारतं श्रीलंका जुयाः विस्तारं जूगु खः । भारतय् फिह्लय्सः व पीन्यादँतक हा कयाचवंगु बुद्ध-धर्मयात यवन बख्तियार खिल्जीं भारतं ल्यहे थनाबिल । भिक्षुपिनिगु सामूहिक हत्या जुल । बुद्ध-विहार, स्तूप, मण्डप आदि स्यंकाबिल । खँक्क, लुक्क धर्मग्रन्थ छवयेकाबिल । भारतय् बुद्धयागु छु हे चिं मल्यंथे चवंक हां लिना मां लिना यानाबिल । बोधिसिमा छमां छमा भ्वाभः बुहागु जक दुर्जनया मिखाय् मवनाः ल्यना-चवन । अथेहे कसिया बगैचा छथाय्चवंगु कुशीनगरया स्तूप बुद्धया संस्कार स्थान छगू दुराचारीया मिखां उपेक्षितं जुयाः ल्यन । श्रीलंकाय् नं यूरोपया पाश्चत्य मोरात दुध्याकः वँसैलि ईशाइ धर्मया व्यापक प्रचार यायेगु कूटनैतिक प्रयास जुल । सन् फिगुंगुगु शताब्दीया अन्त्यगु चरणपाखे श्रीलंकाया ततःधंगु थासय् धर्म, संस्कृति, मनुया नामकरणतक नं क्रिश्चियन पहलं त्वपुल । गां-गामय्, कु कुलामय् जक बुद्ध-धर्मं ल्यन ।

धर्मपाल हेवावितारण

भनागारिक धर्मपाल (सन् १८६४-१९३३)

सन् फिगुगु शतब्दीया खुगुगु दशकपाखे श्रीलंकाया बुद्ध-धर्मं घोर संकट अवस्थाय् लात । पोर्चुगिज, डच, व ब्रुटीश आक्रमणं अनया भेष, भाषा, धर्मं, संस्कृतियात मारया तच्चःगु प्रहारया क्रमं ध्वगिक स्यंकाबिल । पादरी-ध्वलं, ईशाइ धर्मं प्रचारया ज्यां श्रीलंकाया जनजीवनयात ध्वस्त यानां त्वःतल ।

डच राज्य दुथाय् जा बुद्धमार्गीपिसं क्राइष्ट धर्ममानय्यायेत बाध्य जुडमाल । थथेहे ब्रुटीश राज्यं नं ह्ययगुगु दशकतक नं थुगुहे कानूनयात छचल । बुद्धमार्गीपिनि मचातसें बाइबल पाठ यायेगु भनिदार्थं जुल ।

बिनां जक थःगु कुलयागु घाताः, नां सकलसिया डच वा वृटीशकथं छुयेगु जुल ।

थुगुहे अन्ध युगया कठिन इलय् छगू तःमिगु परिवारय् हेवाविता-रणपिसं मुलाः मुलाः दुनें दुनें बुद्ध-धर्मं पालन यानावयाच्चंगु खः । पिनें स्वयेबलय् थपि मुककं ईशाइ धर्मावलम्बी जुया च्वनेमाल । थपि दक्षिण श्रीलंकाय् च्वपि खः । थ्वहे खलःयाह्य डन क्यारोलिस हेवावितारण कोलम्बो राजाधानीइ च्वबल । अन वं फनिचर दयेकेगु ज्यासः चायेकाः ज्याखँ यात । वं कोलम्बोया हे छह्य व्यापारी एन्डिस पेरेरा धर्मगुणवध्दंनया म्हाय् मय्जु मल्लिकानाप व्याहा यात । मय्जु मल्लिका सापं धर्मनिष्ठाह्य नारीरत्न । पिनें न्हागु रूप जूसां छेँ आगं थें यानाः पूजा-क्वथा दयेकाः बुद्धया शील पालन यासे जीवन हनाच्वन । मय्जु मल्लिका हेवावितारणया प्वाथय् दत । लां दन । सन् १८६४ या सितम्बर १७ तारिखकुन्हु चाह्लय् की चरित्र नायकया जन्म जुल । घन दु थें ह्यापालाक काय् नं बुल । थ्व मचाया नां डन डेविड हेवावितारण तल ।

डेविड न्यादें क्यन । छगू मिशनरी स्कूलय् ब्वंकेत छ्वाबिल । मचा साप जेहेन्दार । कक्षाय् ईशाइ धर्मयागु जांचय् दक्वसिबय् ह्याप डेविड हे जुल । पुरस्कार नं त्याकल । थथेनां हेवावितारण छेँय् बुद्ध धर्मया निष्ठा हनीहा जुल । मांहा मल्लिकां थः नापनापं काय्यात नं मुञ्च-बहनिइ बुद्धया मूर्ति न्ह्यःने नैक्याः-विक्या देवा च्याकेगु, बांबांलाःगु नस्वाःगु स्वां छायेगु आदि व पाली भासं तुतः ब्वनेगु नित्यकथं छक्वः नं मछिउ । थुकथं डेविड हेवावितारणया मतिइ बुद्ध-धर्मपाखे तच्वःगु संस्कार च्वन ।

बालक हेवावितारणयाके मांहा मल्लिकायागु बुद्ध धर्मया निष्ठां साप प्रभाव, प्रेरणा जागृत जुजुवन । उगु ताकय् हे लाक्क ईशाइ व बौद्धपिनि दथुइ ल्वापुया मि च्याच्यां वल । डेविडं मिशनरी स्कूलय् घनेगु, ब्वनेगु तापाकल । मांहेसिया प्रयत्नं यानाः नं डेविडं उगु बखतया तःधंह्य बौद्ध विद्वान् महास्थविर नायः भदन्त हिक्कद्रुवे श्री सुमंगलयाथाय् पाली भाषां बौद्ध धर्मया शिक्षा ग्रहण याःवनेगु यात ।

मिशनरी स्कूल त्वःतकाः मेगु क्याथलिक स्कूलय् अंग्रेजी ब्वंकेत डेविडयात छ्वल । कुशाग्र बुद्धिह्य मचां उखे पाली भाषां त्रिपिटक व्यावक ब्वंब्वं थुखे स्कूलय् बाइबलया गस्पेल नं अध्ययन यात ।

विद्यार्थी हेवावितारण १५ दँ वयंगु दँय उत्तर कोलोम्बोया सेन्ट थोमस कलेजियट स्कूलय् भर्ना जुल । स्कूलया मुख्यह्य शिक्षक वार्डेन मिलर पुलांगु विचारय् कट्टरह्य मनु जूगुलि विद्यार्थीतय् प्रति साप हारांह्य जुयाचवन । उगुहे दँया स्वांयाः पुह्लि बल । उकुन्हु हेवावितारणं छेय् नखः हनेत बिदा पवन । मिलरजुं बिदा मव्यू । आंग्ल धर्मया स्कूलय् आखः बवनीपिन्त बौद्ध धर्मया पर्व हनेत बिदा बीमखु घाल । डेविड हेवावितारण बिदा मबीकं नं थःगु सफू, कुसा जवनाः स्कूलं सरासर छेय् वन । कल्लय्कुन्हु हेवावितारणयात गयल थानाः बवः जक व्यूगु मखसें कथि च्याथु-फिथु नं मुइकत । अयेसां व किशोर बालकं थःगु धर्मं प्रतिया आस्थां उगु स्कूलय् मेगु निक्वः (निदँ तक)स्वांयाः पुह्लिबलय् उगुहे कथं सजाय, सास्ति नयाः नं थःगु बुद्ध प्रतिया भक्तिभाव मत्वःतुसे धर्मं प्रति फन उप्वः थःगु विश्वास बवलंकाः थःगु राष्ट्रियता थकाकां वन ।

थुगु ताकय् सन् १८७५ ईस्वीस अमेरिकाया न्युयोर्क शहरय् थियोसोफिकल सोसाइटी गठन जुल । थुगु सोसाइटीया संस्थापकपिलय् कर्नेल एच. एस. ओल्कोट व रूसी मय्जु बलाभात्स्की निह्य भारतया मद्रासय् सोसाइटी तयेत वन । सन् १८८० या मई मासबलय् भारतं निह्य श्रीलंका वल । श्रीलंका थ्यनाःलि निह्यसिनं बौद्ध धर्मया शील ग्रहण यात ।

Dhamma Digital

अनागारिक धर्मपाल

अनागारिक धर्मपालया जीवन चर्याकथं वयःकः बौद्ध-जगतया लागि छह्म बोधिसत्त्व हे खः धाःसां छुं पाइमखु । धर्मपाल श्रीलंकाया निर्मित, भारतय् महात्मा गान्धी थें धाये त्वः । धर्मपाल धात्थें धायेगु खःसा गौतम बुद्धयागु धर्म देशना विश्वभरय् हे तनावने, न्हुनावने धुंरूगुयात श्रीलंकां धर्मया मूस्याः च्याकाः, ज्वनाः कुंकुलामय्तक नं देदीप्यमान यानाब्यूह्म बुद्धया अवतार धाये त्वः ।

सन् १८८३ या मार्च मासय् श्रीलंकाया कोत्ताहेनाया सेन्ट लुसिया गिरिजा छेँ (चर्च) या न्ह्यःनें बौद्धतय् छगू जात्रा हःबलय् अनया क्याथलिक गुण्डातसें हूल यानाः जात्राय् वःपिन्त दायाः त्वानाः जात्रायात धाराघरु यानाब्यूगु दु । उबलय्था ईशाइपिसं बुद्ध-धर्म प्रति याःगु उगु उपद्रवं यानाः धर्मपालया अबुजुं वयात मिशन स्कूलय् ब्वंकेगु हे त्वःतकगु खः । थुगुहे ताकय् थियोसोफिकल सोसाइटीया 'थियोसोफिष्ट' (The Theosophist) नांगु पत्रिका धर्मपालं मदिवक ब्वंनेगु यात । अले उगु सोसाइटीया सदस्य जुइ धकाः धर्मपालं कर्णेल ओल्कोटयात व मय्जु ब्लाभात्स्कीयात अड्यार (मद्रास) स पौ च्वःगु खः ।

सन् १८८४ या शुरुइ ओल्कोटजु, ईशाइपिसं ह्यापाया दैयागु बुद्धमार्गीपिनि जात्राय् कोत्ताहेनाय् याःगु गोलमाल, दंगाया विरोधय् कानूनी कारवाही यायेत कोलोम्बो फाल । अनागारिक धर्मपालजुं कर्णेल ओल्कोटयात नापलाःवनाः थः थियोसोफिकल सोसाइटीया सदस्य जुइत निवेदन यानागु व थःगु सदस्य जुयेगु इच्छाया खें न्ह्यथन । ओल्कोटजुं धर्मपाल उमेर मगाःनिह्य जूसां नं मेमेपिनापं सोसाइटीया कोलोम्बो शाखाय तुं सदस्य यानाबिल । मय्जु ब्लाभात्स्की नं उबलय् अन दु ।

मय्जु ब्लाभात्स्की अनागारिक धर्मपालया मिखाया तेज व न्ह्यपुया जेहेन खनाः साप प्रभावितह्य । ल्याय्मह्य अनागारिक धर्मपालयात

साप माया यानाः ओल्कोटजु व ब्लाभात्स्कीपिसं मद्रासय् थःपि लिहांववल्य् वयात नं नापं यंकल । थुगुहे इलय् धर्मपालं मय्जु ब्लाभात्स्कीयागु संगतया फल आर्जनं याःगु खः । उह्य मय्जु धर्मपालयात ब्यूगु मूल मन्त्र धाये, थ्व खः-
 “The only refuge for him who aspires to true perfection is the Buddha alone” माने “धात्थेंया सिद्धि लिकेगु खःसा छह्य जक व बुद्धया शरणय् वनेमाः ।”

ईशाइ धर्म प्रचार याकेत हःगु थियोसोफिकल सोसाइटीया मय्जु ब्लाभात्स्कीया गौतमबुद्ध प्रति थुजाःगु आस्थां यानाः याकनं हे व यूरोपय् लिहां वनेमाल । धर्मपालजुं नं मय्जु ब्लाभात्स्कीयागु प्रभावं व प्रेरणां थःगु जीवन ब्याक्कं बुद्ध-धर्मया अभ्युत्थानय् छ्यल ।

सन् १८८६ वयंगु ताकय् कर्णेल ओल्कोटजु व सी. डब्ल्यु लेडब्रिटरजु बुद्ध-धर्म अध्ययनयात चन्दा मुंकेगु ज्याय् कोलोम्बो वन । थुगुहे ज्याय् श्रीलंका सकभनं चाःहिलेत द्विभाषी (अंग्रेजी व सिंहाली) सःह्य माल । धर्मपालयात थुगु मौका छवं चूलाकेहःगु थें जुल । स्वम्हं जानाः श्रीलंकाया गन गन वनेज्यू, गनतक्क वनेफु चाःहिल । निम्हं पाषवात्य विद्वान्पिनि विचार वाक्पटुता, मनूतय्त थःपाखे लिकेगु चातुर्यं विज्ञान आदिया फक्व अनुभव अनागारिक धर्मपालं सयेकाकाये खन ।

थुगु वलतय् थियोसोफिकल सोसाइटीं ‘Sandaresa’ (सन्दरेसा) नांगु पत्रिका बौद्ध प्रेसं पितकयाचवंगु खः । थ्व सिंहाली भाषाया पत्रिका खः । धर्मपालं ‘The Buddhist’ नामं मेगु छगू पत्रिका पिथनेगु स्वसाः खल । थुगु ‘बुद्धिस्ट’ पत्रिका अंग्रेजीं जूगुलि बुद्ध-धर्मया ह्यापांगु पत्रिका भारत, जापान, अस्ट्रेलिया, अमेरिका, यूरोप सकभनं प्रचार व प्रख्यात जुल । थुकिं यानाः लिपा The Maha Bodhi Journal यात तःधंक थाय् दयेकायन । अनागारिक धर्मपालजुं पत्रिका ज्वनावनाः थःहे श्रीलंकाया गांगामय् चाःहिलाः बुद्ध-धर्मया प्रचार-प्रसार नं यात । चन्दा दान कयाहयाः कोलोम्बोया थाय्थासय् बौद्ध प्रारम्भिक अंग्रेजी स्कूलत नं चायेकेगु ज्या यात ।

पत्रिकां यानाः अमेरिकायाम्ह कर्णेल ओल्कोटयागु बयान जापानय् नं यक्व प्रचार जुल । सन् १८८८ या अन्त्यय् ओल्कोटजुयात बुद्ध-धर्मया प्रवचन बीकेत जापानया बुद्धमार्गीपिसं निमन्त्रणा छ्वयाहल । वयात

काःवःपि, कोलोम्बोय् धर्मपालजु याःगु सत्कारं प्रभावित जुयाः उमिसं ओल्कोटजुनापं धर्मपालजुयात नं जापानय् ब्वनायन । जापानीत महायान मार्गीपि । उमित स्थविरवादया महत्व कनेत नं ओल्कोटजु जापानय् बंगु खः । ओल्कोटजु व धर्मपालया थुगु ध्रमण बांलाक सफल जुल । धर्मपालया जापानय् थाय्थासय् तःहा हितैपी पासापि नं दत । धर्मपालजुयात लिपा जापानय् प्यक्वः तक वनेगु अवसर चूलात । धर्मपाल जापानं वयाः कोलोम्बोय् बुद्ध-धर्मं स्थविरवादया लागि ज्या सन । सन् १८९० स कर्णेल ओल्कोटजु बर्माय् बुद्धमार्गीपिनि निमन्त्रणाय् वन । थुगु इलय् धर्मपाल, भारत भूमिया बौद्ध तीर्थस्थल चाःहिलेत श्रद्धां १८९१ या जनवरी मास १२ तारिखकुन्हु बम्बई थ्यंकःवल । जनवरी २० कुन्हु सारनाथय् थ्यंकः-वल । अन सारनाथ थज्याःगु बौद्धतय् पवित्रगु तीर्थं खिखांमुगः पाःताः जुयाः गतिपति मद्दुगु खनाः धर्मपालजुया मन तसकं खवल । थुगु थासय् छगू तःधंक उद्धार यायेमानिगु खन । थ्वया निन्हूलिपा जनवरी २२ तारिखय् धर्मपाल बुद्धगया वयाः महाबोधि देगः व बोधिवृक्षया दर्शन यात । दर्शनं यानाः हर्षविभोर जुइमाःगुया अःखःवता बुद्धगया विहार ब्याक्क शैव महन्तया अधिकारय् लानाच्चंगु खन । सारनाथय् थें थनया अवस्था नं गतिपति मद्दुगु, बुद्धया मूर्ति व मेमेगु वस्तुत तत्तिज्यानाः उखे थुखे चिच्चाः दनाच्चंगु नं खन । अनया शैव महन्तया व्यवहार खनाः धर्मपालजुया नुगः तज्यात । बौद्ध जगतया सर्वोत्कृष्टगु थाय्, गन तथागतं नीन्यासः देँ ति न्ह्यः बोधिज्ञान प्राप्त याःगु खः, उगु वज्रासनस्थ पादपञ्चयात धर्मपालजुं भागियाःवन । भोकपुये मात्रं नं छुं मचाल । उगु इलय् वं थःगु दुनुगलंसिसे बुद्ध-गयाया उद्धार याये, बुद्ध-धर्मया सेवा याये धकाः थः समापित जुल । धर्मपालजुं थुगु ज्या यायेत बुद्ध-गयाय् छगू सोसाइटी स्थापना यानाः अभियान शुरू याये धकाः अन छगू थाय्-बाय् कायेत स्वत । थाय् न्याना कायेमफुत । अले कोलम्बो वनाः ३१ मईकुन्हु अन प्रधान नायक महास्थविर हिवकद्दुवे सुमंगल भन्ते अध्यक्ष, कर्णेल ओल्कोटजु मुख्य सल्लाहकार तथा निर्देशक व धर्मपालजु थः महासचिव जुयाः बुद्ध-गया महाबोधि सोसाइटी स्थापना यात । उबलय् बुद्धगया नं बङ्गाल प्रान्तय् लाः । उर्कि बङ्गाल प्रान्तया सदरमुकाम व भारत साम्राज्यया हे राजधानी कलकत्ताय् सन् १८९२ या शुरूइ “महाबोधि सोसाइटी” धकाः कार्यालय तल । अनलि १८९३ या मईमासंसिसे “महाबोधि” मासिक पत्र अंग्रेजी पिकाल । थ्व

पत्रिकाया सम्पादन धर्मपालजु थःम्हं हे यानाः दक्ख थासय् पत्रिका छ्वयाः प्रचार यात । अमेरिकाया शिकागोय् World's Parliament of Religions (विश्व धर्म महासम्मेलन) यायेगु खसाः खयाच्चंगुथाय् महाबोधि मासिक पत्रिका ह्यापांगु अंक थ्यन ।

पत्रिकाया च्वसुं महासम्मेलनया खसाःखलःयात तसकं प्रभावित यात । महासम्मेलनं अनागारिकजुयात विशेष ब्वनापी छ्वयाहल । धर्मपालजु बेलायत जुयाः सम्मेलनय् व्वति काःवन । धर्मपालजुया ह्यापांगु प्रवचनं हे ब्याक्कसित तसकं मुग्घ यानाबिल । अमेरिकाया ब्याक्क धयार्थे पत्र-पत्रिकां तसकं चर्चा यानाबिल । धर्मपालजुं प्रवचन याइगु धालकि न्यवइपिं तयांतयेथाय् मदयेक मुनीगु जुल । शिकागोय्बलय् हे अमेरिकाया ततःधंगु शहरं धर्मपालजुयात निमन्त्रणा बल । थुगुकथं धर्मपालया प्रवचनं बुद्ध-धर्मया प्रचार ब्यापक जुल । अनागारिक धर्मपाल धालकि वंथाय्तक मनूतसें हां भुनेथे भुंइइगु जुल । उगु बखतया ततःधंपिं विद्वान् धाक्वसिनं धर्मपालजुयात सम्मान यात ।

अमेरिकां जापान व चीन जुनाः धर्मपालजु लिहांबल । लँय् 'जहाज रानी ओसियानिक' होनीलूलू थ्येसेलि बन्दरगाहय् धर्मपालयात नापलायेत व स्वयेत वःपिं आपालं हूल मुन । अन वःपिं मध्ये मय्जु मेरी फोस्टर नं छह्ण खः, गुह्यसिगु बारे गाक्कं खं च्वयेमानि । थुह्य साप धनीह्य ईसाइ मतया मिसा सां धर्मपालया बुद्ध-धर्मयात हानं म्वाकाः संसार भरय् प्रचार यायेगु खसाः ताःलाकेत माःबलय् माक्व धयार्थे आर्थिक सहयोग यानाः बुद्ध-धर्मया सेवा याःह्य महामना मय्जु खः ।

अनागारिक धर्मपालं श्रीलंका वनाः अनं लिहांवयाः बुद्धगयाया मन्दिरयात शैव मूर्तया थः छह्ण जकयागु संपत्ति याकातःगु धर्मस्थलयात अनुष्य मात्रया मंकाः याकेगुया लागि यक्क यक्क दुःख, बेइज्जती व परिभ्रम

यानाः नं वासःति दं मल्याक विकाः तिति (धर्मपाल मदये धुंकाः) युगु
 मुद्दा क्वचाल । थुगु खँय् धर्मपालं महात्मा गान्धीयात नं पत्र मन्वःगु मखु ।
 महात्माजुं, “युगु ज्या उलि थाकुगु मवु । धौछि मविक क्वःजीगु खः ।
 परन्तु थथे यायेत भारत हे भारतवासीपिनिगु जुइमानि’ धाल । धाः गये
 अथेहे भारत स्वतन्त्र जुसेलि सन् १९५३ स विहारया मुख्य मन्त्री बुद्धगया
 मन्दिरयात सार्वजनिक यानाः छगू समितिया ल्हातिइ तयाविल । थुकिया
 संक्षेप अलग्ग वइतिनि ।

बुद्धगया मन्दिर

शिकागोया विश्व धर्म महामम्मेलन धुंकाः अमेरिकाय् थाय्थासय् पाहाकथं
बौध्दधर्म थेरवादयात कयाः प्रवचन धायां लांलांघिक चाःहिलाः सन् १८९४
स श्रीलंका लिहांबःबलय् लंकथं निक्वःगु खुसी जापानय् वंहा अनागारिक
धर्मपालजुयात जापानया बौध्द भिक्षुपिसं बुध्दगयाया महाबोधि मन्दिरय्
स्वनेत व्यूगु ७०० दं पुलांगु बुद्धमूर्ति ।

अनागारिक धर्मपालं सारनाथ वनाः अन पलाः तःवल्य पवित्र
 तीर्थस्थान सारनाथ पाःताः जुयाः खिखांमुगः जुयाच्वंगु खनेव थन छगू
 भराय्जिगु देगः दयेकेगु प्रतिज्ञा याःगु वारे छुं खँ च्वय् वनेधुं कूगु दु ।

मूलगन्ध कुटी विहारया भव्यगु मन्दिरय् स्थापना जूगु बुध्द-मूर्ति ।

सन् १९०१ स अनागारिक धर्मपालयात मांहा श्रीमती मल्लिका
 हेवावितारणं व्यूगु खुसः तकां सारनाथय् छकू जग्गा कयाः सन् १९०४ स
 क्वथा छकू दयेकाः थः अन च्वनेगु यात । अन च्वंवल्य् खः धर्मपालं संसार
 चाःह्यगु । अमेरिका, जापान, बर्मा, फ्रान्स, इटाली, प्रयाम (थाइलैण्ड),
 सिगापुर, जावा, चीन, मंचुरिया, कोरिया, बेलायत, स्विटजरलैण्ड, जर्मनी
 आदि थासय् वनाः धर्मं प्रचार यात । वंषाय्तक बुद्धया करूणा, शान्ति व
 मंत्रीया सन्देशं मनूतय्त तसकं प्रभावित यात । थाय्थासग् “महाबोधि
 सोसाइटी” या स्थापना जुजुं वन ।

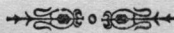
[१६]

सारनाथ्य भगवानं ह्यापालाक धर्मचक्र प्रवर्तन यानाविज्याःथास्य
 छगू मन्दिर दयेकेत जग्गा न्यायेत धकाः भिगनाया जुजु राजषि उदयप्रताप
 सिंहं २०००।- तका दां ब्यूगु दु । उगु दामं जग्गा न्याःगु थासय्
 हे मूलगन्ध कुटी विहारया निर्माण जुल ।

मूलगन्ध कुटी विहार, सारनाथ

थनया शिलान्यास सन् १९२२ स उत्तर प्रदेशया गवर्नरजुं यात ।
 थुगु मूलगन्ध कुटी विहार सिधःबलय ब्याक्क यानाः जूगु खर्च १,२०,०००।-
 तका कनातःगु दु । थुकिया निर्माण सिधयेकाः सन् १९३१ स उगु भव्य
 देगःया उद्घाटन समारोहस देश विदेशं वःपि बागू लाखं मल्याक पाहां
 मुंगु खः ।

सत्य साम्राज्यया साम्राज्ञी

मय्जु मेरी एलिजाबेथ भिकाहाला फोस्टर
सन् १८४४—१९३० डिसेम्बर २२

२९ दँ दुह्य अनागारिक धर्मपाल शिकागोया विश्व धर्म
महासम्मेलन (World Parliament & Religions) धुंका: जापान,
चीन जुया: श्रीलंका वःवल्य् दथुल्य् जहाज होनोलूलूस छुं घडी दित ।
अनागारिकजुयात स्वःवःपि, नापलाःवःपि मध्ये होनोलूलूस ब्रह्म, अमेरिकाय्
बैंक दुह्य, छह्य धनीनाप बिहाः जुयाः वयाच्चव्ह्य न्यय्दँति दुह्य मिसा मेरी

एलिजाबेथ फोस्टर वया: अनागारिकजुया दर्शन यात । अले घाल- “जिके फिनां फी मफयेक तं वयेय: । छु बुद्ध-धर्मय् श्व तं तंकेगु उपाय छुं दु ला ?”

धर्मपालजुं घाल- “दु मय्जु, बुद्ध भगवानं आज्ञा यानाबिज्या:गु दु- छि थ:गु मन क्वातुका दिसँ, अले-‘जि गुबलें तंचाये मखु । जि तंयात त्यलातये’-धका: लाछि मलाछि जपयानादिसँ, मन्त्र थें । अले छिके तं गुबलें वइमखु ।”

मय्जु फोस्टरं थुगु अति काल । धात्थें व सफल नं जुल । अबलयनिसें थुहा मय्जुं अनागारिकजुयात ध्यबां यइव यक्व ग्वाहालि यात । उकियागु घल: थये ख: -

डकका - डककाया खचं

बाय्या लागि

बौद्ध धर्म प्रचारक कार्यालय, लण्डन-	६७,०५१।-
बेनियापूकर लेन कलकत्ताया छें-	२०,०००।-
मूलगन्ध कुटी विहार, सारनाथ-	३०,०००।-
धर्मराजिक विहार, कलकत्ता-	६५,१२३।-
महाबोधि सोसाइटी कार्यालय, कलकत्ता-	२६,०००।-
कलकत्ताया विहारयात जग्गा कायेत-	२१,०००।-
महाबोधि सोसाइटी कार्यालय, कोलम्बो-	४६,२५०।-
लण्डनय् बौद्ध धर्म प्रचार यायेत-	५०,६३८।-
औद्योगिक स्कूल, सारनाथ-	१०,६९८।-
फोस्टर रबिन्सन फ्री हस्पिटल-	६०,०००।-

□

जायजादया लागि

महाबोधि सोसाइटी, कोलम्बो-	१४,५०६।-
स्लेब द्वीपयागु-	३८,८३२।-
मालिगा काण्डय् विक्टर हाउस-	६०,७८४।-
अनिरुद्धपुरयागु -	५,२६७।-
कातूगा सोताकीयागु-	१०,०००।-

□

चिचीधंगु रकम ५,०००।- वा वयासिकं ह्योगुया जा ल्याःचाः हे
मदु धाःसां ज्यू ।

दां ब्याक्कं डलर्य् वइगु जुयाः ल्याख्य् चाःचू खने दःवःगु खः ।
फोस्टर मय्जुं मेगु छगू लाख डलर दां धर्मपालजुयात गुगु भावनां ब्युगु खः,
उगु खँयात कयाः वं च्वःगु पत्र थ्व खः— (पत्र २१ मई १९२३ सन्यागु
खः । वयागु भाय् हीकागु)

जि यःह्य किजा !

छंगु १२ अप्रैलवागु पो
थन शिकागोय् थौं जिथाय्
थ्यन । जि १२ मईकुन्हू सैन-
फ्रांसिस्को त्वःताः तता-
केहें नापलायेत थन वयागु खः।
छंगु पौ नं सैनफ्रांसिस्को थन
छ्वयाहःगु खः ।

छं थःगु लागि जिक्वं
क्वपालाः मेता ज्याय् जक दां
खर्चं याःगु खँ छंगु पति
सीदत । दां ब्याक्क उगु ज्या-
यात जक मखु । व छंगु
आरामया निर्मित्त नं खः ।

छं जिगु लागि याःगुया
निर्मित्त छ प्रति कृतज्ञ जुया ।
कृपा तयाः जिगु मेगु छगू नं
अभिलाषा पुरय्यानाब्यु । दः
दया यानाः छं थःगु स्वास्थ्यया
लागि नं बिचाः यायेमाः ।
थःगु आरामयात नं स्व ।
सुखी जुइगु स्व । फछिफत्तले
थःह्य मांयाथाय् नं च्वनेगु स्व।

पौया न्लक, चीधंक दयेकागु

[२०]

थःगु उद्देश्यया लागि म्वानाच्चनेगु स्व । थुगु ज्याखँ थःगु
स्वास्थ्यया गावक वास्ता तथाः शरीरया आराम नं स्वःसा जक पुरय्जुइ ।

जिं बियागु दांया हिसाव गुगु भिगु ज्याय् छं खचं याःगु खः,
उगुया लागि छन्त धन्यवाद बियागु दु ।

छं यानाच्चंगु ज्याया आश्चर्यकथंगु उन्नतिया विचार यक्व
यानाच्चनागु दु । थुगु कथं सफल जुइत यक्व परिश्रम मयासें मगात जुइ ।
छं थःगु आराम व सुखया छफुति नं च्यूताः तःगु खइमखु ।

महुतुया खं जक जिं कृतज्ञता प्रकट यायेमफु । छ थज्याःह्य
निस्वार्थीह्य मनु नापलात । थ्व जिगु तःधंगु सौभाग्य ताया । जिं उबलय् हे
धयागु खः कि की निह्य जानाः ज्या याये । ज्यां गुलि जिं गवं तायाच्चना
उलि हे छन्त नं ।

ईश्वरं कीत हानं नापलाकेमा । छिमि मांयात जिगु प्रणाम
धयाबीगु कृपा या ।

छंहा तता
मेरी फोस्टर

मय्जु फोस्टरं अनागारिक धर्मपालयात ब्याक्क यानाः किगू लाख
तका बिलं नं मल्याः । परन्तु थुकी ल्याःचाः ला छु ? गुबलें थ्व थुलि थुकी
खचं या धकाः तक नं मधाः । छंहा ईशाइ मतया मिसां मेगु धर्मयात थथेभनं
महादान यात नं न्ह्याबलें वया ग्याःचिकु पहः मतं । छगू मेगु पतिइ थ्व
खँ च्वत । —‘छं थःगु ब्याक्क प्रतिज्ञा पूर्ण यात । परन्तु उकिया ब्याक्क श्रेय
जितः बिल ।... ..खः, जिं छन्त दां बिया । अथेसां ज्या जा छं धकाः
यात । मुख्यगु जा ज्या खः ।छं दः उप्वः प्रशंसा यायेयः ।’

धर्मपालजुया अबुजु महुगु समाचार फोस्टर मय्जुयात च्वयाछ्वत ।
लिसलय् मय्जुं च्वत— ‘आवंलि छन्त ‘अबु’ति’ माया जि याये । छं दः अबु
थें भाःप्यु ।’

मय्जु फोस्टर ८६ दै तक म्वात । थुलिया दथुइ अनागारिक
धर्मपालजुं स्वक्वलं स्वक्वः जक नापलात ।

श्रीमति मेरी एलिजाबेथ थजाःह्य उदार दाता महुगु जूसा
अनागारिक धर्मपालजुया बुद्धगयाया वज्राशन पद्मपादय् भोकपुयाः समाधि

तुल्यगु मूर्च्छाविस्थाय दुनुगलं याःगु बाचा दिवास्वप्न सरि जुइगु खइ ।

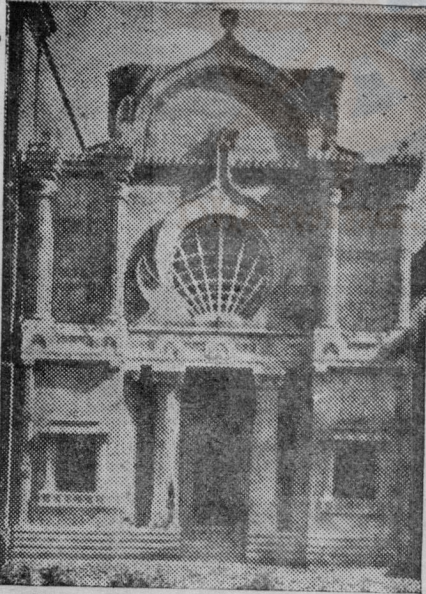
अनागारिकजुं मय्जु फोस्टर मदयेधुंकाः पिकाःगु महाबोधि पत्रिकाया फोस्टर स्मृति अंकया उपसंहारय् थये धयातःगु दुः-

“जि याकःचा हे न्ह्यज्याना । छहा नं बौद्ध, बर्मा वा श्याम व गुगुं नं देशयाह्वं ग्वाहालि मब्यू । मय्जु फोस्टरयागु अनुपमेय सहायतायात धन्य धन्य धाये । ब्याक्क बौद्धपिन्त तसकं कःकः धाःगु सच्छि फूट तजाःगु गजू दुगु देगः दत आः । छहा नं श्रीलंकाया, थाइया, जापानया, चीनया वा सँदेया बौद्ध मनुखं दः सहयोग याःगु महु । परन्तु स्वये खने मदयेक तापाःगु होनोलूलू मय्जु फोस्टर न्ह्यज्यानाः भारतय् हाकनं शासना धस्वाकेत व बेलायतय् न्हूगु शासना स्थापना यायेत माक्व ग्वाहालि यात । बौद्ध जगतय् वया थाय् काइहा मेहा सुं महु । धनी धाःपिं जुक्व बौद्धत सी-धुं कल । आत्म समर्पण याइपिं भिक्षुत स्वये खने महु । ह्यासुगु चीवरं पुं पि नच्चा ल्याय्हा आचार्यपिं भारतं हानं पिदनाः अहिंसा, करुणा, मैत्रीया उपदेश ब्यूवइतिनि । सन् १८९१ सालंनिसें जि सेवा याना वयाच्चनागु खः । आःयात जि मफयेधुं कल । जिगु मतिइ छगू जक इच्छा— थुगु पवित्र भूमिसं थ्व देह त्याग यायेगु ह्यंदनि, गन उगु ‘मूलगन्ध कुटी विहार’ स्थापना जुयाच्चंगु दु ।”

—□—
Dhamma.Digital

महाबोधि संस्थाया केन्द्रालय धर्मराजिक विहार, कलकत्ता

प्राचीन तक्षशिलाया धर्मराजिक स्तूप पाःताः जुयाच्चंथासं हयातःगु बुद्धयागु पवित्र अस्तु - धातु तयाः कलकत्ता, सारनाथ व तक्षशिला स्वधाय् बाहाः दयेकेत अंग्रेज सरकारं मन्जूरी विसैलि महाबोधि सोसाइटीं कलकत्ता-या थःगु कार्यालयस छगु विहार दयेकेत समिति दयेकल । कलकत्ता कलेज स्ववादर् थाय्या नं जोह जुल । खास यानाः विहार निर्माणया (ज्या) पलाः सन् १९१६ निसं च्वल । विहार दयेकेत मय्जु फोस्टरं ह्यापालाक छत्थुं हे १५,५५१- तका चन्दा बिल । अनलि १,०००- १,०००- डलर यानाः प्यक्वः ब्युगु नापं ६३,६०६- तका उह्य मय्जु याकःचां हे बिल । थुकथं थुगु विहारया निर्माण जुल । तक्षशिलायात "धर्मराजिक स्तूप"या नां वकयाः थुगु विहारयात "धर्मराजिक" नां छगु खः ।

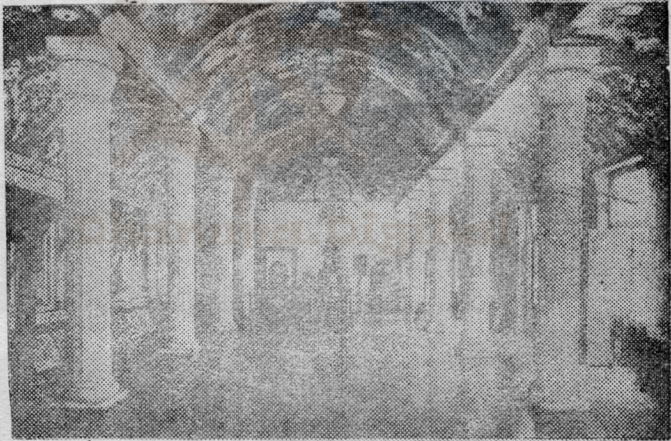
धर्मराजिक चेत्य विहार,
ह्याःने

धर्मराजिक विहारया शिलान्यास १६ डिसेम्बर सन् १९१८ कुन्हु
जूगु खः ।

निद्वलं मल्याक बौद्ध व हिन्दूत, बर्मा, श्रीलंका, चीन, जापान
आदिया बौद्ध भिक्षुपि नापं सर आशुतोष मुकर्जी रेशमी धोति चिनाः
रेशमया हे गां न्ययाः लाकां मन्हासे जुलूसया न्ह्यः न्ह्यः वनाः सरकारी
भवनं बंगालया गवर्नरयाके पवित्र अस्तुया कलश कयाः अनागारिक
धर्मपालयात लःह्लात । अले खुह्य सलं साःगु बग्गीलय् तयाह्याः धर्मराजिक
विहारय् उगु कलश स्वनेहल ।

बाहाःया उद्घाटन समारोह २० नोभेम्बर १९२० स लडं
रोनाल्डसेया त्हाँति जूगु खः ।

अनंलि भारतया जगत् प्रसिद्ध महाबोधि सोसाइटीयागु मुख्य
कार्यालय थन हे थातं च्वन । भारतया जक मखु विश्वया हे स्थविरवाद
बुद्ध-धर्मया केन्द्र थन जुल ।

धर्मराजिक विहारया हुनेच्वंगु हल (बैठक)

**धर्मराजिक बिहारय बुद्ध-धातु दुगु चेत्यस श्री धर्माचार्यजुं तयाबियादोगु
भगवान् बुद्धया मूर्ति**

श्रीलंकायात विदेशी साम्राज्यवादं धार्मिक, शैक्षिक, आर्थिक, सांस्कृतिक शोषणं मुक्त यायेत धर्मपालजुं थः डेभिड हेवावितारण तिनिबलय्निसें मदिकक यातावयाच्चंगु संघर्ष थन कनाच्चवनेगु प्रसंग मखु । प्रथम महायुद्ध जुल । धर्मपालयात श्रीलंका देशं पितिनाः सन् १९१४ निसें न्यादंतक कलकत्ता शहर त्वःतावने मदयेका बिल । थुगु अभिशाप बुद्ध-धर्मं च महाबोधि सोसाइटीया लागि वरदान जुल । धर्मपालजुं सोसाइटीयात बवातुक संगठित यात ।

सन् १९१६ स सर आशुतोष मुकर्जी संस्थाया अध्यक्ष पदय् निर्वाचित जुल । बंगाली नेता, कलकत्ता विश्वविद्यालयया उपकुलपति 'शेरेबंग' थः सन् १९२४ मईलय् निधन मज्जतले, धार्थ्ये धुँयें जुयाः थुगु संस्थायात तिवः बिल ।

बुद्ध - धर्मप्रति निष्ठावतीह्य, धर्मपालजुया मुमा मय्जु मल्लिका हेवावितारण सन् १९१७ स भारतया बौद्ध तीर्थटिनय् बल । नापं सिहाली विद्यार्थी छह्य रत्न समानह्य देवप्रिय बलीसिंह ब्वनाहयाः धर्मपालजुयात सहायक यायेत त्वःताथकल । बलीसिंहं धर्मपालजु दत्तले वय्कःया जव ह्लाः समान जुयाः ज्या सन । धर्मपाल मदयेव वय्कःया ज्या फुक्क बलीसिंहं ह्यज्यानाः कःघात ।

आः हाकनं की थःत माःगुपाखे ली । गीतमबुद्धं थः सुइःन्यादें ध्यंबलय् (अर्थात् बुद्ध संवत्सिकं पीन्यादें न्ह्यःयागु) स्वांयाः पुह्लिया बाचाइलय् बोधित्त्व लाकाः उगुहे दँया दिल्ला पुह्लिकुन्हु सारनाथय्, गन आः मूलगन्ध कुटी विहार कः कः धायाच्चन, पञ्चभद्रवर्गीपिन्त प्रवृजित यानाबिज्यात । अर्तलि पीन्यादें पर्यन्त भारतया पूर्वं ब्रह्मपुत्र नदीनिसें पश्चिम यमुना नदी, उत्तर हिमालय (च्वापुगु), दक्षिण विन्ध्याचल पर्वत श्रेणीतकय् धाय्-धासय् धर्मं प्रचार यानाबिज्यात । थः चय्दें दुगु स्वांयाः पुह्लि कुन्हु कुशीनगरय् छगू सालमाया वनय् सिमाक्वय् महापरिनिर्वाण जुयाबिज्यात । थुकुन्हुनिसें बुद्ध-संवत् प्रारम्भ यात ।

शाक्यमुनि बोधिज्ञान प्राप्त याःगु ल्याखय् वसपोलया जन्म स्थान लुम्बिनी, बुद्धत्व लाःगु बुद्धगया, धर्मचक्र प्रवर्तनं याःगु सारनाथ व महापरिनिर्वाण जूगु कुशीनगर थुलि प्यंगू तःधंगु धाम खः ।

थुकी लुम्बिनी छगू नेपालय् लात । मेगु स्वंगू भारतभूमियागु खः । उकी नं बुद्धगया व सारनाथया खं अनागारिक धर्मपालयात चाःचू कचिगलं दुःख मय्युगु मखु । बुद्धगयाया काण्डं जा धर्मपालयागु ला हे नल । वय्कः मदयेधुंकाः नं फिखुदें लिपा भारत स्वतन्त्र जुयाःलि तिन ल्वापु सिधल । सारनाथं धाःसा धर्मपालयात दुःख व्यू थें - जीवनया अन्तिम घडी ध्यंकाः 'देवमित्र' धर्मपाल नामं श्रामनेर यानालि भिक्षु पदतक ध्यंकाः परिनिर्वाणया शान्ति बिल धायेमाः ।

कुशीनगर गोरखपुर सत्तिक काशीया गामय् लाःगुलि थन ज्याखें छुं नं थाकु मजुल । अनागारिकजुं थनया सुधार यानाः बांलाक व्यवस्था यानाबिल । सन् १९०० ईस्वीस थन महाबोधि सोसाइटीयागु शाखा कार्यालय तयाः भिक्षु सरानन्दया जिम्माम् तल । छगू न्ह्याइपुक बांलाःगु धर्मशाला निर्माण याकेत महावीर भन्तेयात स्वकेख्वत । थनं उपा-

सिकापिन्त अनागारिका जुइदइगु याकाबिल । थुगु ज्याया निम्ति नायक स्थविर चन्द्रमणि भन्तेयात हे कुशीनगर्य् थातं तयाबिल । नेपालं वःपि मय्जुपि अनागारिका व उपासर्कापि श्रामणेर व भिक्षु थनं हे याकाबिल ।

बुद्ध 'भगवानं' कनाबिज्याःगु पवित्र जीवन हनेगु करुणा व मैत्रीया धर्म उत्तर भारतय्जक हे सीमित जुयाः स्वसः दैति धयार्थे छगूहे देशया छथाय्तुं धयार्थे हनाच्चंगुयात सम्राट अशोकं बुद्ध-संवत् २३६ स दक्षिण भारतया फुकभनं व श्रीलंकाय् म्हाय् संघमित्रा व काय् महेन्द्रयात बोधिबूधया हा नापं दुगु छगू कचा बियाः धर्म-प्रचार याके छ्वयाबिज्याःगु खः ।

थुगु धर्मं श्रीलंकां हिन्द चीन, महाचीन, मेले द्वीप पुञ्ज, जापान, मंगोलिया आदि एशिया महाद्वीप - उत्तर पूर्वय विस्तार जुयावन ।

भारतय् फिल्लय्सः दैतिक व्यापक प्रचार जुयाच्चंगु थुगु धर्मयात मुसलमानी व ईशाइ धर्मयापि विदेशीत वयाः सत्ताय् च्वंबलय् हां-मानिसें लिनाबिल । ह्लय्सः दै लिपा नांयात त्वयेक ज्या याःह्य अनागारिक धर्मपालं श्रीलंकां वयाः थुगु थेरवादयात भारतय् धिसिलाकक स्वनाबिल । खनु भारत जक मखु विश्व व्यापक जुइक बुद्ध-धर्मया प्रेम सन्देश धर्मपालया पुरुषार्थं न्यंकाबिल ।

नेपालय् धाःसा थुगु स्थविरवादया हाकनं छुमां छूहा नेपाःया हे छहा काय्मचा खः । उहा सपूत यलया वैद्य कुलयाह्य जगतमान खः । वयात अनागारिक धर्मपालया सत्संगं प्रेरणा वःगु खः ।

World's Parliament Of Religions (विश्व धर्म महासम्मेलन) स धर्मपालजुं सन् १८९३. या सितंबरय् बुद्ध-धर्मया सिंहनादं स्थविरवादयात विश्वव्यापी रूपय् गुञ्जायमान यात । अनंलि मुख्य मुख्यगु घटनात संक्षेपं कनेगु ज्या नं च्वय् वन । धर्मपालजुया जीवनया अन्तिम चरणतक जूगु मुख्य मुख्य घटनाया मिति थथे खः—

— सन् १९२० स धर्मराजिक विहार कलकत्ताया समुद्घाटन ।

— सन् १९२१ स सारनाथयागु महाबोधि पुण्य पाठशालायात महाबोधि इन्टर कलेज, महाबोधि जे. टी. सी. ट्रैनिंग-कलेज व धर्मपाल डिग्री कलेज यानाः पुनः स्थापना ।

- सन् १९२२ स सारनाथय् मूलगन्धकुटी विहारया शिलान्यास,
कलकत्ताया धर्मराजिक चैत्य विहारस छगू तःधंगु सम्मेलन हस;
छगू पुस्तकालय, देश विदेशं वइपि भन्तेपि, महाशयपि
चवनेत छगू अतिथि गृह, पालीया विद्यार्थी व अन्वेषणया
ज्यायाइपिन्त छगू अध्ययन संस्था दयेकाः उकिया उद्-
घाटन समारोहत न्यायेकगू खः ।
- सन् १९२३ स श्रीमती मेरी ई० फोस्टरजुं महाबोधि सोसाइटीया ज्याखें
भिक यायेत छगू लाख डलर छत्युं महादान ब्यूगु ।
- सन् १९२४ स अनागारिकजु काश्मिर वनाः अन बुद्ध-धर्मया प्रचारया
अभियान ।
- सन् १९२५ स श्रीमती फोस्टरजुं ब्यूगु ३४,५०० तका दामं श्रीलंकाया
क्याण्डिइ “बौद्ध श्रामणेर विद्यालय” स्थापना याःगु ।
- सन् १९२६ स वेलायतया लण्डनय् महाबोधि सोसाइटी स्थापना ।
- सन् १९२७ स श्रीलंकाय् संगठनया ज्याय् कुतः ।
- सन् १९२८ स वेलायतय् महापण्डित राहुल सांस्कृत्यायनया नेतृत्वय्
छगू बुद्ध-धर्म प्रचार मण्डली छ्वःगु ।
- सन् १९२९-३० स अमेरिकाय् नं महाबोधि सोसाइटी स्थापना व अनं
अमेरिकन बुद्धिष्ट' नांगु लय्पौ पिकायेकाः प्रचार ज्या
चवयेकगू ।
- सन् १९३० डिसेम्बर २२ कुन्हु मय्जु फोस्टरया देहावसान जुसेलि
फोस्टर मय्जु सीन्हाः ब्यूगु ५०,००० डलर महादानं
“फोस्टर फण्ड” स्थापना ।
- सन् १९३१, १३ जुलाई मंगलवारकुन्हु-अनागारिकजुं सारनाथय् खेत
स्थविर भन्तेपाखें प्रत्रज्या ग्रहण यानाः श्रामणेर देवमित्र
धर्मपाल जूगु ।
- सन् १९३२ स मूलगन्ध कुटी विहार पुस्तकालय चायेकगू । विहार
निर्माण नं सिधःगु ।
- सन् १९३३ या १३ जनवरीकुन्हु-सारनाथ उपसम्पदा कयाः भिक्षु
देवमित्र धर्मपालभन्ते जूगु ।

—०—

[२८]

बुद्धगया मन्दिरया ल्वापु

बौद्ध जगत्या लागि बुद्धगया मन्दिरति पवित्रगु तीर्थं मेगु मद्दु । थन शाक्यमुनि थः सुइन्द्रादँ दुबलय् स्वांयाः पुत्तिकुन्हु बोधिसिमाया मुलय् बोधिज्ञान लाकल । सम्राट अशोकं ईस्वी सन् सिबय् स्वंगूगु शताब्दी न्ह्यः थन ह्लापांगु मन्दिर निर्माण यात। अनं लिपा इलय् ब्यलय् थुगु मन्दिरयात भिकल, हीकल, बांलाकल । थथे निर्माण याःपिलय् श्रीलंकाया बौद्ध जुजु मेघवर्ण, बर्माया जुजु राजा सपदलक्ष, बौद्ध भिक्षु धर्मरक्षित आदिपि लुमंके बहः जू । प्रशिद्धह्म चीनिया यात्री फाहियानजुं ईस्वीया न्यागूगु शताब्दिस बुद्धगयाया दर्शन यात । थथे बुद्धगयाया बौद्ध तीर्थस्थल बौद्धपिनिगु जुयाच्वंगु खः, जुइमाःगु नं खः । फिन्यासः दैतक थ्व थासय् छुं विघ्न बाधा कचवं मदयेक बुद्ध धर्मावलम्बीपिनिगु मंकाः संपत्ति जुयाच्वन ।

भारत मुसलमानतय् ह्लातय् लासांनिसे हिन्दू वा बौद्धतय्गु धर्मस्थलया गतिपति मन्त । स्यँस्यं वन । स्यंका नं बिल । बख्तियार खिलजीया पालय् बुद्ध संगत् १७४५ स बुद्धगया विध्वंस यात । भिक्षुपि दक्कसित स्यानाबिल । मन्दिरयागु धनद्रव्य लुटय्यात । बौद्धग्रन्थ फुक्क छ्वयेकाबिल । मुसमांतय्सं हासनाश याना बियाःलि खुसः दैति लिपा सन् १८११ पाखे बर्माया जुजु च्यूताः तसेलि बल्लं बुद्धगयाया खँ चर्चाय् बल । परन्तु उबलय्तकय् शैव महन्त अन मद्दुनि। लिपा मन्दिर जुल, अनया 'थाय्वाय्' जग्गाय् नं महन्तया निजी सम्पत्ति थें माकेबिल । थबलय्तक भारतया अधिपति अंग्रेजत जुइधुकल । अंग्रेजत ला रुन हे मभिपि । दुनेदुने षडयन्त्र यानाः बौद्धतय्गु बुद्धगयाय् छुं ह्क दावी नापं मदयेकाबिल । भारतं बौद्धधर्म हे हां लिना मां लिना जुल ।

बर्माया उह्य बौद्ध जुजु बोधिवृक्षया भक्तिभाव व मन्दिर ल्हनेगु इच्छा याःगु अथे ध्यान मब्यूसे तयातल । युगंयुग लिपा सन् १८७४ स दां

ध्यबा बर्माया जुजु 'मिन्द'यागु, ज्या थम्हं यायेगु यानाः जनरल कनिधाम व डा. राजेन्द्रलाल मित्रं स्वकाः मन्दिर ल्हनाबिल । ई व खर्चं यक्व तुल । मन्दिर भारत सरकारयागु मयासें महन्तयात तयातल, वयागु थें याकाः ।

धर्मपालजु सन् १८९१ जनवरी २२ तारीख्य गयाय वनाः बोधिसिमाया फः, गन बुद्धं वज्राशनय् च्वनाः बोधिज्ञान काःगु खः, उगु फलय् छ्यंदिक्बलय् वय्कलं थुगु थाय्यात बौद्धतय्गु यानाः बौद्ध मात्रया पवित्रगु सर्वोत्कृष्ट तीर्थयात संसारय् दक्व बौद्धयागु मंकाः संपत्ति यायेगु व बुद्धधर्म प्रचार-यायेगु ज्याय् थः समर्पित जुइ धइगु प्रण यात । थः बुद्धगयाय् हे च्वनेगु यात ।

शैव महन्तं नं धर्मपालजुयात आदर भावं हे व्यवहार यात । बर्माया जुजु भिक्कूगु धर्मशालाय् च्वन । धर्मशालाया ताःचा नं महन्तं बिल । बय्कःया मतिइ भ्याः नं मवं, बोधिमन्दिर जा महन्तयागु सर्वय् धकाः । अनया थायया अनादर जुयाच्वंगु, भग्नावशेष यःयःथें उखेथुखे चांछ्वयातःगु-यात मुनाः भिकाः मन्दिरयात बांलाकेगु मति उखेथुखे सकभनं दां ध्यबा मुनेगु व सूचं सकभनं प्रचार यायेत श्रीलंकायागु 'सन्दरेसा' व 'बुद्धिष्ट' पत्रिका - सिहाली व अंग्रेजी भाय्यागुयात नं लेखत च्वल । थः लत्याति बुद्धगयासंबलय् दां नं धमाधम वल । धर्मपालजु मन्दिरया सुधार यायेगु खें न्ह्यथबलय् गयाया कलेक्टर साहेब जी. ए. ग्रिएसनं नं अन छुं यायेत महन्तयाके मन्दिर व थाय् नं न्याना कायेमानि धायेवं धर्मपालजुयात क्वाःलखं लूगु थें जुल । धर्मपालजु तत्कालं कलकत्ता वल । अनं नं रंगूनय् ब्वावन । रंगूनय् छुं भचा चन्दा मुनाः अड्यार (मद्रास) जुयाः कोलंबो वन । अन ३१ मई १८९१ स बुद्धगया महाबोधि सोसाइटी दयेकल । हिक्कादुवे सुमंगल भन्ते अध्यक्ष, कर्णेल ओत्कोट निर्देशक, श्री वीरशेखर व धर्मपालजु सचिव, डब्लू द एब्रूयात कोषाध्यक्ष पदाधिकारी ल्यल ।

अनलि उगु हे देया आषाढ पुह्लिकुन्हू, शास्तां धर्मचक्र प्रवर्तन याःगु दिन लाकाः बुद्धगयास च्वंवेनेगु निर्णय यात । थञ्जलयात श्याम व बर्मार्यापि भन्तेपिन्त नं सूचं बिल । भिक्षुपि चन्द्र ज्योति, सुमंगल, प्रेमानन्द व सुदर्शन प्यहा बुद्धगयाय् च्वंवेनेत मन्जूर जुल । जुलाईया फिन्हुकुन्हू कोलंबो भन्तेपिनापं धर्मपालजु प्रस्थान यात । पुह्लिकुन्हू सकलें धर्मशालाय् पञ्चरंगी ब्वाय् ब्वयेकाः बुद्धगयाय् बास यात ।

[१०]

लिपा गुलित हैरान जुइमानिगु सीके फइगु खँ मखुँ । उकुन्हया डायरीइ धर्मपालजुं थये च्वत “आहा ! तिमिलाया फसय् गुलिजक बांलाः फाराफारामिगु (धर्वाय्) । ज्या सिद्ध जुइमाल । जि आशा कया, धांत्थे नं विश्वास याना कि ध्वसपोल भन्तेपि जनतायात मिखा चायेकाबीपि जुइ । ध्वसपोलपिसं पवित्र जीवन हनाः भारतया सकल लोकयात कीगु थुगु पवित्रगु धर्मया यथार्थगु सार क्यनाबिज्याइ । वंगु जन्वरीया २२ न्ह कुन्ह थुगु पुण्य भूमियात कीपिनि थःहे भन्तेपिसं संरक्षण याकेत ज्या सने धकाः जि प्रतिज्ञा यानागु खः । दः सन्तोष दत-ह्लय्ला ह्लय्लातक कठिन परिश्रम यानागुलि थन छगु बौद्ध प्रतिनिधियात तयाबी फत ।”

महन्तयाके जग्गा छकू न्यानाकायेत धर्मपालजुं स्वत । बीथे मबीथे यायां आशाजक क्यनाः महन्तं धर्मपालजुयात दुःख बिल । गयाया कलेक्टर साहेबं भारत सरकारया आशय स्वयाः कनजक अलमल यात । लिपा महन्तं तछ्यानाः धाल- “आःयात छक्वः श्रीलंका नि हुँ । लिपा खँ ह्लाये ।”

धर्मपालजुं खँ थुइकाः थः श्रीलंका वन । अले गयाय् छगु अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध सम्मेलन सःतेगु ग्वसाल बुद्धगयाय् वल । सन् १८९१ अक्टोबरकुन्ह बुद्धगयाय् सम्मेलन यायेत्यन । थाय्थासय्यापि, देशविदेशयापि प्रतिनिधित वल । जापानं मन्दिर न्यायेत नं गावक मइत बीगु खँ जुल । धर्मपालजु तच्चतं दंग जुल । महन्तयाके मन्दिर न्यायेत खँ छुत । सम्मेलन यायेत ग्वसाः ग्वल । बंगालया गभर्नरयात नं निमन्त्रणा वन । सम्मेलन जुइगु थासय् बांलाकाः छायापिल । बौद्ध धर्वाय् तिल । नापं जापानया धर्वाय् नं ब्वयेकल । अन सम्मेलनय् बंगालया लेफिटनेन्ट गभर्नर साहेब नं थ्यन । ब्रिटिश कूटनीतिज्ञया मनय् तिवक मिन कि, “बुद्धगया हे जापानया लागि भारत प्रदेशया द्वार जुइत छु माः ?”

धर्मपालजुं बुद्धगयायात बौद्धतय् ह्लातिइ लाकाबीत बंगाल सरकारं ग्वहलि यायेमाल धकाः धाःबबलय् महन्तया निजी व्यक्तिगत खँय् सरकारं ह्लाः तयेगु जुइमखु धकाः न्यंकाहल ।

ज्याखँ क्वातुक यायेत कलकत्ता ति बुद्धगया मजुइगुलि महाबोधि सोसाइटीया कार्यालय १८९२ या शुरुइ कलकत्ताय् ह्लयायंकल । अले मईमासनिसे कलकत्तां “महाबोधि” मासिक पत्रिका प्रकाश यात ।

धर्मपालजु सन् १८९२ या फेब्रुअरी महीनाय् दार्जिलिङ्गया श्री एङ्गजु नापं बुद्धगया वन । अपि ध्यंगु न्हाय्कुःहु महन्तया मनूतखे चन्द्रज्योति व सुमंगल भन्तेपिन्त धर्मशालाय् हे ह्यकयाः तच्चत चाःपाः जुइक दाल खनि । अले शान्तहा सुमंगल भिक्षुयात अस्पतालय् तयेमायेक चास्ति यात । महन्त जग्गा बीगु व धर्मशाला दयेकेबीगु खे फुक्क छले वन ।

छुं दिन लिना महन्तयात जुयाच्चंगु पट्टाया म्याद फुनाः महन्त हानं दरखास्त तल धइगु खे हल्ला धर्मपालजुया ह्यायपनय् ध्यन । आशा-वादीहा धर्मपालजुं बुद्धगयाय् जग्गा छकू काये हे माली दकाः छगू लाख दां मुनेगु आशां याकनं हे कलकत्ताय् वन । मनूत गुलि अक्याव गुलि रंगून च्छत । यःनं १६ मईस रंगून ध्यंकः वन । अन धनी बौद्धपिथाय् मान्दले, मौलानिन आदि थासय् नं वनाः छगू लाख मखाःसां चन्दा मतिचा जा खात । धर्मपालजु हानं कलकत्ता वन ।

धुलि जुत्तले धर्मपालजु विश्व-धर्म महासम्मेलन (World's Parliament of Religions) स वनेगु ई त्यल । जुलाई वयनेव कलकत्तां श्रीलंकापाखे प्रस्थान यात । कोलंबो वनाः २० जुलाईकुन्हु माःगु ध्वं कर्चबर्च कयाः मां-अबुयागु आशिर्वाद कयाः सकलयाके बिदा जुया धर्मपालजु शिकागो वन्येगु 'ब्रिटानिया' जहाज गल ।

धर्मपालजु सन् १९९४ स अमेरिकां लिहां वःबलय् जापान जुयाः बल । अन बुद्धगयाय् स्थापना यायेत ह्यसः दे गुलांगु बुद्ध-मूर्ति छगू जापान-या भिक्षुपिसं बियाहल । धर्मपालजु बुद्धगयाय् वनाः उगु मूर्ति थापना यायेत प्यहा भन्तेपि-च-द्रज्योति, सुमंगल, प्रेमानन्द व सुदर्शनना मूर्ति ज्वनाःवन । गया ध्यनाःलि मूर्ति थापना यायेत गयाया मेजिष्ट्रेटयात निवेदन तल । ह्यापा ला मूर्ति थापना याना बीइगु खे यानक्यन । स्थापना समारोह यायेगु क्वःछीवं महन्त मानय् जु हे मजुल । सन् १९९५ या फेब्रुअरी २५ तारीक-कुन्हु धर्मपालजुं मूर्ति जवर्जस्ति मन्दिरया च्वतय् तयेत यंबलय् महन्तया मनूतय्सं धर्मपालजुयात पीहा न्येहा मनूत हयाः दाल । बुद्ध-मूर्तियात क्वं हे क्वय् वांछवयाहल । धर्मपालजुं उजूर यात । दाःपिन्त लच्छि लच्छि फुना लौछि सौछि दां नं पुइकल । परन्तु दां धरौती तयाः अपील यात । च्वय्या अदालतं मुद्दा खारेज यानाबिल । सरकार हे धर्मपालया विरोधय् बसेलि भिगु गनं जुइ ? परन्तु उम्ह सीधा सज्जनम्ह धर्मपालजुं उगु खे मथुल ।

[३९]

लवापुया अन्त्य फासफुस जुमेलि जापानं हःगु मूर्ति मन्दिरय् स्वने मखनाः बर्माया जुजुं दयेकातःगु धर्मशालाय् तल । परन्तु सन् १८९६ या अप्रिल मासं हे गयाया कलेक्टर साहेबं सरकारपाखें महाबोधि सोसाइटीयात भगवान्या मूर्ति धर्मशालां नं लिकयाःयनेत आदेश यात । अथेसां थुगु आदेश पालन मया । सरकारं नं उलि वास्ता मयात । हानं सन् १८९७ स हिन्दूत प्रभानगु छगू ब्रिटिश भारत एसोसियशन नांगु संस्थां बुद्धया मूर्ति शैव महन्तया सम्पत्तिगु धर्मशालाय् स्थापना याना तयेवीमखु धकाः विरोध यात । अथे या.सां ब्रिटिश सरकारं थुगु उजूर नं मन्यन । भिक्षु सुमंगल व धर्मपालजु निम्हं उगु बर्माया जुजुं दयेकातःगु धर्मशालाय् छ.या मूर्ति तयाः थःपि नं अनसं च्वनेगु यात ।

अले महन्त कृष्ण दयाल गिरीं- भन्ते व धर्मपालजुयात नालिस तल । महन्तया व्यक्तिगत छें बुद्धया मूर्ति लिकयाः निम्हं बौद्धपिन्त थना-छ्वयेगु दावी यात । थुकी नं ब्रिटिश सरकार वादी महन्तपाखे लित । यद्यपि बर्माया जुजुया दामं महन्तया जग्गाय् दयेकातःगु धर्मशालाय् बौद्धपिनि छुं नं हक मद्दु धापे मत्वःसां मुदाय् थुगु खँया छुं दावी पिमकाःगुलि यानाः अदालतया न्यायाधीशं थुखे छुं नं बिचाः यायेमा.गु मद्दु धकाः वादीयात स्याकाबिल । मुदा ताहाना वनाः हाई कोर्टय्तक ध्यन ।

सन् १९०२-३ पाखे भायसराय कर्जनं प्रख्यातहा श्री हरप्रसाद शास्त्रीयात हिन्दूपाखें व कलकत्ता हाई कोर्टया जस्टिश श्री शारदाचरण मिश्रयात बौद्धपाखें प्रतिनिधि यानाः छगू कमिशन नं तयाबिल । मुदा कन स्वत्तुस्वगुः सुका थें ज्यने मफुत ।

उखे ब्रिटिश सरकारं छ्वयातःहा शैव महन्तं बुद्ध-मूर्तियात ह्याउंगु वस्त्रं तीकाः ख्वालय् यःय.थें रंग पाकाः धर्मपालजुयात गिजय्याये थें यात । धर्मपालजुयात थुकथं दुःख व्युगु मुख्य राजनीतिक कारणं याना खः। धर्मपालजुं श्रीलंकायात राष्ट्रियकरण याःगु, भारतय् शुद्धगु बुद्ध-धर्मया पुनर्जागरण याना हःगु इत्यादि यानाः धर्मपालजुयात सकभनं स्वत्तिकाः काकातयेत स्वःगु खः ब्रिटिश सरकारं । द्वितीय विश्वयुद्ध जुइवं श्रीलंका सरकारं भारत सरकार-यात च्वयाहयाः धर्मपालजुयात सन् १९१४ निसें न्यादंतक कलकत्ता नगरं पिहांवने मदयेका बिल । तथापि धर्मपालजु-गुहास्यां सन् १८९९ जनवरी २२ तारिखय् बुद्धया धर्म प्रचारया लागि थःगु जीवन छागु जक मखु हानं

हार्न जम्म काकां नीन्यागू जन्मतक समर्पण यात, पुलि बाघां हतोत्साही गये
पुर ?

सन् १९२२ डिसेम्बर १६ कुन्हु विहार कंग्रेस कमिटीया सभाय्
बुद्धगया मन्दिरया ल्वापुया खँ न्ह्यथन । उबलय् श्री निवास थेर भन्ते अन
प्रतिनिधि जुल । अथेहे विहार हिन्दू सभासं थुगु विवाद न्ह्यथंबलय्
धर्मपालजुं हे ब्वति काल । सन् १९२४ स बर्मिज बुद्धिष्ट एसोसियशनं गठन
जुल । थुगु एसोसियशन लडं रिडिङ्गयाथाय् निवेदन तल ।

थुगु विषयस महात्मा गान्धीयात च्वःगुया लिसः थये वल ।
“जि छितः यक्व इवहालि यायेगु मन दु । परन्तु थर्थे जि छुं कथं छिका-
बीगु सम्भव मदुनि । भारत भारतवासीयागु जुइबलय् एव खँ क्षण भरय्
बिप्पाचुक क्वःजिके फइ ।”

अथेहे वैशबन्धु सी. आर. दासजुं तप्यंक धयादिल,—“जि स्वये ला
बुद्धगया मन्दिर बौद्धतय्गु खः ।”

रवीन्द्रनाथ टैगोरजुं थये धया दिल—“जि निश्चय यानाः धाये,
धात्येया आदर्शवादी हिन्दू भगवान् बुद्ध बोधिज्ञान प्राप्त याःगु धासय्
दयेकातःगु मन्दिरयात मेगु धर्मयापिसं थः नालाः कचवं थयेगु सहयाये
मफइकथंगु अन्याय खः ।”

सन् १९२२ या गयाया ३७ गू कंग्रेस कमिटीया अधिवेशनय् नं
थुगु ल्वापुया खँ जूगुलि महाबोधि सोसाइटीया प्रतिनिधि मण्डलय् स्वामी
सच्चिदानन्द, श्री धर्माचार्य, भिक्षु श्री निवास भन्ते व श्री देवप्रिय बली-
सिंह मुनाः बंगु खः । थुगु कंग्रेस-आपाः छलफल जुयाःलि क्वय् च्वया थें यागु
प्रस्ताव पारित यात । श्री देवप्रिय बलीसिंहजुं मन्दिरयागु ब्याक्क अधिकार
बौद्धया ह्लातिइजक तयेमाः धकाः आपाः बल याःगु खः । थुकथं विरोध
क्यनाः प्रस्ताव पारित यायेव प्रस्तावया मू दइमखु, उकिं सर्वसम्मति पास
जूगु प्रस्ताव च्वय् छव्येमाली घइगु ठेगान यानाः निचोडय् न्याहा बौद्ध व
न्याहा हिन्दूयागु कमिटीयात मन्दिरया ज्याखँ त्वःताबीगु । हिन्दूपि मध्ये
छह महन्त, छह विहार सरकारं मनोनित याःह व छह सत्ताय् बुह
हिन्दूह मन्त्री ब्वति कायेकेगु क्वःजित ।

मुञ्जफरपुरय् सन् १९२५ या हिन्दू महासभाया अधिवेशन लाला
लजपत रायया सभापतित्वय् च्वंबलय् नं धर्मपालजु व धर्माचार्य बनाः ब्वति

कयाः बुद्धगया मन्दिरया विवादयात ववयेहल । सभापतिजुं बौद्धतय्गु पक्षय् लजपत रायया सभापतित्वय् प्रस्ताव पारित याःगु खः ।

सन् १९३५ सालय् भारतया व्यवस्थापिकाया बैठकय् बर्मापाखेंया माननीय सदश्य छहासिनं मन्दिरयागु व्यवस्थायात कानून छगू हे पारित यायेत विधेयक तल । परन्तु उगु विधेयक छलफल जुइ न्ह्यःहे भारत साम्राज्यं बर्मा अलग यानाः मेगुहे राज्य स्थापना याःगुलि बर्मायाह्य माननीय सदश्य छखे लात । विधेयक प्रस्तुत हे मजुल ।

धर्मपालजुया निधन सन् १९३३ स जुल । धर्मपालजुया लागि बुद्धगया मन्दिरया विवाद तच्चकं चिन्ताया विषय जुयाच्चकं चकं वय्कः मन्त ।

गान्धीजीं धाःथें, भारत भारतया जनतायागु जुयाःलि विहार सरकारं बुद्धगया मन्दिरया विधेयक पारित यानाः कानून दत । थुकी च्याहा भारतीय सदश्यपिनि कमिटी चवनीगु । मन्दिरया व सम्बन्धित बल अचल सम्पत्ति ब्याक्कया माःगु व्यवस्था व संचालन यायेगु कमिटी याइ । च्याहाय् प्यहा बौद्ध व प्यहा हिन्दू (हिन्दू प्यहाय् छहा महन्त जुइ) या कमिटी गठन जुइगु यानाः उगु कमिटीं ज्या याकेगु यात ।

थुगु संचालक कमिटीइ भचा पाकाः सन् १९४८ या नोभेम्बर ७ कुन्हु थुकथं यायेगु यानाः माननीय डा. एस.के. सिंहा पेश याःगु विधेयक पारित जुल । सदश्यपि ब्याक्क भारतीय हे जक धइगु मजुसां जीक सदश्यपिलय् बहुमत बौद्धतय्गु यायेगु । थथे यानाः उबलय् पदाधिकारी थथे यात—जम्मा गुहासिया बोर्ड जुइगु । गयाया मेजिस्ट्रेट पदेन सभापति । उबलय्या सदश्य थथे—

१. गया जिल्ला मेजिस्ट्रेट (सभापति)
२. श्री देबप्रिय बलीसिंह
३. पं. जीनरत्न भिक्षु (आसाम याहा)
४. डा. अरविन्द बरूबा
५. भिक्षु जगदीश काश्यप
६. कुमार गंगानन्द सिंह
७. डा. नन्द कियलि आर.

८. बुद्धगयाया महन्त

९. श्री वृज किशोर नारायण सिंह

यनथाय्लाक्क धर्मपालजुया बुद्धगया प्रतिया भावना व चेण्टाया छुं दिनबलय्या छत्वा: खँ कनाबीगु अप्रासङ्गिक जुइमखु ।

बुद्धगया बुलेटिन दँ १, ल्या: १ अप्रिल १९३३ स थये च्वतः—
(अंग्रे जीयागु भाय् हिलाः:)—“एशियाया बौद्धजन ! क्वातुगु न्ह्यलं चायेकि । बेलायतया ईशाइ धर्मयापिनि ज्याखँ स्वयाका । संसार दक्कया मुसलमान-पिनि गतिविधि स्व । मुसलमान मखुपिसं मक्का स्वःवने मदु । जेरूसलमया पवित्र कन्नस्तान आ: ईशाइपिनिगु जूगु दु । गुलिमछि शताब्दीतक उगु थाय् तर्कीया सुलतानयागु खः । प्रथम विश्वयुद्ध सिधयेवं सन् १९१८ स बेलायतं उगु पवित्र कन्नस्तान थःगु ह्लातिइ लाकल । मुसलमानतय्सं जेरूसलमया मस्जिद काल । भारतय् हिन्दू मतयापिनि थः थःह्य छः-देगः थःथःपिसं स्वयेगु यानाच्चवंगु दु । क्रिश्चियनतय् नं क्याथलिकसतय्सं प्रोटेस्टैन्ट पादरीयात थःगु गिर्जाघरय् दुमथ्याकू, अथेहे प्रोटेस्टैन्टतय्सं क्याथलिकस-तय्त । हिन्दूतय् नं थथेहे तुं शैवतय्थाय् वैष्णवतय्त दुमथ्याकू, वैष्णव-तय्सं शैवतय्त । कालीघाटया छःयाथाय् पशु बली बीपि छःपाःलाः, वैष्णवया मन्दिरय् दुगुचा बली मब्यू । मुसलमानतय्सं उमि मस्जिदय् हिन्दू वा क्रिश्चियनतय्त दुमछवः । परन्तु बुद्धगयाय् हिन्दू, क्रिश्चियन, शैव व मेमेपिं लाकां न्ह्यानाः हे पवित्र स्थानय् वनीगु । दक्षिण भारतय् बुद्ध-धर्मया संहार याःह्य धाःह्य शंकराचार्यया मतयाह्य खः थ्व शैव महन्त ।”

जापानं ज्वनावःगु न्ह्यसः दँ पुलांगु बुद्धया मूर्ति महाबोधि मन्दिरया च्वतय् स्थापना यायेयंकेगु बारे धर्मपालजुया दैननन्दिनी(diary) स च्वयातःगु खँया भाय् हिलागु—

२५ फेब्रुअरी सन् १८९५-

“सुथः २ ताः इलय् दनाः भचारवचि ध्यान याना । अले ह्यिगः-
धेतुं विचाः याना, बोधिसिमां दायेकाः उगु जापानं ह्यागु मूर्ति महाबोधि मन्दिरय् यने । जिं अले भिक्षुपिन्त नं थनाः भतिखचि ध्यान यायेत धया । व मूर्तियात तलं हे बुद्धगयाय् यंकेनु धया । अले सुयातं हे छुं

[३६]

मघासे बुद्धया लागि थ्व जन्म छायाबीत ह्यक्वः पाःफयेका । सुथ्य
 त्यलं हे मूर्तियात कुचिनाः ह्यताः इलय् बुद्धगया यंका । लय् निहा मुस्मां
 सज्जनपि बुद्धगया वनाचर्चपि नापलात, बुद्धगया ध्यन । मूर्ति दुगु बाकस
 महाबोधि मन्दिरया च्वतय् यंका । निम्हं मुस्मांत न मूर्ति स्वनेगु स्वःबल ।
 पासा विपिनबाबु (बंगाली) नं नापं दी । छः थापना यानाः मंनबत्ती
 च्याकाः मत बी त्यनाबलय् सुसलमान मुखितयार व महन्तया मनू गोसाईंत
 बयाः दः हक्काः मूर्ति लिकयायंकि धकाः हाल । ओहो ! गज्याःगु दसा धाये
 बौद्धतय्सं जक थःगु मन्दिरय् पूजा याये मखनीगु ! गपाय्चवःगु हेला !
 महन्त धायेवं गयाय् वनाः कलेक्टर डी. जे. मैकफर्सन वनाहयाः क्यने
 हल । कलेक्टरजुं अन दुपिके न्यनाः स्वयाः धाल-मन्दिरयात अपवित्र यात
 तच्चःकथं । अले जिमित त्वःतेमते धकाः इन्सपेक्टरयात धयाः थः वन ।
 जिपि मन्दिरया न्ह्यःनेसंगु बर्माया जुजुयागु सतलय्सं च्वना ।”^१

मेगु छगू घटना-बुद्धगयानाप टिकारीराज धकाः छगू जिमिदारी
 दु । अन जिमिदारयात गाक्क नजराना बियाः व गां ह्यातिइ लाकेत
 धर्मपालजुं स्वयादिल । ज्याखँ नं पाय्छि जुयाः मुकररी पट्टा दयेकेत
 बैरकया बौद्धपिसं ध्यवा नं मुंगु खः । परन्तु ब्रिटीस सरकारं धर्मपालजुया
 उपरय् मभि मिखां स्वयाचवंगुलि टिकारीराजया जिमिदारयात बंगाल
 सरकारं खयाचवः बियाः ज्या स्यंकाबिल । थुगु काण्ड सन् १८९६ या
 शुरूयागु खः ।

□
Dhamma.Digital

१. धर्मपालजुं थःगु डायरीइ फुक्क खँ च्वयातगु मनु खनि । च्वय् च्वया-
 तयागु संक्षेप “बुद्धगया काण्ड” धकाः भिक्षु शीलभद्रया धापू महाबोधि
 हिरक जयन्ती प्रकाशन सन् १९५२ व “बुद्धगया बुलेटिन दे १, ल्याः १ सन्
 १९३३” या आधारय् खः । डायरीयागु अनुवाद-उगु हे प्रकाशन १९५२ या
 सम्पादक मण्डलयाह्य भिक्षु संघरक्षितया ‘अनागारिक धर्मपाल’ शीर्षकगु
 लेखं खः । डायरीया खँया क्वसं थथे दु- “महन्तया मनूत कथि, सिँ-मुगः
 ज्वनावःपि न्यय्हातिया हल दुगु । अमिसं धर्मपालजुयात दाःगु । मूर्तियात
 क्वच्वतय् कुतुकाः वांछवयाव्यूगु-छुं नं खँ धर्मपालजुं च्वयातःगु मनु धकाः”
 च्वयातःगु दु ।

बुद्धगया बोधि मन्दिरयागु उजाःगु स्थिति कायल जुयाः महाबोधि सोसाइटी बुद्धगया वइपि बौद्ध यात्री व भन्तेपिन्त निन्हु-प्यन्हु बासं च्वनेत धर्मशाला छगू दयेके दःसा ज्यूगु धकाः कभ्राचाइपुक गया जिल्ला बोर्डयाके सन् १९०० स निवेदन तल ।

भाग्यं बंगाल सरकारं ध्व छता खँ न्यन । १५,०००।- तका तुकाः छेलिइ फिकू क्वथा, मातनय् फिकू क्वथा याना धर्मशाला दयेके बिल । उकी छेलियागु तःकगु क्वथाय् सञ्चिति यात्रुत च्वनेत गाः । ध्व सतः जकसां न्यागू क्वथा सोसाइटीया भिक्षुपिन्त थातं खालि यानातये वइगु यानाबिल । थुकियात धर्मपालजुं १३,०००।- तका बर्मां खानाः मगाःगु निद्वः श्रीलंकां मुनाहल ।

देगः व बर्माया जुजुं भिकाब्यूगु धर्मशाला ह्यापाथें हे महत्तयागु याकातल ।

हानं सन् १९११ स गया रेलवे स्टेशनय् मेगु धर्मशाला दयेकेत महाबोधि सोसाइटीं अष्ट्रेलियाय् च्वपि सिहाली बौद्धतय्के दां मुनाह्याः जग्गा छकू न्यात ।

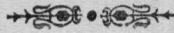

थुकथं धर्मपालजुं 'बुद्धगया काण्ड साप तच्चःगु आत्मग्लानि सहयाये माल । जुजुं थुगु भुक्तमान धर्मपालजुया जीवनपर्यन्त ध्यन । प्राण बनीगु निन्हु न्ह्यः धर्मपालया महिताःतसें वय्कःयात कष्ट बीत शौच महन्तनाप सल्लाह मत यानाः बुद्धगयाय् बौद्धतय्गु छुं मदइगु यायेत मुद्दा स्यंकाबिल । थुगु षडयन्त्रया खँ उगु मृत्यु शौच्याय् नं ध्यन । धर्मपालजुं ज्युत्कुलाः न्यन । खँ न्यनाःलि धर्मपालजुं सहयानां सहयाये मफुत । मूलगन्ध कुटी विहारयात मिखा हे लिमकासे स्वस्वं बेहोश जुल । भतिचा होशय् बल । न्ववायेगु शक्ति मन्त । ध्वं व कलम हिँ धकाः भाय् यात । कथाः थरथर खाःगु ह्लाति मफुमफु— "डाक्टर, नन्दी दः इन्जेक्शन बीगात, जि म्वाये मयल...." मेगु छु च्वःगु सिके मफु । अन्तिम ई न्ह्याः बयांच्वन । बिचय् बिचय् भुनुभुनु हालीगु । छसः..... "अय् छाय् बिस्तार !"..... "देवप्रिय...." सः दित । थुगु ई. सन् १९३३ अप्रिलया २९ तारीख, बाह्लिलिउ २ ताः इलय् खः ।

[३०]

थये बुद्धगयाया ज्या छगू पूमवंकं देवमित्र धर्मपाल भिक्षुयागु
शरीरयागु ज्या पूवन । तथापि वय्कःया शाक्यमुनि तथागतया इच्छा पूर्णं
यायेगु अक् नं ल्यंदनि धइगु धारणा —

“चरथ भिक्षेव चारिकं बहुजन हिताय बहुजन सुखाय लोकानु-
कम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानाम् । मा एकेन द्वे आगमित्थ ।
देशेय भिक्षवे धम्ममादि कल्याण मज्जे कल्याणं सात्थं केवल परिपुण्यं
ब्रह्मचरियं फकासेथ ।

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मा सम्बुद्धस्स

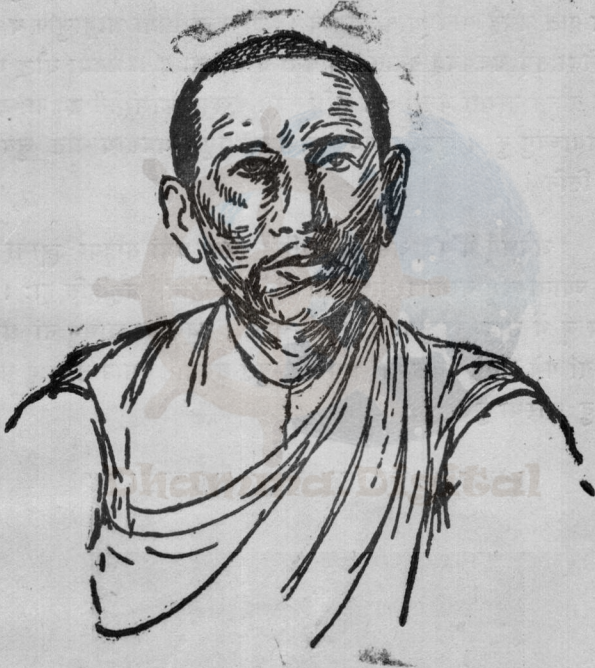
भानन्द कुटीयाहा भगवान

धर्मालोक भन्ते, “भगवानया मूर्ति छगू दःसा ज्यू” गुरु चन्द्रमणि महास्थविर,
“छं मन्दिर दय्केगु खःसा जिं दुहु लोहँयागु भगवानया मूर्ति छह बी ।”

—‘महाचीन यात्रा’ पृष्ठ १५७

स्थविरवाद वयेकेत

धर्म आदित्य धर्माचार्य

हासुगु वस्त्रम्

(खण्ड : २)

धर्मां साहु

धर्मधातु ज्योतिरूप स्वयम्भू महाचैत्य नेपाल्य भव्य
व तग्वःगु बौद्ध देगः खः । श्व काठमाडौं महानगरया पश्चिम सिंगु पर्वः-
चाया च्वय् दयेकातःगु महाचैत्य खः ।

हाक्रुगुंदुने, नेपाःगालय् च्वंपि नेवाःत आपाःसिया धर्म बुद्ध-धर्म खः।
धुमिसं सिगुद्यः (स्वयम्भू द्यः) यात साप मानय्याः । ह्लासा-लामाजुपिसं नं
सिगुद्यःयात अथेहे मानय्यानाच्वंगु दु । उकि ह्लासाया लामाजुपि व थनया
बौद्ध नेवाःतय् थवंथवय् क्वातुगु भावना व मतिना दु । थनया बौद्ध मताव-
लम्बी साहुत ह्लासा वनाः थन कुथि तयाः परापूर्व कालंनिसं लजगाः-बनेज्या
यानावयाच्वंगु दु । खुइदं-ह्लय्दं ह्लापातक थुगु व्यवसाय थातं जुयावया-
च्वन तिनि ।

अबलय् येय्, असंया तैलाछिइ च्वंदा धर्मां साहुया ह्लासा क्वथि
साप च्यानाच्वंगु बखत । वय्कःया छेय् लुहिति, वहहिति हाः । उलि
सम्पन्न जू थें साहुजुया नुगः नं उलिहे चक्कं । वय्कःया खासगु नां धर्ममान
खः । नां गथे अथेहे वय्कःया धर्मप्रति-बुद्ध-धर्मप्रति साप तच्चःगु मान दु,
श्रद्धा दु, आस्था दु ।

धर्मां साहु (ने० सं० ६८१-१०५७)

अथे जूगुलि बुद्ध-धर्म सम्बन्धी सकारात्मक ज्याखँय् उबलय् धर्मां साहुया नां त्वःपयूगु दइमखु । ह्लासापाखें सुं छह्य विशिष्ट व्यक्ति नेपाः-गालय् बलकि धर्मां साहुया आश्रय मालीगु । अथेहे नेपाःगालं ह्लासाय् ज्याखँ ज्वनाः वनीपि नेपाःया नेवाःतय्त अन धर्मां साहुया भरोसा माला-चवनीगु ।

ह्लासां नेपालय् स्वयम्भूया दर्शन याःवइपि, धर्मं याःवइपि, तीर्थं याःवइपि, थःगु ज्ञान-गुण कंत्रइपि लामाजु थजु, गृहस्थ थजु, उमिगु स्वागत सत्कार माःकथं धर्मां साहुजुं पूवकावीगु यानाचवन ।

नेपालय् चवनाचर्वापि सधर्मीपिन्त नं वय्कःयाथाय् वयाः छुं धाल-धाःसा उजाःपिन्त थम्हं फुगु सहयोग यायेगु वय्कः साहुया स्वभाव खः ।

धर्मां साहुया थुजाःगु करुणा व मैत्रीपूर्णगु गुणं नेपाःगालय् बुद्ध-धर्मया ततःधंगु ज्यात छुं हे मखु धइथें अःपुक सम्पन्न जुयावन । वय्कः उबलय् बुद्ध-धर्म सम्बन्धी महत्त्वपूर्ण ज्याया उपरिकेन्द्र (epicentre) समानम्ह खः ।

उदाहरण स्वरूप थन छुं खँ प्रस्तुत यानागु दु—

धर्म आदित्य धर्माचार्य नेपालय् स्थविरवादया लसकुस यायेगु स्वसालय् 'बुद्धोपासक संघ' दयेकल । थुगु संघया बुद्धोपासक जूपि मध्ये त्रिरत्नमान तुलाधर, खड्गराज तुलाधर व चित्रधर तुलाधर नं खः । थ्वय्कःपि मध्ये त्रिरत्नमान धर्मां साहुया काय् खः । खड्गराज जुल-चन्द्र शमशेरया हजुरिया दीपराज मास्टरया काय् । चित्रधर ह्लासासाहु द्रव्यधरया काय् खः ।

भाजु दीपराज मास्टरयापाखें धर्मां साहुया चन्द्र शमशेर महाराज-याथाय् थ्यंकेमाःगु बुद्ध-धर्म सम्बन्धी खँया लिपू-न्हचपू यायेगु ज्या जुइगु । उकि मास्टर साहेब व धर्मां साहु छखा छँयापि थें तुं जुयाः खड्गराज व त्रिरत्नमान पासा जुल ।

धर्माचार्यया व्वा वृषमान दीपराज मास्टरयाथाय् दुथ्याःथें हे धर्मां साहुया छँय् नं धुचापतिक थ्यंकाचवनीम्ह वैद्य खः । वय्कलं दकलय् चीघि-कःम्ह काय् धर्माचार्ययात नाप नापं ज्वंछुइगुलि ज्वलिज्वः धइथेंपि त्रिरत्न-मान, खड्गराज व धर्माचार्य साप मिलय्जूपि पासा जुल । द्रव्यधर साहु धर्मां साहुलिसे ह्लासा व्वथिया सम्बन्ध दुम्ह जुयाः साहुयाथाय् काय्यात व्वनाः उतितुं वनाचवनीगुलि चित्रधर थज्याःम्ह उत्साही थुवक धर्माचार्य-

माय माषिक भ्यलयपुन ।

अयेहे—

स्वयम्भू चैत्य जीर्णोद्धार^१— वि. सं. १९७०/७२ सालपाखे स्वयम्भू चैत्य भिकेमाःगु स्थितिइ ध्यनाच्चन । धमां साहुं नेपालय् महाराज चन्द्र शमशेर व ह्लासाय् दलाई लामायाथाय् जाहेर यात । 'सिगु देगः भिकैत पियाः दयेकु दयेकु' सिमधयेक विचय् त्वःतल धाःसा उकिया हर्जाना माप पुलाः धमां साहुं ह्लापाथे च्वंक दयेकाबी' धकाः कबूल याःसा जक स्वयम्भू महाचैत्यया ब्दाकक जीर्णोद्धार याकेगु धकाः नेपाल सरकारं जाहेरीया तीक निकासो बिल । दलाई लामायाथासं जा, "सिगु देगः भिकेगु ज्या यानाः बापाःच्याः जुइकाः ज्या त्वःतल धाःसा उकियात पूबंक धमां साहुं भिका बीकेगुया जमानी नेपाल सरकार जुल कि जक ह्लासापाखे वीगु चन्दा बियाहये' घइगु लिसः बल ।

नेपाल सरकार व ह्लासा सरकार नियासंया धापू अनुसारं धमां साहुं माःगु कबूल यानाः कबूल बमोजिम, धाःगु इलय् सिगुचैत्य भिकेगु ज्या सिधयेका बिल । थुगु ज्या वि. सं. १९७६ ज्येष्ठं वचःगु खः ।

—०—

धर्म आदित्य धर्माचार्य

गल सप्तपुर महाविहार (चिकं बही) या शाक्य भिक्षु संघ (गुठी) थापिन्त ब्रम्हचर्याचार्य वा भिक्षाचार्य धाइगु । भिक्षाचार्य छललः (वैद्य ज्या यानाच्वपि) थःगु बिनां (थर) वैद्य जक च्वइपि नं दु । थुगु खलःया बृषमान वैद्यजुं संस्कृति सयेकाः आयुर्वेदीय वैद्य शास्त्र ब्वनाः गुभाःजु वैद्य ज्या व कबिराज वैद्य ज्या नितान्कथं वासः यायेसयेकल । थय्कःयात सिद्धि लिनाः यकब चरित दत्त ।

बृषमान वैद्ययात लाठ साहेब जुद्ध शमशेरं थः दरवारया वैद्य यानातःगु । लाठ साहेबया काय् जनेल बहादुर शमशेर अबलय् शिक्षाया

१. थुगु सिगु देगः ल्हनेगु खं धमां साहुया काय् बुढोपासक त्रिरत्ननामं धयादीथे च्वयागु खः ।

[४४]

तालुकवासी जनरल खः । उकि बैश्रजुं थः कायपिन्त दरवार स्कूलय् अंग्रेजी ब्वंकाः, नेपाल सरकारया छात्रवृत्ति बीकाः, कलकत्ताय् तयाः उच्च शिक्षा ब्वंकल । स्वम्ह कायपि मध्ये निम्हेसित डाक्टर व मेम्हेसित एफ. ए. याकल ।

चीधीम्ह काय् जगतमानयात नं दरवार स्कूलय् अंग्रेजी ब्वंका-तःगु । जगतमानयात छेय् थम्हं संस्कृत नं गाक्क ब्वंकल ।

जगतमानजुं अबलय् हे बौद्ध ग्रन्थया अध्ययन यात । स्कूलय् अंग्रेजीं भारतया इतिहासय् बौद्ध व जैन मतया तुलना व अशोक सम्राट्या खँ नं भाःगु विषय खः ।

थथे जबलय् जगतमान वैद्य बुद्ध-धर्मया मुख्य मुख्य खँत यक्वसिल, थुल ।

धर्म भादित्य धर्माचार्य
(ने. सं. १०२२-१०८३)

जगतमानजुं स्कूलय् बलय्निसें
ला, न्या नयेगु व अय्लाः त्वनेगु

मयाः । मेपि बुद्धमार्गीपिन्त नं ला, न्या, अय्लाः, थ्वँ त्वःतेगु सल्लाह बिया-जुइगु । बाहालय् मेय् स्यानाः, अनहे ज्वरय्यानाः भ्वय् नइपि अय्लाः-थ्वँ त्वनीपि, खनाः नव युवक जगतमानयात अमित गुकथं सुधार याये धइगु चिन्ता जुल । वया मतिइ सन्तोष मन्त, शान्ति मन्त ।

जगतमान वैद्य दरवार स्कूलं पास जुल । मैट्रिकया जाँच बीत सेन्टअप जुल । वय्कः सन् १९२१ या गुनिभसिटीया परीक्षा बीत कलकत्ता वन ।

मैट्रिकया छात्र जगतमान वैद्य कलकत्ताय् थ्यन । उगु बखतय् कलकत्ताया कलेज् स्क्वायरय् धर्मराजिक चैत्य विहारया उद्घाटन समारोह धुमधामं जुयाः सि जक्र धःगु । उगु बिहारय् महाबोधि सोसाइटीया केन्द्रीय कार्यालय तयाः अनहे 'महाबोधि' पत्रिका प्रकाशन जुयाच्चंगु खः । स्थविर-वादया प्रचार-ज्या थुगु इलय् च्वथ्यनाच्चंगु खः । जगतमान वैद्य धर्मराजिक विहारय् वनाः धर्मपालजुयात नापलाःबलय् स्वयं शाक्यमुनियाथाय् थ्यन ला

घइथें जुल जुइ । धर्मपालजुं बुद्ध जन्म जूगु लुम्बिनी क्यब दुगु देश नेपाल वःम्ह छम्ह शाक्यभिक्षु खलःयाम्ह शिक्षित नवयुवकयात खंबलय् नेपालय् स्वविरवादया सन्देश ज्वनावनेत वःह्ला दूत भाःपिल जुइ । वास्तवय् थुगु संयोग निहसिया लागि ईश्वरीय देन थें जुल ।

युनिभर्सिटीया जांच सिमधःतलेया अवधिइ जगतमानजुं फयांफछि धर्मराजिक विहारय् वनाः अनागारिकजुयात गुरु भाःपाः बुद्ध-धर्म-स्थविर-वाद विषयस ज्ञान लाभ यायांच्चन । धर्मपालजुं नं नवयुवक वैद्ययात प्रिय शिष्य समानं तालीम यात । जगतमानजु गुरुयागु उपदेश व दिनचर्या यक्व यक्व प्रभावित व प्रेरित जुल । वय्कलं थःगु नां धर्म आदित्य धर्माचार्यं तल । अबलय्निसें थःगु बसः छता जक जूसां स्थविरवादया प्रतीककथं ह्यासु रंगयागु पुनेगु यात ।

मैट्रिक जांच सिधल । धर्माचार्यजु नेपाःगालय् (खैँय्) लिहांवल । लत्या-निला कलकत्ताय् च्वनावःबलय् वय्कः मेह्लहे मन्, धात्थें हे गौतम बुद्धया धर्मया आचार्य जुयावःह्ला थें जुल । पासापिन्त थःगु अनुभव व नेपाः-गालय् बुद्ध-धर्मय् सुधार हयेगु थःगु विचाः वय्कलं प्वंकल ।

नेपाःगालय् च्वंतले कलकत्तां हयातःगु 'महाबोधि' पत्रिका व महाबोधि सोसाइटीया पुस्तक-पुस्तिका अध्ययन यात । परीक्षाफल नं सीदत । वय्कः बांलाक पास जुल ।

सन् १९१९ ईस्वीइ हे येँय् त्रिचन्द्र कलेज स्थापना जुइधुंकल । आई. ए. ब्वनीपिन्त नेपालं पिने वने स्वाःलेधुंकल । परन्तु धर्माचार्यजुया थःगु जीवनया उद्देश्य मेगुहे दु । कलकत्ताय् धर्मराजिक विहारय् च्वनाः बुद्ध-धर्मया त्रिपिटक अध्ययन यायेमानिगु दु । नेपालय् तथागतया धर्मदेशना लसकुस यायेमानिगु दु । अबुजु वृषभानयाके वाणिज्य शास्त्रय् बी. कम; एम. कम. ब्वनेगु इच्छा वय्कलं प्रकट यात ।

वृषभान वैद्यजुं मैट्रिक पास जूह्ला दकलय् चीधीह्ला काय्या अभि-लाषा पूर्ण यायेगु मनं धर्माचार्ययात ब्वनाः पास जूगुया दर्शन याकाः दां तयेकेत जुद्ध शमशेर व बहादुर शमशेरयाथाय् वन । अबलय् हे काय्यात वाणिज्य शास्त्र ब्वकेछुवयेगु खँ लाठ साहेब व डाइरेक्टर जसहिब, बौ-काय्याके विन्ति यात । बहादुर शमशेर जर्नेल साहेबं धर्माचार्ययात कलकत्ताय् च्वनाः वाणिज्य शास्त्र ब्वनेत नेपाल सरकारया छात्रवृत्ति बियाः ज्याखँ

कलकत्ता विश्वविद्यालयय् मिलय्याकाबिल ।

धर्माचार्यजु कलकत्ताय् वन — वाणिज्य शास्त्र ब्वनेत, नापं स्थधिर-
वाद्या अध्ययन-चिन्तन-मनन यायेत नं ।

—०—

कलकत्ताय् ब्वनाच्चंबलय्या ज्या

धर्माचार्य कलकत्ताय् च्वनाः त्तिनय् आई. कम. ब्वंवेनेगु यात ।
मेगु इलय् पालि भाषा सयेकाः महाबोधि सोसाइटीया पुस्तकालयय् त्रिपिटक
आदि बौद्ध ग्रन्थत अध्ययन यात । वय्क. 'बौद्ध साहित्य रत्न' तं जुल ।

धर्माचार्यजु थुगु बखतंनिसें कलकत्ताय् तुयूगु पाइन्ट, ह्यासुगु कोट
पुनीगु । थथे छगूसां ह्यासुगु वस्त्र न्यावलें पुनेगु यानादिल । महाबोधि
सोसाइटीया सदश्य जुयाः वय्कलं अनया ज्या-खँय् सक्रीयकथं ब्वति कया-
दिल ।

वय्कलं महाबोधि मन्दिरय् पिनेलाक च्वय् शाक्यमुनि भगवान्या
मूर्ति तयाबियादीगु दु ।

वय्कलं "नेपालय् बुद्ध-धर्म लोप जुयावनेत्यंगुयात रक्षा यायेगु
गुठी" धकाः 'बुद्ध-धर्म उद्धार संघ नेपाल'—नामं छगू संस्था दयेकल ।

ध्व संघया ज्याकथं क्यनातःगु थथे खः—

- १) नेपालय् दुगु बुद्ध-धर्मया पुथि बुद्ध-धर्मावलम्बी मखुपिनि ह्यातिइ
मलाकेगु ।
- २) नेपालय् मदुगु बुद्ध-धर्मया सफू हयेगु ।
- ३) थन मदुगु सफू पिनें हयाः जूसां नेपालभाषां भाय् हिलेगु । थन दुगु
सफू मध्ये नं माःमाःगु ल्ययाः नेपाल भाषां हिलेगु ।
- ४) भिक्षु-भिक्षुणी व उपासक-उपासिका संघ स्थापना यायेगु, उकिया
नियम दयेकेगु ।
- ५) गां-गामय्, थाय्-थासय् धर्म प्रचार यायेगु ।
- ६) बुद्धमार्गीपिन्त धर्मया तत्त्व व धर्मलिसे स्वापू दुगु माःगु खँ कनेगु

- व बुद्ध-धर्मया सफूत प्रकाश यायेगु ।
- ७) बिहार, चैत्य, देगः आदिया रक्षा यायेगु व जीर्णोद्धार यायेगु ।
- ८) मेगु देशया भिक्षु-भिक्षुणीपिन्त भासः बियेगु, धर्मस्थल कबने वनेषु व माःगुतक सहयोग यायेगु ।
- ९) नेपालं बुद्धया थाय् सीकःवनीपिन्त माःगुतक ग्वाहालि बीगु ।
- १०) लुम्बिनीया रक्षा यायेगु । अन सीकःवनीपिन्त माःगु प्रबन्ध यानाबीगु ।
- ११) उपासक-उपासिका संघय् दुहांवइपिन्त दुकायेगु । उकिया विनय सःकू दयेकेगु ।
- १२) बुद्ध-धर्मया खँय् मखुमखुगु विचार-प्रचार याइपिन्त शोधनी यायेगु, सुधार यायेगु ।^१

—०—

धर्माचार्यया ज्या शुरु

कलकत्ताय् वाणिज्य शास्त्र ब्वनाच्चंहा धर्माचार्यं बिदाय् नेपाः-गालय् सन् १९२३ ईस्वी (बु. सं. २४६७) स वल । नेपालय् स्थविरवाद गथे यानाः गबलसंनिसे गन लसकुस यायेगु धइगु वय्कःया मतिइ ध्याउना जुयाच्चंगु खः। पासा खड्गराज व त्रिरत्नमानलिसे सल्लाह यानाः धर्मा साहु नाप खँ ब्याकल । शास्तां दकलय् ह्यापालाक पञ्चभद्र वर्गपिन्त प्रव्रजित याःगु शुभ दिन लाकाः उबलय्या दिल्ला पुत्तिकुन्हू धर्मा साहुया पूजाकवथाय् च्वनाः पासापिनाप जानाः वय्कलं “नेपाल बुद्धोपासक संघ” नामं मुषि दयेकल । त्रिरत्नमान, खड्गराज, चित्रधर व कुलदीप प्यह्यसित थुगु संघया सदश्य यात । प्यह्यसितं बुद्धयागु उपासक नियम पालन याये धकाः प्रतिज्ञा याकल । बुद्ध, धर्म, संघया शरणय् वने धकाः स्वक्वः-स्वक्वः स्वंगुलि बाचा ह्याकल । त्रिरत्नया शरण वनाया महिमा नं कन ।

उपासकपिसं पालन यायेमाःगु शीलत, त्वःतेमाःगु भकुशल कर्म, भभिगु जीविका इत्यादिया व्याख्या नं धर्माचार्यजुं अन यानाकन ।

१. “बुद्ध-धर्म” ह्यापांगु पुषिया पिबःया ल्यूनेपासे ।

[४८]

सकल उपासकपिसं सदां पालन यायेमाःगु पञ्चशील खः —

१. जि प्राणी हत्या यायेगु त्वःते ।
२. जि मबियेकं कायेगु त्वःते ।
३. जि अयोग्य काम तृष्णा यायेगु त्वःते ।
४. जि मखुगु खँ ह्लायेगु त्वःते ।
५. जि ध्वँ-अय्लाः— मत्त जुयेकीगु, बुद्धि विवेक मदइगु वस्तु त्वःते ।

(“बुद्ध-धर्म” निगूगु पुथिइ च्वयातःथें)

उपासक नियम व विनययात कयाः धर्माचार्य उबलय् ‘श्रृंगालक अववाद सूत्र’या खँ नं कन ।*

अनंलि थःगु मुख्यगु ज्या ‘स्थविरवाद’ प्रचार यायेगु लागि उगु उपासक संघया कार्यकारिणी गठन यात । कार्यकारिणीया पदाधिकारी थथे खः —

संघया व्यवस्थापक व मूलह्य प्रचारक—धर्मआदित्य धर्माचार्य

प्रबन्धक—उपासक खड्गराज

धनरक्षक— उपासक त्रिरत्नमान

बौद्ध व्यापार विभागया प्रबन्धक—उपासक चित्रधर

संघया ज्याया सहायक—उपासक कुलदीप

(उल्था जूगु व सफूया खँ त्रिरत्नमान उपामक भाजुं कनादीगु खः ।)

थनंलि छुं दिन लिपा गुंलाया तिमिला अष्टमीकुन्हु यल इह्लाननि-बहालय् श्रद्धा दुर्पि मय्जुर्पि मुंकाः धर्माचार्यजुं ‘नेपाल बुद्धोपासिका संघ’ स्थापना यात । उगु संघया कार्यकारिणी पदाधिकारी थथे खः —

संघ प्रतिष्ठाता व मूलह्य प्रचारक—धर्माचार्यजु

प्रबन्धक व नायः पदय्—हिरामाया उपासिका

धनरक्षक व सहायक पदय्—धनमाया उपासिका

ध्वय्कःपि बुद्धोपासिकापिन्त नं दिल्ला पुत्तिकुन्हु तँलाछिइ थें तुं वय्कलं उपासिका नियम व विनयया व्याख्यान यानाः थुइकाबिल ।

* श्रृंगालक अववाद सूत्रया सफू नेपालय् मदुगुलि कलकत्तां थह्यं ज्वनावयाः धर्माचार्यजुं उकियात नेपालभाषां उल्था यायां धया बियाः ध्वय्कः बुद्धोपासकपिन्त च्वकेबिल । लिपा ध्व अनुवाद ‘बुद्ध-धर्म’ पत्रिकाय् प्रकाश यात ।

ध्व निगू संघया मुखयगु लक्ष्य स्थविरवादया प्रचार धकाः सीकेफु ।
निगू संघया मूलहा प्रचारक धर्माचार्य थःहे जुल । उकि नां जकया कार्य-
कारिणी व पदाधिकारी दयेकाः ब्याक्कं ज्याख्य् वय्कः थःहे जक सां
न्ह्यज्यात ।

ज्या यायेत ज्याकुथि छगू मालाच्चवंगुली अबल्य् मुगः पाताः छे
जुयाच्चवंगु किन्द्रःयागु कीर्तन महाविहार स्वःवनाः जीर्णोद्धार यायेत वय्कलं
स्वसाः स्वल । थुगु विषयया अध्याय लिपा वइ ।

—०—

स्थविरवादयात नेपाल्य् व्यापक रूपं प्रचार यायेगु हेतुं धर्माचार्यजुं
विशेष ध्यान तथाः शाक्यमुनियात मचा-मैचापिसं नापं सफल नेपाःमिपिन्त
ह्यसीकाबीगु ज्या स्वतानाः यात--

धर्माचार्यजुं
थः
महासचिव
जुयाः
कलकत्ताय्
ह्लापांगु
अखिल भारत
बौद्ध
महासम्मेलन
याःबल्य्
ब्याज दयेकूगु
किपा

भगवान
शाक्यमुनि
थः
मुइन्यादें
डुगु
स्वांयाः पुत्ति-
कुन्ह
बुद्धगयाय्
बोधिवृक्षया
मुल्य्
बोधिज्ञान
लाकाबिज्यात

बोधिवृक्षया मुल्य् बोधिसत्त्व

थुगु ज्याया लागि धर्माचार्यजुं शास्ताया जातक वाखंयागु व जन्म-
कालनिसें महापरिनिर्वाणतकया बुद्ध-चरित्र विषयया बुद्ध-रंगीन छापा
तसवीर हयाः थाय्थासं मीकाः नेपाःगाल्य् छेँखापतिकं धइथेँ प्रचार यायेगु
ज्या पूर्णं सफल याकल-यात ।

‘बुद्धोपासक संघ’या दुजलय् ब्यापार विभागया प्रबन्धक पदय्
प्यह्यतक नं पदाधिकारी यानाः जर्मनं लखेलख बहुरंगी चित्रत तयार याना-
हःगुया ब्यापक रूपं बिक्री वितरण याकेत ज्या याःगुखः ।

—०—

[५०]

स्वांयाः पुन्हि

स्वांयाः पुह्लिया महिमा गुलि ब्यापकं प्रचार जुइ उलिहे स्थवि-
रवाद सर्वमान्य जुइ । स्वांयाः पुह्लियात बौद्धपिसं धुमधामं हनकि स्थविर-
वाद ब्वलनीगु तथ्ययात थुइकाः धर्माचार्यं थःगु 'बुद्ध धर्म' पत्रिकाया मूल
उद्देश्य यानाः वैशाख पूर्णिमाया हे महत्त्व क्यनातल । ह्तापांगु 'बुद्ध-धर्म'
वैशाख पूर्णिमां पिदन । वर्षारम्भ थुगुहे पुह्लिसं यात । पत्रय् साल मिति
नं बुद्ध सम्बतयात काल । थुगुहे पुथिइ द्यवःया दुनेसं 'वैशाख पुह्लि
खुन्हु' शीर्षकं स्वांयाः पुह्लि हनेगु दिनचर्या बियातःगु थथे खः —

थुकुन्हया ज्या

१. त्रिरत्न शरण, अष्टशील कायेगु ई—	६-६॥ मुथय्
२. बुद्ध-पूजा—	६॥-७ "
३. बुद्ध-स्तुति—	७-७॥ "
४. ललितविस्तर प्रमुखं धर्मं पुस्तक पाठ—	७॥-८ "
५. बुद्ध प्रतिमा चैत्य विहारादि दर्शन—	८॥-१०॥ "
६. स्वाध्याय पाठ-प्रचार—	१०॥-११ "
७. भोजन—	११-१२ "
८. 'भगवान् बुद्ध यात्रा' मुनाः धर्मं मण्डपथ्यक बुद्ध-यात्रा यानावनेगु—	१२-२॥ ह्लिनय्

Dhamma Digital

मंगलसूत्र-बुद्धस्तुति

१. धर्मचक्र प्रवर्तन सूत्र पाठ प्रचार—	२॥-३॥ ह्लिनय्
१०. धर्म व्याख्यान—	३॥-५॥ "
११. बुद्धधर्म उद्धार संघ-भिक्षु उपासिका संघ निर्णय ज्याया खँय् विचार	

बुद्धोपासकपिन्त दिल्ला पुह्लिकुन्हु उपासकया दीक्ष्य बियाः
स्थविरवादयात अङ्गीकार याकूगु खः । शाक्यमुनि भगवान्यात जक केन्द्रित
यानाः धर्मय् मन तयेकेगु धर्माचार्यं लक्ष्य तल । ब्यकलं 'बुद्ध-धर्म' निगू

पुथि पिकाल । 'बुद्ध-धर्म' यात नेपालभाषाया साहित्यपात्रे स्वकेत स्वंगुणु पुथि पिकाल । अनंलि 'बुद्ध-धर्म व नेपालभाषा' नामं धार्मिकसिकं उच्चः साहित्यिक याताः ह्यगु पुथि पिकाल । थये उगु बखतय् धर्माचार्यं बुद्ध-धर्मया ह्यगु पुथि पत्रिका पिकाःगुली धर्मया विषयय् फुक्क धर्मे खं शाक्य मुनियामु हे दुप्याकातःगु दु ।

प्यंगु बुद्ध तीर्थं थकाः लुम्बिनी ब्यब, बुद्ध गया, सारनाथ-ऋषिमल्लन शास्तां ह्यापात्ताक धर्म प्रचार याःगु थाय् मूलगन्ध कुटी मन्दिरे व कुशीनगरया बयान कनातल ।

थये गुगुकथं छि उगुकथं स्थविरवादयात नेपालय् लसकुस यायेगु परिलक्ष्य धर्माचार्यं तल ।

नेपाःगालय् दकलय् ह्यापां स्वांयाः पुह्लि हनेगु प्रथा धर्माचार्यं थः बुद्धोपासक-बुद्धोपासिकापिन्त स्यनाः कनाः आरम्भ याकूगु खः ।

नेपाःगालय् सामूहिक कथं स्वांयाः पुह्लि हनेगु विषयय् 'बुद्ध-धर्म' निगुगु अंकया पृष्ठ ५५ स ('बुद्ध-धर्म' द्वितीय संस्करण) थये च्वयातःगु दु—

“बैशाख पुह्लिया महिमा नेपालय्” धर्माचार्यं नेपाले मध्यंया नीति बैशाख पुह्लि माने मजूनि । थ्व वयिगु बुद्ध सम्बत २४७० दुने बुद्धोपासक संग ह्याप्पां मानेयायि आशा दु ।”

उगु दं हे मानय्याःगु खं मेथासं पुष्टि जूगु खनेदु । थुगु स्वांयाः पुह्लि नेपालय् सामूहिक कथं जूगुया समाचार धर्माचार्यजुं कलकत्ता महाबोधि सोसाइटी कलेज स्वचार्यरं संपादन याताः पिकाःगु Buddhist India अंग्रेजी त्रैमासिकया Vol II. No. 2 June 1928-B. E. 2472 page 132 स थये दु —

“...The Full Moon Day of Baisakh, better known in Nepal as Swanya Punhi falls in May 4 when the Sakya, Buddhists in large numbers celebrated for the third time...”

थये 'Third time' धाःबलय् ह्यापां बु. सं. २४७० हे लाः बल ।

[५३]

किन्द्रः बाहालय् स्वांयाः पुह्लि तुयूदाजु बारां साहृपि दयेधुंकाः
ने. सं. १०४८ निसैं हनेगु यात ।

स्वांयाः पुह्लि बारे धर्माचार्यजुया धापू- 'बुद्ध-धर्म'या निगुगु पुथिइ
पृष्ठ ५६ स थथे च्वयातःगु दु—

“दुःखया खँ खः छु धालसा नेपाल राज्यय् गन जा कपिलवस्तु
नगर हे दु । गन जा भगवान् बुद्ध जुयिहा जन्म जुवगु लुम्बिनीथें बुद्ध-धर्मया
ह्लापांया पूण्यभूमि दु अन नेपाले लखंलख बुद्धमार्गि दया नं गनं हे बुद्धया
उत्सव मजू । अकि बैशाष पुह्लि लछिछ भगवानयात माने यायेत उपयुक्तगु
पुजा यात्रा यायेमाल । मफुसा बैशाष पुह्लिखुन्हु जकनी जुलसां भगवान्या
नामं नेपालया मूल मूलगु मञ्जुपत्तन, अशोकपत्तने, हनं लुम्बिनिस योयेमाः
दकसिवे लुम्बिनिस मयासे मज्यु थन भगवान् बुद्ध जुयिहा सिद्धार्थ राज-
कुमार जन्म जुल अकि थ्व थाय् ठीगु धर्म मूलगु खः ।”

धर्माचार्यजुं ह्लापां उपासक-उपासिकापिन्त थःथः छेय् नी-सी
यानाः त्रिरत्न शरण, अष्टशील ग्रहण याकाः शाक्यमुनि बुद्धया पूजा स्तुति
यायेगु अले ललितविस्तर पाठ यायेगु व्रत यायेगु याकेबिल ।

थजाःगु पुण्य लाइगु नखः उपासक-उपासिकापिसं याःगु खनाः
बुद्धमार्गीपिथाय् थुगुसी स्वयाः आकिवं, आकिवं स्वयाः इवं, इवं स्वयाः पिवं
अप्वः अप्वः छेखाय् स्वांयाः पुह्लि व्रत कायेगु चलन बल । उकिया विधि-
विधान नं स्वतः कन कन क्वातुयावल । स्वांयाः पुह्लि तःदिन नखः
व्यापकं न्यनावन । आनन्दकुटी चैत्यविहार च्याना वयाःलि नेपालय् बैशाष
पूर्णमा राष्ट्रिय पर्व हे जुल ।

—०—

बौद्ध पत्र-पत्रिका, महासम्मेलन व समारोह

बुद्ध धर्म- धर्माचार्यजुं बुद्ध सम्बत् २४६९ स्वांयाः पुह्लिसं
'बुद्ध धर्म' तांगु मासिक पत्रिका पिकाल । थुगु पत्रिकाया महत्त्व बारे
कनाचवनेमाःगु मदु । शिक्षित नेवाः बुद्धमार्गी व साहित्यकारपिसं थ्वया
ब्याक्कं खँ थू ।

पत्रिकाया उद्देश्य थथे खः—

[५३]

“बुद्ध धर्म, बुद्ध शास्त्र, बुद्ध-धर्मया वंशावली, बुद्ध चित्र-बिद्या
नेपालम् बुद्ध धर्मं बौद्ध व्यापारादि मूल मूलगु ख्यां पुथि ।”

पत्रिकायात “नेपाल बुद्ध धर्म उद्धार संघ”या धर्म प्रचार पुस्तक
धका: धाल । पत्रिका मासिक पत्रिका नापं याना: पिका.गु ख: । परन्तु
निगूगु पत्रिकातक नं इलय् पिदने मफया: स्वलायां छगू याना: पिकया:
उकी थथे च्वल—

“... . . . श्व पुथि लछी छको प्रकाश जुयि । पेलातक श्व पुथि
दक्षियां कापि विचार यायेत पियाच्वना नं कायिपि निर्णय मजूया नीति स हू
थ्यनेव जक दक्षिणा काये तेना । ज्यापुह्नीयागु अंकनिसें कायिपि ल्याय्
खाना जक प्रकाश जुयिगु जूया नीति श्व पुथि बोनेगु मती दुपिसं दक्षियां
जुलसा पेला खुला कायेगु मती दुपिसं न्ह्यत समचार बियेमाल । अंक प्रकाश
जुयेव दक्षिणा बिया: थकाये माल । श्व पुथिया दक्षियां कायेगु जुलसां क्वे
कनापि श्व मीपि उपासक उपासिकापित च्वयेमाल ।”

थथे च्वया: पत्रिका कायेगु ठेगानाया त:गू शहर व त्वा:या धल:
बिल । परन्तु थुगु इनापयात उलि वास्ता सुनानं मतल । ‘बुद्ध धर्म’ उगु दं
मेगु अंक मवल । धर्मया जक पत्रिका जुया: पत्र म्वायेमफुत । मेगु वर्षया
स्वांया: पुह्लिबलय् निसें नेपालभाषाया साहित्यया तिव: कायेगु स्वया:
पिहांवल— निलापौ जुया: । थुकी “बुद्ध धर्म” नांया क्वसं ‘नेपालभाषा’
शब्द च्वल । परन्तु थुलि नं थुगु रूपं पत्र पिहांवये मफुत— उगु दं छगुलि ।

मेगु दं(बु.सं. २४७१ निसें)पत्रिकाया नां ‘बुद्ध धर्म व नेपालभाषा’
तया: उद्देश्य नं हिला: ‘नेपालभाषाया साहित्यया नं मुखपत्र’ धका:
प्यला—पौ जुया: पिहांवल ।

थुगु विषयया मेगु खँ लिपा नेपालभाषा साहित्यया खण्ड्य् अलग्ग
वइतिनि ।

—०—

हिमालय बौद्ध

नेपा:मिपिन्त बुद्ध-धर्मं बोध याकेत धर्माचार्यजुं ‘हिमालय बौद्ध’
नामं गोर्खा—पर्वतिया भाषं (नेपाली) पत्रिका पिथन ।

उगु पत्रिकाया विषयय् खँ थथे दु—

[५४]

“हिमालय बौद्ध” तमाम हिमालय बौद्ध जगतको मासिक मुखपत्र पर्वतिया (गोर्खा) भाषामा—सम्पादक धर्म आदित्य धर्माचार्य ।” ध्व पिदंगु सम्बत् २४७१ माघ पुत्तिस खः ।

उकी “हिमालय बौद्ध” वर्ष १ संख्या ३ पन्ना ३१ स “धर्मको महत्त्व” शीर्षकया अंश थथे—

“चित्ताधीनो धम्मः” धर्म चित्तको नै अधीनमा छ । फेरि “धर्माधीना बोधिः” अर्थात् धर्मको अधीनमा बोधि अर्थात् उत्तम ज्ञान रहेको छ । धर्म संगीति सूत्रमा स्पष्ट लेखिएको छ, कसो भने “मति विक्रम बोधिसत्त्वले भन्नु भयो, जुन धर्मलाई धर्म भनी भनिन्छ, त्यो धर्म देशमा छ न प्रदेशमा छ । अरू के भन्नु धर्म आफ्नै चित्तको नै अधीनमा छ । त्यसकारण मैले आफ्नै चित्तलाई पुकारी आफुले नियममा राखें । (आफैले) राम्रैसंग वशमा राखें, आफैले असल उद्योगमा लगायें, असल तरहेले कायम (संवर) राख्नु परेको छ । त्यो के कारणले ? जहाँ चित्त छ त्यहाँ गुण पनि हुन्छ, दोष पनि हुन्छ । त्यसैले बोधिसत्त्व (महायानी) ले दोष छँदा छँदै पनि चित्तलाई त्यस्बाट हटायेर गुण अर्थात् असल काममा लगाउँदछ । त्यसैले भनिन्छ कि धर्म चित्तको अधीनमा छ र धर्मको अधीनमा बोधिज्ञान रहेको छ । इत्यादि ।”

फेरि “धम्मपद” मा लेखियेको छ ।

मनो पुब्बङ्गमा धम्मा मनोसेट्ठा मनोमया ।

मनसा चे पदुट्ठे न भासति वा करोति वा ॥ (पालि भाषा)

अर्थात् मन (चित्त) नै पहिला धर्म हो, मन नै श्रेष्ठ छ, मन नै बलियो छ, मनैबाट कुरा उठेपछि (मानिसले) कुरा गर्छ वा काम गर्छ ।

त्यसकारण धर्म भनेको प्रज्ञा अर्थात् बुद्धि नै संरक्षु पर्छ । किनभने धर्मले पनि असल र खराब, दुःख र सुख, ज्ञान र अज्ञान, संसार र मुक्तिमा भेदभाव छुट्याई धर्मको मार्गमा लैजाने मन (बुद्धि) दिन्छ ।”

थुगुकथं धर्माचार्यजुं बुद्ध-धर्मयात हानं प्रचार यायेगु लागि फयांफवव प्रयत्न यात । “हिमालय बौद्ध” या विज्ञापनयात गथे खः अथे यानाः च्वयाबियागु दु ।

विज्ञापन थपे सः—

भगवान् बुद्ध शाक्यमुनिकन नमस्कार ।

हिमालय बौद्ध (Himalayan Buddhist) The Premier Buddhist Monthly Priodical in Parvattia (Gorkhali)—पर्वतिया गोरखालि भाषामा पहिला बौद्ध मासिक पत्र । Organ of the Entire Himalayan Buddhist World.

समस्त हिमालयबासि बौद्धहरूको मुख पत्र ।

यस पत्रको उद्देश्य र कार्यः—

१. बुद्धधर्म, बौद्ध तत्त्वज्ञान, इतिहास, साहित्य, चित्र विद्या प्रतिमा शास्त्र, विज्ञान भ्रमण, सभ्यता इत्यादि विषयक लेखहरू प्रकाश गर्नु ।
२. हिमालय बौद्धहरूमा आफनो प्रचलित भाषामा धर्मको ज्ञान, शिल्प/शास्त्र र सभ्यताको ज्ञान बढाई भयेका कुप्रथाहरू घटाई, समाज सुधार गर्नु ।
३. आफना सनातन देखि चलि आयेका बुद्धधर्म छाडी परधर्ममा जान लागेका र सबै हिमालयबासिहरूमा धर्मको प्रकाश गराई धर्मको शिक्षा दिनु ।
४. भारतवर्षमा रहेका तमाम नेपाली, पर्वतिया, गोर्खाली, तामाङ्ग, लेपचा, भोटिया इत्यादि हिमालय बौद्धहरूमा धार्मिक एकता अर्थात् संगठन गराई बुद्धधर्मको रक्षा, प्रचार र प्रकाश गर्नु ।
५. भारतवर्षमा रहेका तमाम महायान बुद्ध धर्मावलम्बी बौद्ध संप्रदायको एक मुख पत्र बन्नु ।
६. भारतवर्षमा बुद्धधर्मको दशा सुधानु, एक प्रधान पूर्बत जीवित धर्म गर्नु र बौद्ध र अन्यान्य विषयहरूमा भारतीय बौद्ध संप्रदायले यथोचित भाग लिनु ।

हाम्रा भारतवर्षीय हिमालय बौद्ध संसारमा भगवान् बुद्धले प्रकाश गर्नु भएको आर्य सनातन धर्मको ज्ञान र यथेष्ट अभ्यास, प्रकाश र प्रचार नहुँदा कोई कोई विधर्मी कुपथगामी सम्म भये, परस्पर भ्रातृ भाव र मेल घटन लागेर जीवन आचार र विचारमा अधार्मिक झैं हुन लागे ।

हामीहरू हिमालयबासीहरू भै भगवान् बुद्धको जन्मभूमिमा

आपनो धर्मको ज्ञान र अभ्यास यथेष्ट नहुनु आश्चर्यको कुरा हो । पृथ्वीमा तृतीयांश अर्थात् ५० करोड बुद्धधर्मीहरू छन् । ३०।४० वर्षभित्र तमाम् एशिया महाद्वीपमा मात्र होइन, अमेरिका, इङ्ग्लैण्ड, जर्मनी, हवाईद्वीप इत्यादि दूरदूर देशहरूमा पनि बुद्धधर्म फैलिसक्यो फलै छ । हिन्दुस्थानमा पनि २२ करोड हिन्दू र ६ करोड “अछूट” मा दरेका हाम्रा भाइहरू भगवान् बुद्धको धर्म शिक्षा लिन तत्पर छन् । यदि हामीहरू यस जगत्पूजित बुद्धधर्म छाडी वा यस्को ज्ञान र अभ्यासमा पछाडी रही छिन्न भिन्न भै रहन पन्यो भने हाम्रा भारतीय बौद्ध समाजलाई ठूलो कलङ्क हुनेछ । आजकल समाचार पत्रले नै उपरोक्त उद्देश्य काम गर्न सक्छ । घर घरमा बसी विदेशमा जांदा पनि बौद्धधर्म र बौद्ध संसारको हाल वर्षभर जान्न सक्छ । तसर्थ यो “हिमालय बौद्ध” भन्ने मासिक पत्र छापी तमाम् बौद्धहरूमा बौद्धधर्मको ज्ञान र धार्मिक एकताको शिक्षा दिन जरूरी देखिएको छ । ५०० वा ज्यादा ग्राहक हुनासाथ यो आउने कार्तिकमा प्रकाश गर्ने काम हुनेछ । यो सूचना पत्र पुग्नासाथ तल लेखियेको ग्राहक फार्म पठाई ग्राहक शुल्क मनी अर्डर वा भि. पी. पो. बाट अगाडी नै तिर्नु होला ।

प्रत्येक अंकमा जिल्दा समेत २४ पत्र वा ज्यादा पनि रहने छ । चित्रहरू पनि रहने छन् । कागज डबल क्राउन या रोयल अक्टाभो साइज ।

पता-पोष्टबक्स ७८९४ बुद्ध सम्बत् २४७१ सम्पादक
कलकत्ता, आश्विन शुक्लाष्टमी हिमालय बौद्ध

— थये याना: साप जोश व उत्साहं समस्त नेपालया पहाडी प्रदेशयापि बौद्धमतयापिन्त धर्माचार्यं आह्वान याना: बुद्धधर्म व्यापकं प्रचार यायेत ज्या सन ।

—०—

हिन्दी, बंगाली व अंग्रेजी पत्रिकात

धर्माचार्यजुं नेपा:मिपिनि लागि नेपालभाषां “बुद्धधर्म” व गोरखा-भाषां (नेपाली) ‘हिमालय बौद्ध’ पिकाल । अथेहे उत्तर भारतबासीया निर्ति हिन्दी व बंगालीया लागि बंगालीं ‘बौद्ध भारत’ नांगु निथी पत्रिका अले सकलसित ‘The Buddhist India’ पिथन ।

[५७]

“बौद्ध भारत” हिन्दी व बंगाली निधिकं पुथित तःगु पिह्वाबल ।
परन्तु भारतय् थुगु पत्रिकायात उलि प्रचार यायेमफुत ।

The Buddhist India घाःसा निदैंतक मदिक पिकाल ।
थ्व पत्र स्वलापी (त्रैमासिक) यानाः पिकाल । भाषा अंग्रेजी जूगुलि
उकिया ग्राहकत नं गाक्क हे दत जुइ । उकिसनं सम्पादक धर्माचार्यजुं
नेपाःया विषय व ‘बुद्धधर्म’ बारे नेपाःमि जक चवयेफइगु लेखत उकी च्चयाः
‘दि बुद्धिष्ट इण्डिया’ यात गाक्क लोकप्रिय याःगु खः ।

घातथें घायेमाःसा धर्माचार्यं स्वविरवादया प्रचारया लागि
दकसिबय् तःधंगु ज्या याःगु “All India Buddhist’s Con-
ference” (अखिल भारत बौद्ध महासम्मेलन) खः । थुगु महासम्मेलन
भारतय् दकलय् ह्लापां याःगु बुद्ध सम्मेलन खः । थुकि यानाः भारतय् धर्म
प्रचार ज्याय् गाक्कं तिवः बिल । थुगु महासम्मेलनया व्यवस्थापक व
महासचिव धर्माचार्य थःहे जुयाः महासम्मेलननात सफल यात ।

—०—

अखिल भारत बौद्ध महासम्मेलन

The All India Buddhist Conference

धर्माचार्यजुं याःगु ततःधंगु ज्या मध्ये ‘अखिल भारत बौद्ध
महासम्मेलन’ नं छगु महत्त्वपूर्णगु खः । थुगु महासम्मेलन भारतय् बौद्धपिनि
दकलय् ह्लापांगु सम्मेलन खः ।

थ्व सम्मेलनय् नेपाः व भारतया यानाः नीप्यंगु बौद्ध संघ संस्थां
व्रति काल। सम्मेलन कलकताया कलेज स्व्वायरय् धर्मराजिक महाविहारय्
सम्पन्न जुल । बुद्ध सम्बत् २४७२ (सन् १९२८) डिसेम्बरया २७ निसैं
२९ तक स्वन्दुयंक अधिवेशन न्यात ।

सम्मेलनय् सभापति लखनऊया ‘भारतीय बौद्ध संघ’या नायः
श्री शिववरण लाल ल्यल । थ्वया व्यवस्थापक व महासचिव
धर्माचार्य खः ।

थुगु सम्मेलनं पारित याःगु किप्यंगु प्रस्तावय् विशेष उल्लेखनीयगु
प्रस्तावत खः —

[५८]

१. स्वांयाः पुह्लियात् सकभनं बुद्ध-दिवस मानय्याताः सरकारी (अड्डा-अदालतय्) बिदा याकेत स्वयेगु ।
२. अखिल भारत बौद्ध महासम्मेलनयात् स्थायी यानाः अखिल भारत बौद्ध कंग्रेस यायेगु ।
३. भारतया सांचीया स्तूपय् तयातःगु अरहतपि-सारिपुत्र-मौद्गल्यायन-पिनिगु अस्थि धातु अंग्रेजं यंकाः बेलायतया साउथ केन्सिस्टन म्यूजियमय् थ्यंकातःगुया चिउताः तयेगु ।
४. बुद्ध गयाया बौद्ध मन्दिरयात् सार्वजनिक यानाः बौद्धपिन्त ल.ह्लाकेत भारत सरकार व हिन्दूपिनिगु समर्थन व सहयोग पवनेगु ।
५. सारनाथय् छगू बौद्ध महाविद्यालय दयेकेगु व मूलगन्ध कुटी मन्दिरया निर्माणय् सहयोग यायेगु ।

सम्मेलन क्वचा कुन्हु सम्मेलनं पारित याःगु ज्याखँ व महासम्मेलनया पूर्वके ल्यंदनिगु ज्या पूर्वकेत छगू समिति दयेकल । उकिया कार्य-कारिणी ह्यह्यायसिया समिति स्वयाः आयोजक-श्री एस. सी. मुकर्जी व सचिव धर्माचार्ययात् ल्यल ।

धर्माचार्यजुया ब्वयेबहःगु लेखत

Discovery of Dharma Samuchaya in Nepal. थ्व लेख संस्कृत भाषां नं च्वःगु दु । अंग्रेजी पत्ति ब्वंगु :-

1. Second Buddhist Convention, Calcutta 1924.
2. All India Oriental Conference, Madras 1925.
Published in 'Maha Bodhi Journal' 1925.

संस्कृतयागु लेख पाठ-अखित भारत संस्कृत महासम्मेलन, दशम अधिवेशन-कलकत्ता १९२६ ईस्वी । थुगुहे सम्मेलनया प्रतिवेदन आदि प्रकाश जूगु नापं थ्व नं प्रकाशित जुल ।

3. Buddhists in Nepal—
International Orientalists Conference,
Oxford 1928.
4. Buddhists and World Peace.
Parliament of Religious, Calcutta 1929.

किन्टः बाहाः दुनाः लानाचंगु मूर्तित पिकयाः इवःलाक इवयाः जवपाखे घर्माचार्यं च्वनाः कयातःपु किपा

किन्द्वः बाहाःया जीर्णोद्धार

नेपाःगाःया कान्तिपुर शहरया पश्चिमय् भव्यगु स्वयम्भू चैत्य
दुगु सिंगु पर्वःचा दु । व सिंगुया दक्षिण-पूर्वय् किन्द्वः नांगु द्वँचा छगू नं दु ।
थुगु द्वँचाय् इतुंबहाः-न्यत पिथ्या-छैँया धर्मात्माह्य श्री सिंह नांहा शाक्य-
भिक्षुं ने. सं. ८०७ स कीर्तन महाविहार (किन्द्वः बाहाः) दयेकल (थुगु
खँया शिलापत्र किन्द्वः बाहालय् दनि) । लिपा वनाः थुगु बाहाः दुनाः पाःताः
जुल ।

धर्माचार्यं निह्य स्वह्य बुद्धोपासकनाप उगु दुना. पाःताः-मुगः
जुयाच्चंगु बाहाः स्वःवन । धर्माचार्यजुं स्वयम्भू लिवकगु व बाहाः भिकाः
स्थविरवादया प्रचार केन्द्र यायेगु मतिइ तल । अले थुगु ग्वसाः-खँ वय्कलं
धमां साहुयात प्वंकल । निह्यसिगु सल्लाहं किन्द्वः बाहाः ल्हनेगु खँया
जाहेर-बिन्तिपत्र महाराज चन्द्र शमशेरयाथाय् छ्वत । बाहाः भिकाः दयेकेत
नेपाल सरकारं १५००।- तका चन्दा धमां साहुयाथाय् बियाहल । धमां साहुनं
१५००।- तका चन्दा-ल्लापं बिल । किन्द्वः बाहाः दयेकेगु ज्या न्ह्यज्याकल ।

किन्द्वः बाहाः स्थविरवाद प्रचारया लागि खः । धर्माचार्यजु उगु हे
ज्याय् दत्तचित्तह्य खः । थ्व खँ थुकिं सीदु :—

वय्कलं कलकत्ता हिन्दी 'बौद्ध भारत' पत्रिका पिकयाच्चंबलय्
कलकत्ता सतिक शास्तायाहे नामं 'शाक्यमुनि धर्म विहार' दयेके धकाः हापं
ह्ययेत छगू पर्चा प्रचार यात । व पर्चाया छगू प्रति सुगतदास उपासकजुया
सौजन्यं प्राप्त जुगु दु । उकी नेपाःयात कयाः किन्द्वः बाहाःया नं खँ दु—

“...कलकत्ता महानगर के उत्तर तरफ गङ्गाजी के पास हबडा
और स्यालदह के नजदीक एक 'शाक्यमुनि धर्म विहार' बनाना निश्चय
हुआ है । ...इसमें संस्कृत और प्राकृत त्रिपिटक आदि ग्रन्थों का पुस्तकालय
और शिक्षालय होगा ।...तथा त्रिविध पवित्र नेपाल का भगवान बुद्ध के
आत्मज शाक्यवंश शाक्यभिक्षु ब्रह्मचर्य भिक्षु आदि बौद्धों का विशाल कीर्ति-
चिह्न यहां आपको मिलेगा ।...तथा यहां के बौद्ध भारतीय महिलाओं को
कुछ प्रबन्ध नहीं है । इसलिये इनको एक बुद्धोपासिका शिक्षालय भी करना
है ...इस महान पुण्य प्रचार कार्य के लिये ३०,०००।- रु. तक कम से कम
जरूरत है।”

...नेपाल का किण्डोल महाविहार, जिसे हमारा ओर से जीर्णोद्धार कराया गया है और जिसके लिए एक शिष्यने रु. १५००१- और स्वर्गीय नेपाल महाराज प्रधान मन्त्री श्री ३ चन्द्र समशेर जङ्गबहादुर राणाजीने रु. १५००:- दिया था और 'बुद्ध-धर्म-सङ्घ' का काम शुद्ध रूप से हो रहा है।....”

आपका धर्म सेवक—

धर्म आदित्य धर्माचार्य

प्रतिष्ठाता - व्यवस्थापक

नायक बौद्ध भारत संघ और नेपाल बुद्ध-धर्म संघ,
अखिल भारतीय बौद्ध संघ”

धर्माचार्यजुं किन्दः बाहाः भिकूगु - दयेकूगुया प्रयोजन शाक्यमुनि तथागतयागु बुद्ध-धर्म प्रचार यायेत खः धइगु खँ किन्दः बाहालं जूगु ज्यां हे छलं ग याइ ।

— ० —

बाहाः दयेकेगु ज्याया भाला येँ महाबुद्ध त्वाःया तःखाछेँया ग्वारा साहु (सिद्धिरत्न ताम्राकार) व असं ध्याक्वछेँया बुद्धरत्न साहु बुद्धोपासक तिहासिनं काल । ज्या संकेत व उखेथुखे स्वयेत तःछेँबाहाःया सिद्धिहर्ष (बाबुकाजी गुरुजु), यतखा बाहाःया बेखारत्न, ग्वाछेँमुगःया कुलबहादुर मानन्धरपि नं जाल ।

अमं, चःलाछेँ केल मासंगल्लिइ च्वंव ह्य लोकरत्न (तुयूदाजु) ह्लासा वनाच्चंव्ह खः । अन ह्लासाय् इतुं बाहाःया कुलमान सि साहु (वैद्य) लिया कर्मशील भन्ते जूह्य व असं धालासिक्वया दशरत्न साहु (बारां साहु) लिया धर्मालोक भन्ते जूह्य । थ्वय्कःपि नाप नापं न्यादंति च्वनाः तुयूदाजु ह्लासां नेपाःगाल् लिहांवल । अबलय् किन्दः बाहाः दयेकाच्चंवु जगं बातँ - बातँति अंगः थहांवयाच्चंवु खः । लोकरत्नजु ग्वारा-साहुया निखेँ थः लाःह्य किजा । थः ल्वगि जूगुलि बाहाः दयेकेत फुक ज्याया भाला कयाः थम्हं स्वयाच्चंवु- ग्वारा साहुं किजा लोकरत्नया

लोकरत्न 'उपासक'
साहुया निखेँ थः लाःह्य किजा ।

जिम्माय् तयाबिल । थुबल्य् बुद्धरत्न उपासकजु नं ह्लासा मवंसे मजियाः
ह्लासा वन । व्याक्क ज्या तुयूदाजुया भरय् लात । वय्कलं तनमन वियाः
ज्या कत्तात ।

कथंछि बाहाःछे ब्याक्क दयेकेसिधल । खचं नं पाय्छि जुल ।
बाहालय् ल्वहंतं सियेगु ज्यायात खचं ब्याक्कं ग्वारा साहुं बिल । थुगु ख्य्या
नं शिलापत्र बाहालय् दु । बाहाःया पलिस्था ने. सं. १ ४८ प्वहेलाध्वः
अष्टमीकुन्हु यात ।

द्यःछेय् गजू मदुनिगुलि असं न्ह्यःखाया सम्यक सिं, रत्नवीर सिं
साहुपिसं ने. सं. १०५० स लुंगजू छायाबिल ।

झ ववथाया लुलाललुइ धर्माचार्यं

(किन्द्दः बाहाः पाःताः जुयाच्वंगु, भग्नावशेषं मूर्तित लिकयाः ऊवः-
लाक ववथाः धर्माचार्यंजुं कयातःगु किपाया बलक चव्य् वंगु दु । किन्द्दः बाहाः
जीर्णोद्धार याये सिधयेकूगुकथं द्यःछेय्या मूलुखाय् धर्माचार्यं थः नं च्वंच्वंगु
किपा खः थुगु ।)

बाहाःछे -

चवय्यागु किपाय् पूवं ऊवलय् छेलि क्वथात मध्ये छगू तुइक २ ल्याः
क्यनातःगु क्वथा दु ।

कवय्यागु दक्षिण मातं क्वथाय् ऊयालय् तुइक १ ल्याः दु ।

[६४]

क्वथयागु किपाय् क्वापाः द्यःछे व उकिया दक्षिणपाखे नापं
नित्तजाःगु सतःया मातं क्वथा ऊयालय् तुइक १ ल्याः क्यनातःगु मातं
क्वथा दु ।

१ नं या सतः—मातं क्वथा धर्माचार्ययात धकाः फयानातःगु खः ।
परन्तु धर्माचार्यं थन गबलें चाहीगु स्थिति मवल । अथेतुं २ नं. गु छेलि
क्वथा किन्द्र. बाहाः निर्माण ज्याय् प्रमुखह्य ग्वारा साहु (बुद्धोपासक सिद्धि-
रत्न ताम्राकार) यात धकाः तःगु, वय्कःया निधन जूगुलि वय्कःया कलाः
मय्जु भक्तलक्ष्मीयात धकाः तयाबिल । वय्कः नं थौतक अन च्वनेगु
मस्वःनि ।

किन्द्रः बाहाःयात स्थविरवाद्या प्रचार केन्द्र दयेकेगु ज्याय् महत्त्व-
पूर्णं भूमिका ग्वःपि निह्यसिनं व क्वथात सदुपयोग यात । थ्वय्कःपि खः १
नं यागु सतः मातं क्वथाय् च्वनीह्य लक्ष्मीनामी उपासिका (अनागारिका
धर्माचारी) व २ नं यागु छेलि क्वथाय् च्वनीह्य दशरत्न-बारां साहु (भिक्षु
धर्मालोक) ।

लक्ष्मीनानी-बुद्धोपासिका

असं, ध्याक्वछेया उदाय साहु-कुलय् बूह्य लक्ष्मीनानी थःगुहे कुतलं
साक्षरी जुल । वय्कःयात इतुबाहाःया बनिया साहुया छेय् ब्रियाछ्वत ।
काय् छह्य दयाः दत्या जक दुबलय् व काय् सित । मेह्य ह्याचाय् प्वाथय्
दुबलय् भाःतह्य मन्त । ह्याचाय् नं च्यादेति जक म्वानाः परमधाम वन ।
मय्जु लक्ष्मीनानीयात व्रियोगया वज्रं कल । संवेदनशीलह्य लक्ष्मीनानीं
धर्मपाखे मन छ्वत । व्रत च्वनेगु, धर्मया बाखं न्यनेगु बानि यात । जीव
हिंसा यायेगुलि लिचिलेगु यात ।

परन्तु गृहस्थ जुयाः समाजय् च्वनाच्वैतले कुलायन ज्यां मनूयात
तच्चतं मल्लिके यः । लक्ष्मीनानीयात देगुपूजा पाःलात । पाःलाःमहं नवः दुगु
मस्यासै मज्जुगु जुल । लक्ष्मीनानीं गुथि पाः हे त्वःतल । बुद्धोपासिका
जुयाः किन्द्रः बाहाः सतिकेगु यात । लिपा जुजुं अनहे दक्षिण सतःया मातं
क्वथाय् च्वनाछ्वत ।

दशरत्न-बारां साहु

असं, धालासिक्वया दशरत्न-बारा साहुया ससः अबु महाधर साहु

शःथाय् च्वनाच्चंहा महापण्डित राहुल सांकृत्यायन न नापं हल ।

राहुलजु हिन्दू संन्यासीया भेषय् शिवरात्रीया पर्वय् नेपाःगालय् वयाः ह्लासा वनेत खास्तिइ लामाजुयाथाय् सुलाच्चंहा जुयाच्चन । किन्द्रः बाहालय् सकसिनं खंक् च्वनधाःसा पुलिसं च्वनाः नेपालं पतिनाः रक्सौलय् ध्यंकाबीगु जुल । उकिं तुयू दाजु व बारां साहुं राहुलजुयात छाउनी-क्वय् छथाय् छेय् सुचुका तयेयन । वय्कःयात नके-त्वंकेत बिचाः यायेगु ज्या गजरत्नयात याकातल ।

राहुलजु बाःछि-नीन्हुति उकथं अन गुप्तवास च्वनेमाःबलय् हायल-कायल जुल । बारां साहुयात सःताः राहुलजुं थःगु दुःख प्वंकल । 'न्हागुकथंसां ह्लासा याकनं वने खंकाव्यु' धकाः राहुलजुं बारां साहुयात इनाप यात । बारां साहुं लामाजुयात धयाः थम्हंहे राहुलजुयात ह्लासा छ्वयेगु उपाय यायेगु स्वल । राहुलजुयात गुप्त भेषय् यंकाः हेलम्बुइ धमदूरयाथाय् ध्यंकाः ह्लासा छ्वयाबीत माःगु ब्यवस्था नं बारां साहुं मिलय्यात ।

राहुलजु किन्द्रलय् च्वंबलय् गजरत्नयात श्रीलंकाय् वनाः आखः च्वनाः बौद्ध धर्मग्रन्थ च्वनेत छु यायेमाः धयागु खँ कनाव्युगु खनिं । थम्हं नं श्रीलंकाय् भदन्त आनन्द कौशल्यायनयात च्वयाछ्वःगु जुयाच्चन ।

थुक्से मञ्जुहर्षं किन्द्रः बाहालय् 'न्यूनिब्रत' धलं दंकेगु ज्याय् उचित्तुं वयस्त जुल ।

ध्व 'न्यूनिब्रत' धलं दनेत—ह्लापांकुन्हु 'सुचि' धकाः नीसी यानाः छछाःजक पालं (अमे मनसें) यायेमाः उकुन्हु अनसं चाहिताः कल्लय्कुन्हु सुथय् खिउँलं दनाः म्वः लहुयाः 'द्वंवा' धकाः करूणामयया त्रिकाल (सुथ ह्लापां, बाल्हि इलय् व संध्या इलय्) पूजा यायेमाः । उकुन्हु मौन (सुंलिसे न्वमवासं) च्वनाः म्हुतुइ लुयावःगुई नापं घुमतिकुसे निखं (निर्जल-निराहारं) च्वनेमाः । उकुन्हु नं बाहालय्तुं चा च्वनेमाः ।

ध्व ब्रत च्वनेगु दिनत खः आमार्ई, अष्टमी व पुह्लि ।

उहा किन्द्रः बाहाःया न्हूवःहा मञ्जुहर्षं अथे तच्चःगु विधि यायेमाःगु 'न्यूनिब्रत' धलं दंकेगु खूप हे प्रचार यायां यन । नेपाः गालय् उपासिकापि धलं दनीपि फनफन आपाः खानावल ।

किन्द्रः बाहालय् निचातक गनं छपत्ताः मच्युसे मिसापि च्वनेमाःगु व चाल्लय् अन मिजंया नामं मञ्जुहर्षं भिक्षु, बारां साहु व गजराज मचा

जक जुइगु । थुकि यानाः उपासं च्चनोपिनि भाःतपिनि ईर्ष्या जुल । बांमलःगु खँ हुइना बुइना जुल । बारां साहुया काकय्—

“प्राथय् दुह्य मचा नायेकेमाःह्य मिसा छह्य मालाहयाः न्युनि-
ब्रतय् तयेहयाः लिपा व मचा बुइबलय् जितः नायेकेवीगु हँ । थुलि मवासं
त्वःतेमखु घकाः घयाजूपि दु हँ ।”^१

थुछे थजाःगु अपवाद, उखे ह्लासां कमाय्यानाः ज्वनावःगु खर्चा
गुलि चाह ? गजरत्नयात नं आखः मबंक्कुसे तयां मचा बरबाद जुइगु ।
कलकत्ताय् पाजुह्य महाधरया कोठीइ यंकेदःसा गजरत्नया समस्या ज्यनीगु ।
थये जूर्लि गजरत्न ब्वनाः बारां साहु कलकत्ताय् वन ।

कलकत्ताय् महाधर साहुया कोठीइ काय्-बौ वन । अन महाधर
साहुया काय् व मेह्य छह्य आसामया देवालगिरीइ स्वलाया बजार मेलाय्
बनेज्यायेत वनेत ठीक जुयाच्चंगु पाःलात । बारां साहु नं अपिलिसे वनेत
गजरत्नयात अनहे तयाः आखः ब्वकेगु यानाः थः देवालगिरी बजार-मेलाय्
बनेज्यायेत वन ।

गजरत्न धाःसा कलकत्ताय् वा गनं मेथाय् आखः ब्वनेत मानय्
हे मजू । श्रीलंकाय् हे वने घकाः जिही यानाः पाजुह्य महाधर साहुयात
हेरान यानाः वँयर्थे सनाः छेय् हे दुहां मवसें गजरत्नं दुःख बिल । महाधर
साहुं ब्याक्क खँ आसामय् बारां साहुयात च्वयाछ्वत । बारां साहुयात कल-
कत्ताय् सःता नं छ्वत । बारां साहु कलकत्ताय् वयाः गजरत्नयात श्रीलंकाय्
मछ्वसें मजीगु सीकाः गय् यानाः जी भिचायात श्रीलंकाय् छ्वयाबियादिसे
घकाः महाधर साहुयात घयाः थः हानं व्यापार थायेत आसाम देवाल-
गिरीइतुं वन ।

गजरत्नयात महाधर साहुनं श्रीलंकाय् छ्वयाबिल ।

बारां साहु थःगु व्यापार-ज्या सिधयेकाः नेपाःगालय् लिहांवयाः
किन्द्रः बाहालय्तुं च्वन ।

दिन वन, मास वन, वर्ष वन, बारां साहुं चाःगु मखु । काय्
गजरत्न श्रीलंका वनाः राहुलजुया अति आखः ब्वन । भदन्त आनन्द कौश-
ल्यायनं गजरत्न नापलाकाः विद्यालंकार परिवेणय् यंकाः दंदं बौद्ध ग्रन्थ

१. स्वयादिसं 'महाचीन यात्रा' पृष्ठ १०-११.

अध्ययन याकल । अनहे वयात कौशल्यायनजुं स्थविरवादया शिक्षाय् तालीम बीकल । 'अनिरुद्ध' नामं श्रामणेर तक नं याकाबिल ।

श्रामणेर अनिरुद्ध भन्तेनं विद्यालंकार परिवेण श्रीलंकां थःगु क्पिपा छपाः नं तथाः बारां साहुयात सुचंकथं किन्द्रः बाहालय् पौ छववाहल । पतिइ किजाह्य त्रिरत्नयात आखः स्यनेत श्रीलंकाय् छ्वयाहिं धकाः नं च्वयाहल ।

अस्यःह्य मचा गजरत्नचा श्रीलंका वनाः शिक्षा-साधना गाकाः ह्यासुक चौवरं पुनाः अनिरुद्ध नामं श्रामणेर जुयाच्वंगु क्पिपा खँखं बारां साहु किन्द्रः बाहालय् च्वनाः लय्ताल । थः नं छक्वः श्रीलंकाय् वनेगु इच्छा यात ।

गुलिचां महु, चिधीह्य काय् त्रिरत्न व्वनाः बारां साहु श्रीलंकाय् परिवेणय् थ्यंकः वन । अन लच्छिति च्वनाः उखेथुखे पवित्र बौद्ध स्थलया दर्शनं यानाःलि किन्द्रः बाहालय् लिहांवल । अबलय् हे बारां साहुं पुज्याना जक तयेत सां धकाः परिवेणय् च्वनाविज्याःह्य गुरु धर्मानन्द हामुदुरु भन्ते-याके चौवर छजु व गुलुपाः छगः फवनाः ज्वनावल । बारां साहुं थःगु स्थान किन्द्रः बाहाःया २ नंबर छेलि क्वथाय् स्थविरवादया प्रतीक ह्यासुगु चौवर व गुरु-पात्रयात श्रद्धा भक्ति स्वन ।

किन्द्रः बाहालय् स्थविरवाद स्वरूप 'ह्यासु चौवर व पिण्डपात्र' बारां साहुया माध्यमं थथे प्रवेश यात ।

—०—
Dhamma Digital

महाप्रज्ञा

दलाई लामाया किजा कुशयोरिम्पोछें लामाजु धमां साहुया छेय् वयाच्वनाच्वंबलय् ह्याय्कंतलाय्च्वंह्य नानीकाजी ह्याःजु माय्के लामाजु-यागु धर्म व्याख्यान न्यंवनेगु यात । बाखनं प्रभावित जुयाः वय्कलं धेलुम (मिक्षु) जुइगु मन यात । वय्कःया खँय् वास्ता मतसे लामाजु ह्यासा विज्यात । थ्व खँ नानीकाजी बहनिइ लिबाक्कजक सिल । कल्लय्कुन्ह वय्कः धमां साहुयाथाय् वनाः लामाजु नापं ह्यासा केरुङ्ग वनेत धाल । धमां साहुं वय्कःयात मवनेगु सल्लाह बिल । अले नानीकाजी धाल—

“बाज्या, छि यःगुक्थं छ्याःसां नं जि छे” प्याहांवये धुहा, स्याहां
वनेमखुत, यग्गु थजु । त्हापा क्याछे लामानापं हे वने धकाः इच्छा यानागु,
वसपोलं नं ववना मयंकू, आः नं वसपोल कुस्योरिम्पोछे लामाजुं त्वःता-
बिज्याये धुंकल । आःबलय् गन थ्यंकः बिज्याये धुंकल थें, छिगु अनुमति
बिना वनधाःसा लामाजुं जितः ववनायंकीमखु । बाज्या ! जितः अनुमति
बियादिसें ।” धकाः स्वयेथे स्वयेथे यानाः प्रार्थना यात । बल्ल बल्ल अनु-
मति बीगु बिचालं—“भाजु ! छितः जि छे न्यंके फइमखुत । परय्जुयावःगु
दुःख-भापतयात सहर्षं स्वागत यायेगु साहस दुसा जि पनेमखु कासें, लें खचं
दु साकि मदु ?” धकाः न्यनादिल ।

जि धया—“बाज्या, लें खचं उवनां छुयाये, सदांयात उवनेगु
धाःसा गुलि उवनेमाःगु व मस्यू । तसर्थं जिगु लेंखचं थ्वहे खः कि-पित्या-
येवं फवनाः नये, न्हःवयेवं लासा मदुसां न्हः वहे वइ । त्यानु लंकेत धरति
दहे दु । भापत, विपत परय्जुल धाःसा त्याग भावयागु शक्ति बलं कायेगु
उपाय दहे दु ।”

उलि जुसेंलि धमां साहुं फितका म्वहः दान यानाबिल । हानं
बालततायात धयादिल—“बाल ! त्रिरत्नमान दनावयेवं थन भाजुयात
हाकु दां (२०) नीम्वहःति बियाछ्व धा ।”

थुलि धयाःलि धमां साहु चःबिपाखे काल ।.....त्रिरत्नमान
साहुं हाकु दां २० म्वहः बियादिल ।.....अनं लिफः हे मस्वसें ल्हुति-
पाखेया लें लिनाः याकःचा फताफत वनाच्चवना ।”^१

नानीकाजीं नये छु, त्वने छु यानाः दिहे मदिसे तसला छग्बः,
चतं ऊपु दुगु ह्याचा पाछ्यायाः धमा,थू न्यागः माने, रानीपौवा, ब्रह्मणी
पुलाः थः खिउंकाः नं ताडी खुसि सिधया बगफिसलं वेंचं सामाजुयात
नापसात ।

लामाजु ल्यूल्यु जुजुं सेवा यायां केरुङ्ग थ्यन । अनंलि फाक्पा
गुम्बा वनाः अन यलयाहा हर्षदेव, पुन्छे गल्लियाहा कान्छा शाक्य व नानी-
काजीयात प्रव्रज्या यात ।

१. ‘धमां साहुया करुणा’ पौ ल्याः १९ व २० पु. “महाप्रज्ञाया आत्मकथा”,
दरशा

अनं च्वापुगुं च्चवंचवं वें वय्कःपिं साम्तली गुम्बाय् थ्यनःजातअत
 अमित्तियेलेया दीक्षा विल । एकं कम् पुत्र इवो नूनात् अत्तल्लुम्

। नानीकाजीया ना—पल्लेन श्यरव
 हर्षदेवया ना—पल्लेन श्यरव
 कान्छा शाक्यया ना—पल्लेन दावा तल ।

। अनलि स्वम्ह नेपाल्य बिज्यात् । सांगु बजार थ्यनाःलि पल्लेन
 श्यरव (हर्षदेव) आरूघाटपाखे लित । पल्लेन दावा (कान्छा शाक्य) व
 पल्लेन श्यरव (नानीकाजी) येय् नागार्जुन्य (जामाच्चय्) छिरि नोबुं
 च्चवनाच्चथाय् च्चवना । अन ये व यलयापि स्वम्ह वनाः लामा भिक्षु जूवन् । वय्कःपि

खः—

चिकंमुयाहा दालचिनीया ना—महाज्ञान
 हिउमतयाहा ज्ञान प्राकियया ना—महाक्षान्ति
 यलयाहा बेखाराज शाक्यया ना—महावीर्यं ।

। श्वसपोलपि न्याम्हं धेलुमपि जामाच्चय् च्चवनाबिज्यात् । नानी-
 काजीव कान्छा शाक्यया संस्कृत भाषां नां थथे खः—
 नानीकाजी—पल्लेन श्यरव—महाप्रज्ञा
 कान्छा शाक्य—पल्लेन दावा—महाचन्द्र

लामा मतया भिक्षु जूपिन्त नेपालं पितिन

। लामाकथं भिक्षु जुयाः नागार्जुन्य च्चवनाच्चपि महाप्रज्ञा, महाचन्द्र,
 महाज्ञान, महाक्षान्ति व महावीर्यं न्याहासितं पुलिसं ज्वनायन । प्यन्हुतक
 थानाय् तयाः कारवाही यानाःलि वीरगंज यंकाः पितिनाच्चवयाविल ।
 छिरिग नोबुं लामाजु रक्सौल्य थ्यंकाच्चवनाबिज्यात् खनि । श्व घटना
 वि.सं. १९८१ सालयागु खः ।

। वसपोलपि खुम्हं कुशीनगर्य बिज्यात् । अनं कलकत्ताय् धर्मराजिक
 विहार्य बिज्यात् । अनं धर्मपालजु व धर्माचार्यं वसपोलपिनिगु फोटो कयाः
 पत्र-पत्रिकां नेपालं भिक्षुपिन्त पितिनाहल धर्माचार्यं प्रचार्य्यात् । नेपाल

सरकारयाके महाबोधि सोसाइटीं स्पष्टीकरण फवनाछ्वत ।

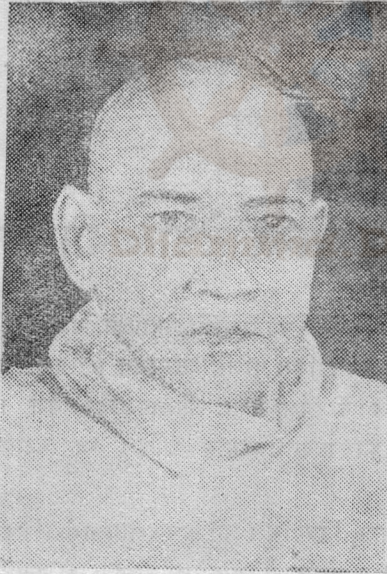
मुलुकया कानून विरुद्ध न्हूगु मत कयाः लामा भिक्षु जूपि नेपाली-
तय्त ऐन बमोजिम देशं पित्तिनेमाःगु जुयाः देश-निकाला याःगु धइहल ।

लिपा लामाजु व महाप्रज्ञा कालिङपोङ्गपाखे बिज्यात । वि. सं.
१९८३ जेष्ठय् कापा वनाः विहारीलाल सुब्बायाके खर्चं फवनाहयाः वस-
पोलपि निम्हं ह्लासा बिज्यात । ह्लासाय् च्वेच्वे महाप्रज्ञायात बात ल्वचकल ।
अन वसलोपलयात कुलमान सि वैद्यं वासः यानाः लायेकल ।

महाप्रज्ञाया सत्संगया प्रभावं कुलमान सिया नं घेलुं पा कायेगु
इच्छा जुल । ने.सं. १०४८ (वि.सं. १९८४)स २८ दँया उमेरय् कुलमाग सि
वैद्यं फोरखारिम्पोछेयाके थिले छुलिथ (कर्मशील) नां तयाः घेलुं पा ग्रहण
यात ।

—०—

कर्मशील भन्ते

श्रामणेर कर्मशील

घेलुं पा ग्रहण यानाबि-
ज्यानाःलि कर्मशील महाप्रज्ञा
व महावीर्यनापं फिखा छेय्
च्वंबिज्यात । अन छुं ह्लि
च्वनाः वसपोलपि स्वम्हं
ध्यानय् च्वंबिज्यायेत माःगु
सामाग्री खाकाबिज्यात ।

अनलि स्वम्हं काप्क्या
पर्वत च्व गुफाय् ध्यान याः-
बिज्यात । महाप्रज्ञा व महा-
वीर्यया ध्यान गाकाःलि
कालिम्पोङ्गय् बिज्यात ।
कर्मशील छद्म जक (११)
फिछलातक अनसं च्वनाः
साधना यानाबिज्यात ।

दीक्षा कथाः श्रामणेर कर्मशील भन्ते नेपाल्य वनेत कुशीनगरं विज्यात ।
रक्सौजतक वसपोलयात महाप्रज्ञा भन्तेन तःविज्यात ।

रक्सौलं वसपोल छोकद्वलय् कुमार नरसिंह कर्णलया बंगलाया
पीढिइ च्वनाविज्यात । थुगु खँ बारां साहु व तुयूदाजुं सीव निम्हं वस-
पोलयाथाय् वनाः किन्दः बाहालय् ब्वनाहयाः बारां साहुयागु हे क्वथाय्
तल ।

“बारां साहु, छं स्वन्व्यहल बाहालय्
उखुनुतिनि गुलुपाः व चीवर—थेर ।
थनी विज्याकल न्यवा—परिवालय्
कर्मशील भन्ते नायु श्रामणेर ॥”

स्थविरवादया अग्रदूत छहा नेवाः कर्मशील भन्ते यथायंतः कर्म-
शीलहा भन्ते खः । वसपोलया ध्याउना खः —“शास्ताया सत्थमं नेपाल्य
मथे यानाः प्रचार यायेगु ?”

वसपोलया चिउताः — “जि छुं सःस्युगु मखुनि ।” थुलि हे
विस्तनं वसपोल स्वाध्यायय् तल्लीन जुयाविज्यानाः धान्ति बल लाका-
विज्यात ।

किन्दः बाहालय् मञ्जुहर्षी धलं दंकाच्वनीयाय् वसपोलं ‘त्रिरत्न
शरण वनेगु’, ‘शोल कायेगु’ आदि याकाविज्यानाः पूजा जुयाच्वनीबलय्
ललितविस्तर पाठ आदि यानाविज्यानाः पूजाया अन्तरय् जातक बाखं कना-
विज्याइगु ।^{१०} व्रत धलं दनीगु महुकुन्ह बाहिलिस्व धर्मदेशना व सत्संग
प्रवचन आदि यायेगु यानाविज्यात । बारां साहुं मुठ्ठीदान कायेगु पर्षा
इनाः उपासक उपासिका व श्रद्धा दुपिपाखें दां ध्यवा मिशा फयाबिल ।

वसपोलया नायुगु व स्याचुगु धर्मया चर्चा जिज्ञासु श्रोतापि
प्रभावित जुल । किन्दः बाहालय् बर्हिा मनुत क्कन-क्कन अप्वः दयावल ।

थजाःगुकथं जन-चेतना दङ्गु व संगठन जुइगु ज्यात जुइगु राणा
शासकतय् स्वार्थयात घातक व असह्य खँ खः । राणा प्रशासनं कूटनीति
ह्यातल । किन्दः बाहालय् आडम्बर मत प्रचार यात धकाः मुदा ग्वल । मयः
मयःपि मनुतय्त ज्वना यंकुयकुं तारिखय् तयाः कारवाही यात ।

वि. सं. १९६८ कात्तिक २१ गते मुदा भीम शमशेर महाराजया-
थाय् जाहेरिइ यंकल । सर्वत्री कश्णारस्त, जोगवीरसि, माणिकमान, मानदास

फिछला लिया कर्मशील भते कालिम्पोंग्य् विज्यानाः भाजुरत्न साहुयायाय् च्वनाविज्यात । स्वलाति लिया महाप्रज्ञा भन्ते भारतपाखे चाःहिलाः हानं कालिम्पोंग्य् विज्यात । निम्हं भन्तेपि नापलायेवं वसपोलपि छुं दिग त्रिपाइ पहाड्य् विज्यात ।

अन लाना भिक्षु वागीन्द्रवज्र (पाछाइ) नापलात । प्रसंगवश कर्मशील भन्ते नेपाः विज्यायेगु खँ वल । वागीन्द्रवज्रं नेपाः विज्या.सा आदेश्वर द्वच्वय् कुमार नरसिंह कर्णेलया छेय् च्वविज्याहुं धयाविज्यात ।

कालिम्पोंग्य् विज्यानाःलि कर्मशील व महाप्रज्ञा बौद्ध तीर्थस्थान सीक.विज्यात । चाःह्युह्युं निम्हं कुशीनगर थ्यन । अन भदन्त चन्द्रमणि महास्थविरनाप क्षम कुशल जुयाःलि कर्मशील भगवानयागु महापरिनिर्वाण प्रतिमाया दर्शन याःविज्यात । अले अन २४७४ दं न्ह्यः शास्ताया महापरिनिर्वाण जुइवं आनन्द भन्तेपिनापं सकलें अवीतरागी अवीतमोही भिक्षु-भिक्षुगी, उपासक-उपासिकात सकसियां आलाप-बिनाप यानाः विरह याःगु खँ लुमंसे वं.वं वसपोल कर्मशील भन्तेया मिखां नं ख्वबि दिकेमफुत । भगवान् बुद्धयागु दिव्यकायया प्रतीक रूपं अन किलि च्वंच्वनाविज्याःगु महाकायया न्ह्यःने च्वनाः निगां मिखां ख्वबि धरपर हायेकाः वसपोलं थुकथं प्रार्थना यानांविज्यात,— “भगवान् शास्ता ! जिपि फुकसित वानाः छःपि परिनिर्वाण जुयाविज्यात । जिपि छु यानाः थ्व घोर दुःखमय संसारं छुट्य-जुइफ गु खः ? जिपि नेपालय् च्वनाः छःपिनिगु सत्य-धर्मं छुं हे मसीका-च्वना । छःपिनिगु सत्धर्मं सीकाः थुइका कायेफयेमा धकाः प्रार्थना यानाच्वनागु ताकाल दत । हे शास्ता ! हे तथागत ! आः जि नं छक्कः नेपाल वनेगु मतिइ तयावया । जि छुं स.स्यूगु मखुनि । छलपोलयागु सत्धर्मं नेपालय् गथे यानाः प्रचार यायेगु ?”^०

अन कुशीनगरय्सं लामा भिक्षु कर्मशील भन्ते नं उवलय् ने सं. १०५० (सन् १९३०)स भदन्त चन्द्रमणि महास्थविरया उपाध्यायत्वय् स्थविरवादया नियमकथं ह्लापालाक कायेमाःगु श्रामणेरया दीक्षा ग्रहण यानाविज्यात । गुस्याके शील आचरण परित्राण आदिया माःगु शिक्षा

०स्वयादिसं— “संघनायक भदन्त प्रज्ञानन्द महास्थविरया जै.वनी” —च्वमि आ. वि. वन्द्य, पृष्ठ ५८

व सिद्धिरत्न कसाः न्याहासित टंगाल दरबारय् यंकल, अन पटांगिनीइ तयाः न्याहासित आठपहरियातयसं सितुपातुवंक दायेकेबिल । जोगवीरसि छहासित उकुन्हु अनसं गारथय् तल । मेपि प्यहासित हाकुगुं पुइकाः पूवं व पश्चिन पहाडय् पितिनाछ्वयेगु यानाः कोतवालीइ छ्वत । कल्लयकुन्हु ल्हापनं सिद्धिरत्नयात रामेछाप व कर्णारत्नयात चौतारा, माणिकमान-यात गोरखा व मानदासयात नुवाकोट पश्चिनय् छ्वत ।

कल्लयकुन्हु २२ गते खड्गराज, दशरत्न, हर्षदास प्रभृति प्यहा-
न्याहासित ज्वंकेछ्वयाः टंगाल दरबारय् थनेयंकल । अले जोगवीरसि नयात गारथं हयाः अनेहे थन । अबलप्लाक जुजु भीम शमशेर सलामी वीगु ऊयालय् खनेदत । चीफ साहेव जुद्ध शमशेर अमिथाय् वयाः मर्जी जुल,—
“अब फेरि यस्तो गर्ने छैन गरे तजबिजी सजाय सहूला भनी माफी माग्थौ भने श्री ३ महाराजबाट एक पटकलाई माफी बक्सनेछ, के भन्द्यौ ?”

मेपि फुकं आतां च्वंच्वन, योगवीरसि छहास्यां,— “माफी पाऊं, जय महाराज !” घाघां दां तयाः जुजुयात दर्शन यानाः मफु-मफु खुत्यां काकां धवाकां पिने थ्यंकःवन ।

बारां साहुयात धलं दनेत मुठ्ठीदान कायेगु पर्चा छापय्याकाः इन घकाः ५०।— तका जरिवाना यात । जोगवीरसि थें वने मसःपिन्त चीफ साहेबया गारथ* जावला छयः दरवारय् यंकल ।

कल्लयकुन्हुसिं स्वन्ति नखः लात । अड्डा खुन्हुतक विदा जुल । वि. सं. १९८८ साल कात्तिक २८ गते फुकसित त्वःताबिल । पितिना-छ्वःपिन्त नं लिगनाः भवं च्वकाः त्वःतल ।

—०—

कर्मशील भन्ते उबलय् किन्द्रः बाहालय् मडु । वसपोल वञ्ज-जोगिनीइ ध्यान व अध्ययन-चिन्तन यायेत बिज्यानाच्चवंगु खः । अनं लिहां-बिज्यानाः माहिला, पुण्यतारा, चंछिमि व संघतारापिनाप कुशीनगरय् बिज्यात ।

* घर्मानोक स्थविरया 'महाचीन यात्रा' ७गुगु अध्याय पृष्ठ २५ 'ल्लयकुन्हुतक बन्दी' अध्यायया आधारय् —च्वमि ।

अनं गुरु चन्द्रमणिया अध्यक्षाया माहिलाया 'शासन ज्योति'
श्रामणेरे, पुण्यताराया 'रत्नपाली' चंछिमिया 'धर्मपाली' व संघताराया
'संघपाली' नामं अनागारिका प्रव्रजित जुल ।

अथेहे किन्दः बाहाःया बारां साहुं सांघेदोर्जे, ज्ञानगोपाल व
लक्ष्मीनानी व्वनाः बौद्ध तीर्थ चाःहिलेत कुशीनगर वन । अनं नं सकलें
अवपाबय् वन ।

आडम्बर मतं यानाः किन्दः बाहाः छुं दिन मुनसान जुल ।

धर्मालोक भन्ते

आडम्बर मत मुद्दां भः-
न्हूर्पि किन्दः बाहाःवासी छथ्वः
श्रामणेरे कर्मशील भन्तेनाप
मेपि बारां साहु व लक्ष्मी-
नानीनाप फुक्कं सुचुक धइथें
कुशीनगर वपाः अनं उखें-थुखें
जुल ।

बारां साहु कुशीनगरं बर्मा
वन । अनंलि कलकत्ताय् बल।
उबलय् बर्माय् तीर्थ चाःहिलाः
नेपाः वनेन कलकत्ताय् थयंकः-
वयाच्वंपि सागेदोर्जे, लक्ष्मी-
नानी व दानमायापिसं बारां
साहु नापलात । वय्कः
कलकत्तां हाकनं कुशीनगरय्हे
वन । लक्ष्मीनानीपि किन्दः बाहालय्त्तु वल ।

(सन् १८६०--१९६७)

थुबलय् (वि. सं. १९८९/ने. सं. १०५४ स) वय्कलं भदन्त
महास्थविर चन्द्रमणियाके 'श्रामणेरे धर्मालोक' नामं प्रव्रज्या काल । धर्मा-

[७६]

लोक भन्ते गुरु चन्द्रमणि महास्थविरलिसं हानं बर्माय हे चाः ह्युबिज्यात ।

रंगूनया जेतवन च्याउं (विहार) स १०/१२ न्ह वसपोलपि (गुरु व शिष्य) च्वनाबिज्यात । अन छद्द दाता वयाः सारनाथय् शाक्यमुनि तथागतं दकलय् ह्लापालाक धमंचक्र प्रवत्तंन यानाबिज्याःगु थासय् भिक्षु छुइगु (उपोसथ कायेगु) मण्डप दयकाः उकी बंगलसिमा पिनाबी जीला घकाः गुरु चन्द्रमणियागु आज्ञ काःवल । गुरुं अनुमति बियाबिज्यात । अले बं व ज्यायात माःगु खर्च संकल्प यात ।

वसपोलपि निम्हं बर्माया धर्मस्थान थाय्थासय् वनाःलि कुशीनगरय् बिज्यात । धर्मांलोक भन्ते खुनाति अनहे च्वनाबिज्यानाः गुर्याके ज्ञान-उपदेश कायेगु, धर्म-ग्रन्थत अध्ययन-मनन व साधन अभ्यास यायेगु यानाः उगु वर्षया 'वर्षावास' नं कुशीनगरय्हे सिधयेकाबिज्यात । थबलय् वसपोलं 'बुद्धचर्या' छगू नेपालभाषाय् अनुवाद यानाबिज्यात ।

अनं धर्मांलोक भन्ते किन्द्रः बाहालय् स्थविरवारया 'स्थविर' रूपय् श्रामणेर जुयाबिज्यात । थ्यंकुन्हूहे वहनिइ पुलिस वयाः वसपोलयात ज्वनायंकाः थानाय् कुन बिन । लक्ष्मीनानी व दानमाया उपासिकापिसं किन्द्रः बाहालं वसपोलयात भोजन, लामा थ्यंकाविल । न्याचातक वसपोलयात कुनाः खुन्हू दुकुन्हू जुद्ध शमशेर महाराजयाथाय् थने यनाः मुदा जाहेर यात। जुद्ध शमशेरं छुं न मयासें भन्तेयात त्वःताविल ।

कह्लय्कुन्हूनिसं श्रामणेर धर्मांलोक भन्तेन किन्द्रः बाहालय् च्वनाः स्वतन्त्र जुयाः शास्ताया धर्मदेशना औपचारिककथं यानाबिज्यात । नेपाःया लागि थुगु ऐतिहासिक दिन खः ।

छद्द स्थविरवादया श्रामणेरं नियमानुसारं सुथय् ह्यासुगु चीवरं पुनाः पिण्डपात्र ज्वनाः कान्तिपुर महानगरय् श्रामणेर जीवनया भिक्षाटन यानाबिज्यात । उगु ह्लापांगु दिनया अनुभव वसपोलं थुकथं कना बिज्यात,—“अनं* वयाः किडोल विहारे हे वयाच्वना । कन्हूखुनु भिक्षापात्र ज्वनाः सहरे भिक्षा काःवने माल । पात्र धारण यानाः चीवरं न्ययाः किडोल विहारं प्याहां वनाः विष्णुमती पुलाः तामांसिपाः मध्यंतले ला थ्व मनयात अपाय्चवतं छुं मजू । तर तामांसिपाः थ्यंसेलि सरमं धायेला पीरं धायेला थ्व मने तिक्कर्मिथे जुयाः गथे जुल गथे जुल, ह्याःथे नं च्वन, ल्याहांवने-

* थानां

माः खै जुल । छायाः सा तु खैय ससः, न्यते सकल माताकुटुम्बपि । अनं वनेमाः गुलि अथे याये थथे याये मसियाः उथाय भिक्षा वने बलयात नियम कनातः गु थै मिखा तयाः वनेगु लुमंकाः अनहे जक मिखा तयाः थव मन गनं हे मतसे प्यकु पाकजक स्वयावना । उखैयुखै गनं हे मस्वसे सरासर बुलुहुं वषं न्यत पुल । त्यंगः चाः हुलाः न्होखा ध्यन । अन पाजुपि छत्तलः दु । अनं असनय् ध्यन, थः गु त्वाः हे जुल । न्याल्लो चाः हिलाः जनबहाः जुकाः वंगः वत्रहांवया । हनुमान धवाखाय धानाया ववक्वं वया मदु जुनाः । अनं चिकंभुगः जुना । न्हूवलं वत्रहिंतिइ वत्रहांवना, अनं विष्णुमती तापु छिनाः छाउनी जुकाः अनं किन्दोल विहारे तुं ध्यंका ।

पात्रे प्राप्ति जाकि छगू व ध्यबा खुगः दु । कल्लयकुम्हुं नं अथे हे वना । क्लापाथे ला मजू चाल । लिपा जूलिसे पात्रय् जायेक जाकि व ध्यबा निरका स्वरकातक नं दल्ल ।”^१

यनंलि वसपोल भन्ते मालकि जक भिक्षाटनय् बिज्यायेगु यात ।

धर्मा लोक भन्तेनं उपसम्पदा कया बिज्यात ।

ने. सं. १०५५ स धर्मा लोक भन्ते भदन्त चन्द्रमणि गुरुयाथाय् कुगीनगरय् बिज्यात । अन उवलय् गुरुयात सारनाथं ‘उपोसथ बृक्ष मण्डप’^२ प्रतिष्ठाया निमन्त्रणा वल । गुरुं भन्तेयात नं सारनाथय् यंका-बिज्यात । उगु प्रतिष्ठाया उत्सवयात भिक्षुपि स्थविर मायःपि तःह्य जायेमाः खनि । प्रतिष्ठा मंगल उत्सव सम्पन्न जुल ।

उकुन्हूहे अन धर्मा लोक श्रामणेरयात उपसम्पदा बीगु खै जुल । गुरु चन्द्रमणिया दया कृपां धर्मा लोक भन्तेयात ने. सं. १०५५ पौष शुक्ल ११ कुःहु सारनाथ पञ्चमद्वर्गपिन्त भगवानं धर्मचक्र प्रवर्तनि याना बिज्याः गु थासय्तुं न्हूगु प्रतिष्ठा जक जूगु मण्डपय् भिक्षु छुत ।

— ० —

१ धर्मा लोक- ‘महाचीन यात्रा’ पृष्ठ ४९-५०

२ श्रामणेर जुयाः लि गुरुनाथं बर्माय् धर्मस्थल सीकेत धर्मा लोक भन्ते बिज्याः बल्य् जेतवन च्याउलय् दाता वयाः थुगुहे ‘उपोसथ बृक्ष मण्डप’ दयेकेत गुरुयागु आज्ञा कयाः माः गु दां संकल्प याः गु खः ।

[७८]

अनागारिका धर्माचारी

(ने. सं. १०१६—१०६८)

स्थविरवादया लागि लक्ष्मीनानी दृष्ट उदाहरण बीत्वःह्य न री-
रत्न खः । वय्कःया परिचय संक्षेपं बीधुंगु दु । वय्कः किन्दः बाहाःया प्राण
नं खः । आडम्बर मत मुदां शून्य यानाव्यूगु किन्दः बाहाःया रक्षा वय्कलहे
यानातल ।

भिक्षु धर्मालोक भन्ते संघनायकज्वः जुयाः किन्दः बाहालय् स्थिरं
चवनाविज्यात । अले ने. सं. १०५७ (वि. सं. १९९३) या माघमासं
लक्ष्मीनानी कुशीनगरय् काच । अन गुह कीर्त्तिमा महास्थविरया उपाध्याय-
स्त्रय् वय्कः 'धर्माचारी' नाम अनागारिका जुल ।

अनागारिका जुयाः धर्माचारी किन्दः बाहालय् विज्यानाःलि
दन्द्धितक स्थिरं ध्यान व साधनाया अभ्यास यानाविज्यात । अनागारिका
समूहया वसपोल नायिका समानह्य खः । वसपोल कुशल वक्ता नं खः ।

—•—

आनन्दकुटी चैत्य-विहार

किन्दः बाहाल्यं भिक्षु धर्मालोक भन्ते व अनागारिका धर्माचारीपि
यातं चवनाविज्यानाः स्थविरवादया धार्मिक पद्धतिकथं अन दिनचर्या
पालन जुयावन्वन । भिक्षु श्रामणेर व अनागारिका पाहाकथं किन्दः
बाहाल्यं प्यहा-खुहा न्हाबल्ले नं खालि मज्जुल ।

धर्माचारी अनागारिका किन्दः बाहाःया उत्तराखे जग्गा छकू
न्यानाः पःखालं चाःहृइकातःगु दुगु । अनहे भोजन थुइ-खुनेगु थाय् दयेकाः
बाहाल्यं द्योत थाय् अप्पः दयेकल ।

अथे यातं नं किन्दः बाहाः अक मछि थें जुल । उकि धर्मालोक
भन्तेनं उगु भोजनालयया थासय् भन्तेपिनि च्वनेगु बाहाः यायेगु, किन्दः
बाहाल्यं बहनि जुलकि अनागारिकापिनि 'आराम' बास यायेगु खँ धया-
विज्यात । परन्तु थुगु खँय् धर्माचारी सहमत जुयाविमज्याः ।

थुकि धर्मालोक भन्तेयात अपमानथें जुल । वसपोलयागु वाक्यय्
"किन्दो विहार्य आपाः मिसात व मिजंत न प च्वनाच्वनेमाल । अले ना ना
रंगयागु खँ जुइगु, अने-अनेगु उपहास नं जुइगु, गबलें गबलें अन विहार्य
च्वनाच्वने नं मंमन्त । छुपाये गनं वनाः च्वनेगु थाय् नं मदु । यःसां
मयःसां अन हे च्वनाच्वनेमाः । कित छक्कः निक्कः बागदुवाः वनाच्वनेगु ।
अथे जुजुं छक्कः निक्कः किदोल विहार्य दिक्दार जुइबलय् स्वयम्भू गः
चाःहृपूवनेगु, ख्वाउँ बुंगाः ध्यनीबलय् च्वच्ववनाः जंगल भचा खनातुथाय्
मैदान छकू दुथाय् (धौकल्लय् आनन्दकुटीयाथाय्) लाक वयाः थःगु मन-
यात थम्ह विचार यानाः दिक्दार जुइगु फुकः वनेगु । अन वयाः च्ववये-
बलय् साप आनन्द ताइगु । उकि ताउ-ताउतकं च्वनाच्वनेगु । लिपा जितः
अमलथें हे अन बराबर बराबर च्ववने मास्तिवइगु । लिपा जिगु मनय्
वल कि थन बनय् थुगुमी वर्षावाम यायेमाल । अबलय् हे बन पालेयात
धया—“जितः थन चिकिचारिक 'राम कोपरीचा' छगू दयेके जीला ?” वं
“ज्यू, साधु सन्तयत्” धक्काः धाल । ‘अथेजूता थुचाय्लाक बापाः ऊयाः
छपाः तयाः चिकिचारिक बलचा छगू दयेकाब्यूसा जि थन वयाः दने, थन
साप आनन्द” धक्काः धयाबलय् “ज्यू दयेकाबी” धक्काः धाल । “दां गुलि
काये भले” धक्काः धयाबलय् “नीतका, नीन्यातका वा स्वीतका ति लग्य

जुइका" धका: धाल । याये फइला धका: न्यनाबलय्,— 'धा:बलय् तयार यानाबी ।.....'धाल ।'

दां ७०१— तकाति तुका: बल्चा तयार जुल । धर्मा लोक भन्ते ने. सं. १०६२ या वर्षावास उगुहे कुटीस भधिस्थान याना बिज्यात । स्वयम्भू घ्याङया भमालीपाखें व कुटीया बाहाली पूर्जा नं प्राप्त जुल । उगु बाहाली पूर्जाया नकल लोकरत्न (तुयूदाजु) याके दु खनि, बय्कलं उगु नकलयानं नकल बियादीगु ब्यहोरा थथे .—

"स्वस्ति श्री सिबु घ्याङ अमालका भमाली बखतबहादुर तमाङ कस्य किण्डोल बाहाल बस्ने धर्मा लोक भिक्षुके पुर्जा उप्रान्त तिमिले सिबु वनको गिर्जा भित्र खाली पट बाजोमा सानु कुटी बनाएको हुनाले हामी सोही गाउँका द्वारेले लिनुहुने पाउने ऐन सवालले खान पाउने चार दाम ठेकी ली कुटी बनाउनलाई तिमि धर्मा लोक भिक्षुलाई बाहाली पुर्जा गरिदिजू इति सम्बत् १९९९ साल श्रावण १३ गते रोज ३ मा"

—०—

वर्षावास धुंका:

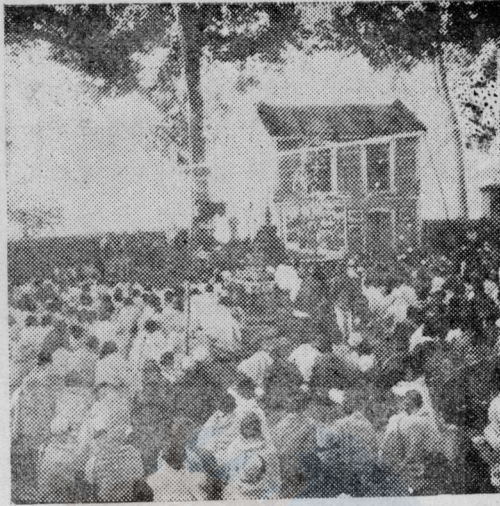

धर्मा लोक भन्तेनं वर्षावास धुंका: कार्तिक लच्छि स्वयम्भू स्थानचव्य् अमृतानन्द भन्तेयात विस्सन्तर जातक बाखं कके बियाविज्यात । बाखनं प्रभावित जुवा: न्यंवइपि अपाय्धंगु ख्यलय् च्वनेथाय् मदयेक धइथें हूल जुइगु ।

अबलय् उकिसं घाना. परित्राण पाठ नं जुल ।

प्रतिभाशालीम्ह अमृतानन्द भन्ते

१. "महाचीन यात्रा"—पृष्ठ १५२-५३.

ने. सं. १०६१ या सकिमिला पुत्तिकुन्हु बाखं न्यनाच्चंपिनि हलया छगू अंश
(किया : भाजु लोकरत्नया सौजन्यं)

धर्मालोक भन्तेयात उगु थासं आनन्द बिया: किन्द्र: बाहा: त्व:ता: वसपोल भन्ते छनेत निहथं वहे कुटीइ बिज्याइगु जुल । परन्तु छनेत बहनिइ जक वनीगु, त्तिच्छितक त्व:तातइगुलि ऊया: व लुखाया खापात खुया-यंकल । उगु थाय्यात बांलाक कमतासें मजिल । बाहाली पूर्जा थ:गु नामय् दुगु थाय् 'आनन्द' ब्यूगु कुटीं धर्मालोक भन्तेया मतिइ किन्द्र: बाहा: अनागारिकापिन्त त्व:ताबिया: भन्तेपिनि स्थान अनहे यायेगु अभिलाषा लुल ।

उगु पुण्य स्थानया भाग्य धायेमाल, धर्मालोक भन्तेनं आनन्द कुटीयात स्थविरवादया चैत्य-बिहार याये धइगु संकल्प यानाबिज्यात ।
"महानेव महतां कार्यं साधयितुं क्षमः"

धर्मालोक भन्ते निहथं अपरान्ह जुलकि आनन्द कुटीइ बिज्याना: धर्मया चर्चा यानाबिज्यात । छन्हु सत्संग जुयाच्चंबलय् तसकं वा-फय् वल । अन दुपि फुकक कात्तुकाक वा ज्व:गु व कुटीचाय् आय्बुक च्वन । वा छूगुहे मखु । साप लिवात । वां दायेकतुं सकले शहरय् वन, भन्ते नं किन्द्र: बहालय् बिज्यात ।

सदाथं कल्लयकुन्हु धर्मया चर्चाय् वःपि उपासक उपासिकापि
 भ्वाथःगु कुटीचानाप छेँ छ्वा दनेगु ग्वसाः ग्वल । थुकी ग्वहालि याःपि
 प्रमुखपि खः— भक्तिलाल, द्वारिकादास, पूर्णमान, लोकरत्न, भष्टरत्न, पूर्ण-
 काजी, गोविन्दलाल प्रभृति । कथःछि छेँ सिध्दथेँ च्वन । उबलय् हे
 उपासिका बाटुलीनानी (छत्रपाटी त्वाःया कम्पाउडर चन्द्रमानया श्रीमती)
 याकःचां हे ह्लापायागु 'आनन्दकुटी' बलचायात तःखा यानाः न्हूकथं छेँ
 दनाबिल । ने. सं. १०६३ चिल्लाध्वः ३ स "किन्द्रः बाहालय् दिक्दार
 जुइक च्वनेम्वाःक" धर्मांलोक भन्ते थःत आनन्द जुइगु "आनन्दकुटीइ"
 च्वंबिज्यात ।

—०—

अबलय् गुरु चन्द्रमणि नेपाः बिज्यात । गुरु धर्मांलोक भन्तेनाप
 आनन्दकुटीइ तुं च्वनाबिज्यात । उगुहे बखतय् धर्मांलोक भन्तेनं गुरयाके भग-
 वान्या मूर्ति छगू दःसा मन्दिर दयेकाः आनन्दकुटीइसं सुथ बहनिइ भगवान्
 शाक्यमुनिया वन्दना यायेदइ धकाः इनाप यानाबिज्यात ।

आनन्दकुटीइ मन्दिर दयेकि । शाक्यमुनियागु दुरु त्वहंया मूर्ति छगू
 बी धकाः गुरुं उजं दयेकाबिज्यात ।

आनन्दकुटीइ छेँत दयेकाब्यूपि सकलें जानाः भगवान्या मन्दिर
 छगू नं अन दन । मन्दिर सिध्दथेँ च्वंबलय् धर्मांलोक भन्ते भगवान्या प्रतिमा
 कयाहयेत कुशीनगरय् बिज्यात ।

—०—

भिक्षु-श्रामणेर व अनागारिकापित मारया प्रहार

श्रामणेर कमंशील भन्ते थःनं "जि छुं स. स्यूगु मखुनि" धाधां
 स्वाध्याय नापनापं धर्मप्रचार यायां श्रामणेर व अनागारिकापि दयेकेगुलिइ
 तन मन बियाबिज्यासे वि. सं. १९८९ भाषाढं 'प्रज्ञानन्द' नामं उपसंपदा
 लाकाबिज्यात । अनंलि नेपाः बिज्यानाः किन्द्रः बाहालय् च्वनाबिज्यात ।

वि. सं. १९९७ सालया पर्वय् वसपोल किन्द्रः बाहालय्तुं खः ।

[८३]

पर्वया हल्य् छन्दुया घटना- 'प्रज्ञानन्द महास्वविरया जीवनी'
चवमि आर. वी. वन्ध, पृष्ठ ११२-१४' पाखें ।

“छन्दुया दिन्य् वसपोल प्रज्ञानन्द भन्ते च्वना बिज्याःगु किण्डोल
विहार्य् दुने क्वथाय् सुब्बा ब्रम्हू छह्य निह्य पुलिस ज्वनाः दुहांवल ।.....
सरकारयागु हुकुम बमोजिम जिमिसं ज्या यायेमाः छुयाये धाधा
वसपोलयाथाय् दुगु दक्व सफूत सिंहदरवार्य् यंकेमाल धयाहल” । उगु
बखतय् वसपोलया क्वथाय् धम्मालोक भन्तेया सफूत नं दुगु खः । धम्मालोक
धाःसा छुं कारणं भारतपाखे हे बिज्यानाच्वंगु ई लानाच्वन । उकिं सन्दू
बाकस चायेकि धाःबलय्... .. ताःचा मदु धकाः वसपोलं लिसः बीवं
पुलिसतय्त अन्हय्यानाः चुपि ताःफवः ल्येह्येनाः अन दुनेच्वंगु सफूत फुकं
लिकाल । नापं धम्मालोक भन्तेयागु गुलिख्य् चिट्ठिपत्रत नं कले काः कले
पिहांवल । चिट्ठिपत्रत चीवरं स्वपुनाः त्वपुनाः ल्युनेपाखे बांछ्वेये यंका
बिज्यात ।थुगु प्रकारं धम्मालोक भन्तेयागु सफूत व वसपोलयागु
थःगु हे सफू नं दक्वं पुलिसयात कुबिकाः सुब्बां ज्वनावन ।.....

लिपा सिंहदरवारं सिपाही छह्य वयाः 'छिमिगु सफू काः वा'
धकाः खवर ब्यवल । सफूत लितकया नं हल ।”

— अनलि भचा खचि किन्दः बाहाः व आनन्दकुटीया ज्या ख्यं छुं
बिचन मवःथें जुल । परन्तु थुगु शान्ति जा धाकुफय्या न्होयागु शान्तिथें
जक जुल ।

— ० —

९७ सालया पर्वय् शुक्र-गंगा-धर्म-चन्दपिन्त प्राणदण्ड ब्युसानिसें
धर्ममीरुह्य श्री ३ जुद्धं म्वाल्य् उपशंकां जनतायात दुःख मबीगु मतिइ तल ।
अथेसां अति महत्वाकांक्षीपि 'मोहन-बबर-बहादुर'-गूट 'हिंकाः बि' समानं
फन फन अनर्थ अत्याचारपाखे न्हान्हचिल ।

किन्दः बाहाः- आनन्दकुटीइ भन्ते व अनागारिकापिनि संख्या
बृद्धि व अनया धार्मिक कार्यक्रमया चहलपहलयात दमन यानाछ्वयेगु राणा
सत्तां क्वःछित ।

उकिं थुगुहे बखतय् नेपाःया प्रशासनं छह्य छह्य भन्ते, छह्य छह्य
अनागारिकापिन्त मालाः मालाः स्वता ख्येया 'बन्द सवाल' भवं याकेत थानां
कर्मचारित छवत । बन्द सवालया मुख्य खें थये खः

[८४]

१. विहार्य बुद्ध-पूजा यायेमखु ।
२. गृहस्थपिन्त प्रत्रज्या बियेमखु ।
३. धर्म-देशना यायेमखु ।

धुलि कबूल यात धायेव भन्ते व अनागारिका जुयाया महत्त्व हे मन्त । उर्कि वसपोलपिसं छप्वाः म्हुतुं थें नकारात्मक लिसः बियाबिज्यात । सकल भन्ते अनागारिकापिन्त नेपाः गालं पितिनाछ्वइगु जुल ।

ध्व खँ सकभनं बय्बय् जुल । धर्मांलोक भन्तेनं कुशीनगर शाक्यमुनि भगवान्या मूर्ति ज्वनाबया बिज्यानाः भीमफेदिइ ध्यंकबिज्यात । नेपाःया समाचार तायेव छःया मूर्तियात भीमफेदिइसं तयाः वसपोल आमन्दकुटीइ बिज्यात । ध्यनाः कल्लय्कुंहुयागु खँ वसपोलया धापूकथं थथे छः —

“उकुन्ह हे जुजुयाथाय् यंकीगु धाल । ... सुथय् सलामय् सिहदरवारय् ब्वनायंकल, जि नं वना । अनागारिकापिं छळवः तल, भिक्षुपिं छळवः तल । अले हजूरिया जर्नेल बहादुर शमशेरयात सलामी बिल, लिपा भिक्षुपिनिगु बारे जि छह्र नं ध्यंकःवल धकाः बित्ति यायेसाथं हे, “इनिहरूले भनेको कुरा नमान्ने भयेपछि चिसा पानी गडी कटाइ दिनु, आईमाईहरूलाई वर्षावास पछि धकाः मर्जि जुल । ... २००० साल श्रावण शुक्ल १० खुनु नेपालं पिहाँवना । चिसा पानी गडीतक सिपाहीनाप छवत । ... कल्लय्खुन्ह रकसौल वना । ... अनं गुह्रं नौतनुवा, गुह्रं कलकत्ता, गुह्रं कालिम्बुइ वन । जि, सुबोधानन्द, प्रज्ञारश्मि, कुशीनगरय् वनाः जूगु हाल महास्थविर चन्द्रमणि गुर्यात कना । अन हे वर्षावास च्वना । अन कुशीनगरय् च्वनाच्वनाबलय् साहु मणिहर्षं कुशीनगरय् कायाः बिचाः याः काल ।

नेपालं हानं अनागारिकापि नं छ्वया हइगु जूसा च्वनेत हे थाय् दइमखु, धकाः काःगु खनि । ... च्वनेत थाय् दयेके माली, गुल्लिति दां तुई’ धयादिल । आः थथें क्याम्प छगू नि दयेकाः खर पी तयाः जूसां च्वनेगु छेँचा चिचीखाचा यानाः दयेका तयेमाली धकाः सल्ला जुल । स्वद्वः प्यद्वःति दां माली धयाबलय् ‘प्यद्वःसाही दां जि बीगु जुल’ धयादिल । ... वर्षावास सिधसेलि जिपि सारनाथ बनारसय् वनाः मणिहर्षं साहु नं काल । अन २००० साल सकिमना पुत्तिकुन्ह महास्थविर चन्द्रमणिया सभापतित्वय्

भन्तेपिन्त पित्तुं गु २००१ सालय्

‘धर्मोदय सभा’ छगू नं स्थापना जुल । जिपि फुक्कं सःताः अन उगु हे समयय् कुशीनगर क्याम्प दयेकेत धकाः प्यद्वःसाही दां नं बिल । ... सभा-यागु मेला सिधयेका कालिपोंगय् लिहांकाल । जिपि कुशीनगरय् हे तुं लिहांवना ।

“...अनागारिकापि नं गुलि गुलि कुशीनगरय् वयाच्चनाच्चने धुंकल । भमिगु लागिलच्छि लच्छी खचं बिया नं हयादिल ।”*

ध्वय्कःपि मणिहर्षं ज्योतिपिनि हे मुख्य स्वसालय् कालिम्पोंगं ‘धर्मोदय’ थेंजाःगु धार्मिक लय्-पौ धर्मोदय सभा स्थापना जुयाः प्यदेलिपा ने. सं. १०६७ कउलां (वि. सं. २००४ आश्रिण कृष्णं) निसं ‘नेपाल भाषां’ पिहांबल ।

भाजु मणिहर्षं ज्योति

धन्य चकंगु नुगः-फाः !

“यो धर्मं पश्यति सोमां पश्यति”

—बुद्धवचन

अर्ध-गुह्यसिन्धुः यः गुह्यं धर्मं (कर्तव्यं)

धुइ जह्यसिन्धुं भगवान्यात
हासी, खकी ।

“धन जक दयां मज्यू,
मन नं दयेमाः,
मुख्य धर्मं हे सीकेमाः”

—ले०

उबलय् पितिना छ्वःपि भन्तेपि खः - भिक्षुपि—१. धर्मालोक
२. कर्मशील (प्रज्ञानन्द), ३. सुबोधानन्द, ४. प्रज्ञारश्मि, श्रामणेरपि—
५. प्रज्ञारस, ६. रत्नज्योति, ७. अगधम्म व ८. कुमार ।

अनागारिकापि यः खुसि गुलि गुलि कुशीनगरय् बिज्याःपि नं
धु । गनं मबिज्याःपिनिपाखें जुद्ध शमशेर महाराजयाथाय् बिनित्पत्र तल ।
भले वसपोलपि निर्वासित जुयेम्बाल ।

* “महाचीन यात्रा” पृष्ठ १५८-६१

[५१]

भन्तेपिन्त लिगन

श्री ३ जुद्ध शमशेरं वि. सं. २००२ मार्गशीषं राज सत्ता त्याग याना राजर्षिया नामं रिडी कृष्णा गण्डकी तीर्थ अर्गलिइ च्वंवन । पद्य शमशेर नेपाःया श्री ३ महाराज जुल ।

थुगु बखतय् श्रीलंकां महास्थविर नारद भन्तेया नेतृत्वय् प्रियदर्शी, अमृतानन्द भन्तेपि, प्रोफेसर रत्नसूर्य व आर्यपाल न्याम्ह बौद्ध शिष्ट मण्डल नेपालय् बल । श्री ३ महाराज पद्य शमशेरं वसपोलपिनिगु आदर सम्मान यात ।

भन्तेपि व अनागारिकापिन्त जुयाच्वंगु प्रतिबन्ध फुकक लिंकयाबिल । स्थविरबादयातं छुं पंगलः मन्त ।

नारद भन्तेनं थःगु हे सुपरिवेक्षणय् आनन्दकुटी विहारया विकास याकाबिज्यात ।

धर्मालोक भन्तेनं भीमफेदिइ ध्यंकातःगु भगवान्या मूर्ति हयाः आनन्दकुटीइ स्थापना जुल । चैत्य नं निर्माण जुयावंच्वन । धर्मालोक भन्तेयात थ्व फुकं समाचार छ्वत । वसपोल २००३ ज्येष्ठय् नेपाः बिज्यात । मन्दिर खनाः वसपोलं थथे उद्गार प्वंका बिज्यात—

“ह्लापा जि त्वःता वनाबलय् देगः नं बौलाक सिमधःनिगु, बलंबुइ ध्यंबलय् बलंबुया उपासकपिसं देगः जम्माबन्दी कबथ्यंके हे पियाः दनेमाल । थो भिमफेदि कया हयाः स्थापना याना तयेधुं कल धाःगु न्यनाबलय् थुलि ग्यनीगु मखं । वयाः स्वयाबलय् जा जिगु मनय् जुइमाक्व हर्षं जुयाः भगवान्या न्होने च्वनाः भगवान् दर्शन यानाबलय् विजुलीया वंचु वंचु धाःगु जः भगवान्या ह्यय् कबाच्वंगु खंबलय् भगवान्या मूर्तिइ जिगु चित्त थुलि जक प्यपुंवन कि उगु ईया व अवस्था जि गुबलें हे त्वमंके फइमखु ।”^१

धर्मालोक भन्तेनं साप खुशी जुयाबिज्यात ।

चवय्- शास्ताया महापरिनिर्वाण प्रतिमा । ववय्- प्रतिमा दुगु मन्दिर व अनागारिका-आराम

किन्दुः बाहाःया ल्यंदनिगु

छत्वाःचा खँ

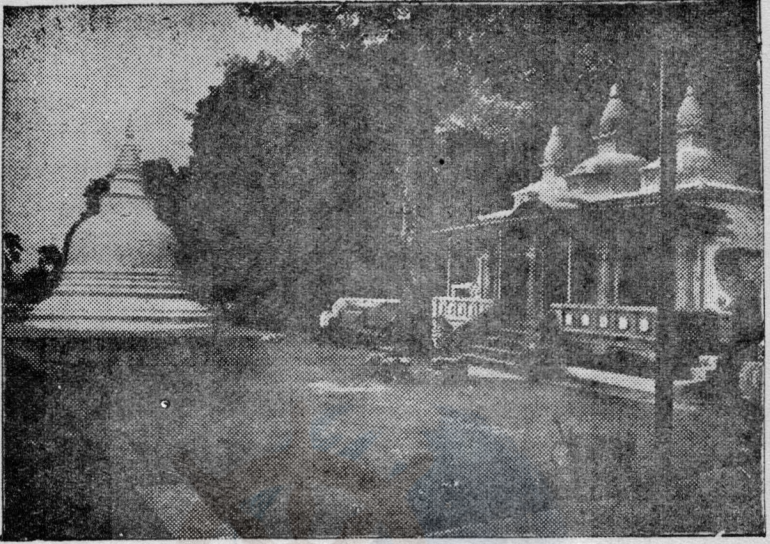
खतु किन्दुः बाहाः वःपाःद्यः तयाः दयेकातःगु कीर्तन महाविहार
खः । उगु बाहाः पाःताः जुइक दुन । उगुयात धर्माचार्यं जीर्णोद्धार याक्ल ।
अनं तुयूदाजु, बारां साहु व लक्ष्मीनानी जानाः धर्मकार्यं यायां श्रामणेर
कर्मशील (लिपा प्रज्ञानन्द) भन्तेयात तयेह्ल । आडम्बर मतया पर्व नं जुल ।
बारां साहु (महास्थविर) चन्द्रमणियात गुरू यानाः थःहे नं अन च्वेच्वं
मह स्थविरतक जुल । लक्ष्मीनानी अन च्वेच्वं अनागारिका जुल ।
महास्थविर धर्मान्नीक भन्ते, धर्माचारी अनागारिका व तुयू उपासकपिसं
ने. सं. १०६९ स हाथीवनं ल्वहं हयाः बाहाःया उत्तरपाखिया जग्गाय तयाः
भगवान्या महापरिनिर्वाण मूर्ति कीकल । उगुहे १०६६ कर्तिपुत्तिकुम्ह
प्रतिमा व देगः नं मिधयाः छः स्थापना जुल । ने. सं. १०७२ बछलागाः १
कुम्ह उवलया श्री ५ बुवराजाधिराज महेन्द्र सरकारया बाहुलि प्रतिमाया
उद्घाटन समारोह मुसम्पन्न नं जुल । थुबल्य् अन धर्माचार्यं (श्री जगतमान
वैद्य खरदार) नं दी ।

लिपा थुगु प्रतिमा- मन्दिरया उत्तरपाख 'अनागारिका-आराम'
छेत्त नं दयेकल । वर्तमान इलय् बाहाः व आरामबासस अनागारिकापि
च्वनाबिज्यानाच्वंगु दु ।

ल्यनाच्वंगु खँ पूवन ।

१ फुकं विवरण भाजु तुयूदाजु(श्री लोकरत्न उपासक)जु पाखें प्राप्त जूगु ।

ध्व आनन्दकुटी चैत्य-विहार

वेपावाखे श्रीलंका चैत्य-जयपाखे भगवान्या मन्दिर

लेखक मेघदूतया नामं 'आनन्द भूमि' वर्षं १० अंक ५,
 वि. सं. २०३९ भाद्रयागु मासिक पत्र पृष्ठ १७; 'आनन्दकुटीया जातः- २
 कथं' "श्रीलंकाया अनुराधपूर्य्चवंहा उपासिका श्रीमती हरमानिसयात

२. द्रष्टव्य- 'आनन्दकुटीया जातः' नामं निगू लेख यानाः लेखक
 'मेघदूत' चत्रयाः 'आनन्द भूमि' मासिक पत्रिका वर्षं १० अंक ५ व
 ६ प्रकाश जुयाच्चंगु दु । लेख १ आनन्दकुटीया जातः लेखय् अन्त्यय
 'ध्व लेख लोकरत्न उपासकनाप खँल्लावल्ला जूगु आधारय् चवयागु ।'
 घयातल । लेख २ स थथे छुं चवयातःगु महु । हानं 'आनन्द भूमि'
 वर्षं १० अंक ६ आवरण पृष्ठ ३ स '३०, ३५ दँ ह्लापायागु
 समाचार' धकाः आनन्दकुटी दानशाला, श्रीलंका चैत्य व बुद्ध
 विहार दयेकेत चन्दा ब्यूपि दातापि धकाः धलः चवयातल । उकी
 पीह्लय्गु चन्दा ह्याः बियाः क्वय्लाक लोकरत्नपाखे प्राप्त जूगु
 सूची खः' घयातःगु दु । तापं क्रमशः नं बियातल । वहे पत्रिकाया

मुचगंमाली चैत्य जीर्णोद्धार याःबलय् प्राप्त जूगु भगवान् बुद्धया अस्थि धातु
ज्वनाः बिज्याःह्य कोनोमो शहरया वजिराराम विहारया पूज्य नारद महा-
स्थविर खः । ने.सं. १०६६ तछलाथ्व ६ स बहनिइ धम्मालोक भन्ते भारतं
आनन्दकुटीइ ध्यंकःबिज्यात । उवल्य् नापं लोकरत्न उपासक नं लंका
वनाः लाबला अन च्वनाः आनन्दकुटी चैत्य दयेकेत श्रीलंकाया थूपाराम
चैत्य् नक्सा च्वकेबियाः नक्सा ज्वनाः लंकां लिहांवयाः नेपाः ध्यंकाः
बंलांनिसें चैत्य दयेकेत जग स्वनातःथासंनिसें माथंवंकाः छाःत्याः च्वंपि
खुहा दाता साहुत मध्ये सप्तबीर सि, (चिकिसाहु) यात चैत्य दयेकेगु
ज्या भला त्वःताबिल । वृकलं बांलाक बिचाः यानाः ज्या याकाः
चैत्यया ज्या फुठं सिधयेकादिल । चैत्यया छचालं त्वहेंतं सियेत खचं
यानादीपि बृषमान ताम्राकार व संघधर तुनाधरपि खः ।

अले ने. सं. १०६८ चउलागाः ३० स पूज्य नारद महास्थविर
निक्वःखुसी नेपाःगाल्य् बिज्यात । उवल्य् बछलाथ्व ४ स भिक्षु संघ
धिनयकर्म यायेगु 'उपोसथ गृह आनन्दकुटीया' जग स्वनाबिज्यात । स्वांयाः
पुल्लिकुन्हु चैत्यया दुने सर्वज्ञ बुद्धयागु अस्थि धातु स्वधनाः वसपोल नारद
भन्तेनं 'श्रीलंका चैत्य' नामं चीभाः उद्घाटन यानाबिज्यात ।

ह्लिनसिया २ ताः इलय् लंकाया अनुराधापुरं हयाबिज्याःगु
बोधिवृक्ष (बंगलसिमा) पिनाबिज्यात । उकुन्हु हे बहनिइ भिक्षु संघं
चच्छित्तक महापरित्राण पाठ यात ।

थुगु आनन्दकुटी महाविहार थौं नेपाल अधिराज्यय् स्थविरवादया
मूल केन्द्र जुयाच्वंगु दु ।

वर्ष १० अक १० या पृष्ठ २४ स 'आनन्दकुटीया जातः- ३' नामं
धलः बाकि बिल । अन 'मेघदूत' च्वयातःगु मदु । बरू दकलय्
चव्य्लाक हे टिप्पणीथें 'आनन्दकुटी विहार निर्माण जूवल्य् पुण्य
ज्याकथं आर्थिक ग्वाहालि यानादीपिनिगु नामावली लुयावःगु दु'
धकाः च्वत ।

थुगु खँ तुयूदाजुयाके न्यं वनां वास्तवय् थुकी दुगु ब्याक्क खँ
धलः व ल्याः वय्कलं कयनादिल । मेघदूत नां च्वया पाठकपिनि
उत्सुकता कुलाः च्वसुया महत्त्व थकायेगु सम्पादक मण्डलया ग्वासाः
खयेफु । वास्तय् लेखक तुयुदाजु हे जुयाच्वन ।

प्रातः स्मरणाय अनागारिक धर्मपालया उदाहरणं अभिप्रेरित जुयाः धर्मआदित्य धर्माचार्यजुं “नेपाल बुद्धधर्म उद्धार संघ” स्वन । किन्दः बाहाःया जीर्णोद्धार याकल । ‘बुद्धोपासक संघ’ ‘बुद्धोपासिका संघ’ दयेकाः उपासक, उपासिकावर्गयात स्वाकाबिल ।

थ्व फुनकया फलस्वरूप धर्मालोक थेंजाःह्य भन्ते, धर्माचारी थेंजाःह्य अनागारिका आदि भन्तेपि व अनागारिकापि थन प्रादुर्भाव जुयाबिज्यायेफत ।

थ्वसपोलपिनि शिक्षा-दीक्षा व प्रेरणां नेपाःया बुद्धमार्गी व श्रद्धालु जनताया उत्साह, धैर्यं, लगनशीलता व सत्प्रयासं नेपालया लुम्बिनी बनस अवतार कयाबिज्याःह्य भगवान् अरहत सम्यक सम्बुद्ध शास्ताया स्थविरवाद थन बलनाः उत्तरोत्तर विकास व विस्तार जुजुं वयाच्चंगु की नेपाःमिया तःधंगु सोभाग्य खः ।

सुदर्शन भन्तेनं बियाबिज्याःगु सूत्र ‘महावग्ग, वित्तयपिटक’—

“चरथ भिक्खवे चारिकं बहुजन हिताय, बहुजन सुखाय, लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देव मनुस्सानं हेसेथ भिक्खवे धम्मं आदि कल्याणं मज्जे कल्याणं परियोसानं कल्याणं सात्थं सब्यञ्जनं केवल परिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेथ ।”

—भिक्षुपि न्ह्यज्या— बहुजन हित व बहुजन सुखया लागि, छः व मनूतय् अर्थ, हित व सुखया निमित्त लोकयात कल्याणाय चाःहिला जु ।

परिपूर्णक अति शुद्धगु (पवित्रगु) ब्रह्मचर्यं— चर्या हुनाक्यनाः भावःस्वः पतिकं अर्थ पूर्वगु ह्यापा— आः— लिपातकं मुकं कल्याण पाइगु धर्मया देशना या भिक्षुपि । —०—

थुगुकथं—

किन्दः बाहालं आनन्दकुटी चैत्य विहार दत्त । किन्दः बाहानाप भगवान्यागु महापरिनिर्वाण प्रतिमा मन्दिरय् स्थापना जुल । अनागारिका आराम नं दत्त । सिंगुस “स्थविरवादया पूर्ण अंगु महाविहार स्थापना जुल ।”

थ्व व्याक्क ज्याया दूरगामी परिणाम धाये त्वः— धौ कल्लय् चालू जुयाच्चंगु—

अन्तर्राष्ट्रिय सहयोगकथं ग्वानावयाच्चंगु
लुम्बिनी विकास गुरु योजना

अन्त्यय—

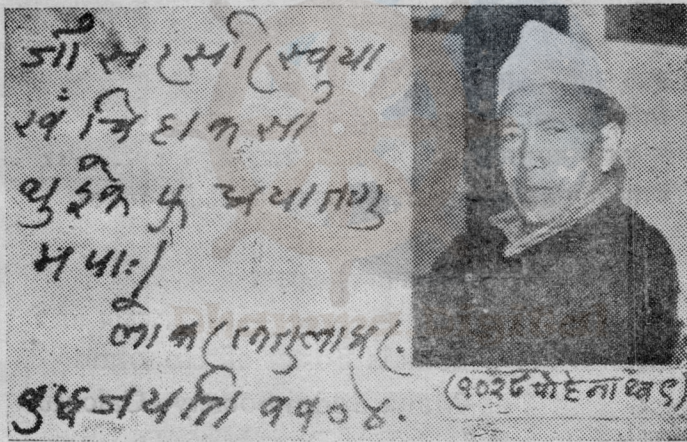
भाजु लोकरत्न बुद्धोपासकलिसे

हनेबहःह्य तुयूदाजु !

किन्दः बाहाः ल्हनेगु व आनन्दकुटी विहार दनेगु पुण्य- ज्याय्
छिसिकथं छि नं जानादिल । थुगु विषयय् छि जीवित इतिवृत्त खः । उर्कि
सरूया थुगु (खण्ड-२) च्वयेत भापाः खँ छिके न्यनाः सौकागु दु । थुगु
खण्ड ब्रनास्वयादियाः छिगु छत्वा.चा धापू च्वयाबियादौसा छिगु वि.पा
थन तयाः सरूया थुगु खण्ड क्वचायेके ।

छि जय जुइमा !

बैकुण्ठप्रसाद लाकोल

"जि सरसरि स्वया, खँ चिहाकःसां थुइके फु, धयातःगु मपाः ।"

लोकरत्न तुलाधर

बुद्ध जयन्ति १९०४

(जन्मः १०२६ पोहेलाख ९)

धुकी छयलानु सफ़ व पत्रिकात छुं

१. साहित्य सुता- महाप्रज्ञाया आत्मकथा- सं. दरशा नेवा:मि,
२. चित्तधर 'हृदय' स्मृति ग्रन्थ- ने. भा. प. प्रकाशन ४६,
३. प्रज्ञानन्द महास्थविरया जीवनी- धार. बी. बन्दन, ने. सं. १०१५
४. महाचीन यात्रा- धर्मांलोक महास्थविर- १०७० ने. सं.
५. अनागारिका धर्माचारी- सुशीला शाक्य- १०९९ ने. सं.
६. कीगु साहित्य, चित्तधर 'हृदय', स्वक:खुशी, ने. भा. प. प्रकाशन स्या: १३
ने. सं. ११०३
७. योग सुध्रा, ह्यापांगु ने. भा. प. प्रकाशन- १ ने. सं. १०७१
८. धर्मआदित्य धर्माचार्य व नेपालभाषा- सं. चित्तधर, ने. सं. १०८४
प्रकाशक नेपाल भाषा साहित्य गोष्ठी- कलकत्ता,
९. पद्म निकुञ्ज- हृदय, ह्यापांगु ने. सं. १०५३
१०. हृदय कुसुम,
११. हृदय कुसुम- हृदय, ह्यापांगु ने. सं. १०५३
१२. सिद्धिरत्न कसा: व वयक:या कृति- तमोट ने. सं. ११००
१३. थुलिचा- लाकौल, ह्यापांगु ने. भा. प. प्रकाशन १२ ने. सं. १०७५
१४. नेपालको ऐतिहासिक रूपरेखा- बालचन्द्र शर्मा, द्वितीय संस्करण
१५. अनागारिक धर्मपाल जन्म शताब्दी महोत्सव
-श्री पं. विश्वनाथ शास्त्री
१६. Mrs. Mary Mikahala Foster of Honolulu
-Maha Bodhi Society- Calcutta
१७. The Life and Sketch of Deva Mitta Dhamma-
Pala -Maha Bodhi Society- Saranath
१८. Anagarika Dharmapala- A Study
-Dipak Kumar Barua
Birth Centenary Celebration Committee,
Calcutta
१९. ह्याय्कं दें पी ल्या: ३ ने. सं. ११०४

[१४]

पत्रिका

१. धर्मोदय पत्रिका विशेषांक बु. सं. २५००- वि. सं. २०१३
२. बुद्धधर्म-बुद्धधर्म व नेपालभाषा मुना पुनरावृत्ति ने. सं. १०९२
३. Maha Bodhi Society of India
Diamond Jubilee Souvenir- 1952
४. The Buddhist Gaya Bulletin
Maha Bodhi Society Vol. 1, No. 1 1983
५. आनन्द भूमि- वर्ष १०, अंक ४-५-६-१०
६. The Buddhist India Quarterly Vol. I, 1927 A.D
७. " " " " Vol. II, 1928 A.D
-Editor D. A. Dharmacharya
८. हिमालय बौद्ध- सं० धर्माचार्य
वर्ष १. अंक १, २, ३, ९, १०
" २. " १, २
" ३. " १
९. बौद्ध भारत, (बंगाली) सं० धर्माचार्य
वर्ष १, अंक १
१०. नेपाली नागरी, सं० धर्माचार्य
(त्रिभाषिक) नेपालभाषा गोरखासी व अंग्रेजी
वर्ष १, अंक १ व २

—०—

शुद्धि पौष्ट

क्र.सं.	शब्दः	इंग्लिश	भिकागु
३	— २६	अनागारिका	भिक्षुणी
३	— २७/२८	उपवनया छमा सिमा कव्य्	उपवनय् छमा सिमा फुसय् छमा सिमा लिक्वय् लाकाः ।
८	— ५	मुक्कं	मुक्कं
१३	— २३	म न्तया	महन्तया
२३	— ११	तक्षशिलायात	तक्षशिलाया
२६	— २५	परिनिर्वाणया	निर्वाणया
३१	— १९	मान्दर	मन्दिर
३१	— २४	भरत	भारत
३२	— १९	युनांगु	पुनांगु
३२	— २१	सुदशनना	सुदशननाप
३३	— २२	छवयातःह्य	छवनातःह्य
३५	— १९	जुइम्वायेक	जुइमाय्क
३७	— २७	क्वच्चतय्	क्वकय्
३९	— ४	भिक्षवे	भिक्षवे
३९	— ६	भिक्षेव परिपुण्यं	भिक्षवे धम्ममादिकल्याणं मज्जे कल्याणं साथं सव्यञ्जनं
३९	— ७	फकासेथ	फक्कसेथ
४५	— ३	स्वहा	स्वहा
४५	— २९	Religious	Religions
७०	— २२	रुपु	रुपु
७३	— १	भते	भन्ते
७५	— ५	चीतरा माणिकमान	तीतरा पूर्वय् माणिकमान
८४	— २१	धर्ममीरुह्य	धर्ममीरुह्य